
Llibertats i drets en l'exercici pràctic de l'activitat comunicativa

PID_00270865

José Mª Vidal Beltrán
Lluís de Carreras Serra
Sandra Vilajonana Alejandre

Temps mínim de dedicació recomanat: 11 hores

José Mª Vidal Beltrán

Professor titular de Dret Constitucional a la Universitat de València. Autor de nombroses publicacions relacionades amb el dret de la comunicació. Entre les seves responsabilitats en l'àmbit de la comunicació, podem destacar: secretari autonòmic de Comunicació de la Generalitat Valenciana, president de l'Alt Consell Consultiu de Radiodifusió, Televisió i altres Mitjans de Comunicació de la Generalitat Valenciana, o cap de Gabinet i Àrea Jurídica del Consell d'Administració de l'Ens Públic Radiotelevisió Valenciana. També ha estat director del Departament de Dret Constitucional, Ciència Política i de l'Administració de la Universitat de València; director general de Cooperació Autonòmica del Ministeri d'Administracions Públiques; director del Centre de Noves Estratègies de Governança Pública (INAP), i assessor del Gabinet del Ministre d'Administracions Públiques.

Lluís de Carreras Serra

Llicenciat en Dret. Advocat en exercici, ha estat president del Consell de l'Audiovisual de Catalunya, secretari general de la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya, membre del Consell d'Administració de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió i president executiu de Premsa Catalana, SA (editora del diari *Avui*). Ha estat professor associat de Dret de la informació a la Universitat Pompeu Fabra (UPF), a la Universitat Ramon Llull (URL) i a la UOC.

Sandra Vilajonana Alejandre

Doctora en Comunicació i Humanitats per la Universitat Ramon Llull (URL), llicenciada en Publicitat i Relacions Públiques per la URL i en Dret per la Universitat de Barcelona. Des del 2006 és professora dels Estudis de Ciències de la Informació i de la Comunicació de la UOC i imparteix, com a professora associada, l'assignatura *Dret de la comunicació* a la Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals Blanquerna, de la URL.

L'encàrrec i la creació d'aquest recurs d'aprenentatge UOC han estat coordinats per la professora: Sílvia Martínez Martínez

Primera edició: febrer 2020

© José Mª Vidal Beltrán, Lluís de Carreras Serra, Sandra Vilajonana Alejandre

Tots els drets reservats

© d'aquesta edició, FUOC, 2020

Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Realització editorial: FUOC

Cap part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny general i la coberta, no pot ser copiada, reproduïda, emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà, tant si és elèctric com mecànic, òptic, de gravació, de fotocòpia o per altres mètodes, sense l'autorització prèvia per escrit del titular dels drets.

Índex

Introducció.....	7
Objectius.....	9
1. Les llibertats i els drets d'expressió i informació.....	11
1.1. Drets fonamentals, llibertats públiques i activitat comunicativa	11
1.2. Els drets i les llibertats d'expressió i informació. El marc constitucional i regulatori	12
1.2.1. Eficàcia normativa de l'article 20.1 i 2, de la Constitució	13
1.2.2. La concepció dual dels drets i de les llibertats d'expressió i informació	15
1.3. La llibertat d'expressió	16
1.3.1. La llibertat ideològica i de creació	17
1.3.2. La llibertat d'informació passiva: el dret a rebre informació	17
1.3.3. La llibertat d'expressió activa: la llibertat de comunicar	18
1.4. La llibertat d'informació	19
1.4.1. La veracitat i la diligència informativa	20
1.4.2. La realitat dels fets narrats: el contingut	22
1.5. L'element comú de les llibertats d'expressió i informació: l'interès públic	24
1.5.1. Els fets noticiables	25
1.5.2. Les persones com a notícia	26
1.5.3. La pèrdua de l'interès públic: el dret a l'oblit	30
1.6. Les garanties constitucionals i la suspensió de les llibertats d'expressió i informació	31
1.6.1. La prohibició de censura prèvia	32
1.6.2. El segrest i les mesures judicials cautelars	33
1.6.3. La suspensió de les llibertats d'expressió i informació ..	34
2. Els límits legals i la protecció d'altres drets constitucionals en l'activitat periodística i comunicativa.....	35
2.1. La dignitat de les persones com a límit constitucional	35
2.1.1. La dignitat de les persones físiques	35
2.1.2. La dignitat de les persones mortes	36
2.1.3. La dignitat de les persones jurídiques	37
2.1.4. La dignitat dels grups ètnics i socials sense personalitat jurídica	38

2.2.	Els drets de la personalitat en l'àmbit de la comunicació	39
2.2.1.	El dret a l'honor	40
2.2.2.	El dret a la intimitat	42
2.2.3.	El dret a la pròpia imatge	45
2.3.	Les intromissions il·legítimes i la protecció dels drets de la personalitat	51
2.3.1.	Les reclamacions per la via civil i penal	52
2.3.2.	La protecció penal del dret a l'honor	53
2.3.3.	La protecció penal dels delictes contra la intimitat i el dret a la pròpia imatge	57
2.4.	La preeminència entre les llibertats d'expressió i informació i els drets de la personalitat	58
2.5.	La protecció constitucional de drets col·lectius en l'àmbit de la comunicació	61
2.5.1.	Els drets a difondre i rebre lliurement informació veraç per qualsevol mitjà de difusió	61
2.5.2.	La regulació per llei de l'organització i el control parlamentari dels mitjans de comunicació públics	63
2.5.3.	El dret d'accés als mitjans de comunicació social	64
2.5.4.	La no discriminació i la protecció de la infància i la joventut	67
3.	Regulació i autoregulació en l'exercici pràctic de l'activitat periodística i comunicativa.....	68
3.1.	La regulació específica dels diferents mitjans de comunicació ...	68
3.1.1.	La premsa escrita: un mitjà sense regulació postconstitucional	69
3.1.2.	Ràdio i televisió: evolució i regulació	70
3.1.3.	Internet: l'escassa regulació dels mitjans a la xarxa	73
3.2.	Els principals àmbits regulatoris de l'activitat comunicativa	75
3.2.1.	El dret a la pluralitat informativa	76
3.2.2.	El respecte a la dignitat humana i a la no discriminació	77
3.2.3.	La protecció de la infància i la joventut	78
3.2.4.	Els drets de les persones amb algun tipus de discapacitat	83
3.2.5.	Els continguts d'interès general i la retransmissió d'esdeveniments esportius	84
3.2.6.	Altres drets generals sobre els continguts i la programació	86
3.2.7.	Dret d'accés a la informació pública	88
3.2.8.	Seguretat de l'Estat i informació (secrets oficials i estats d'excepció i setge)	89
3.2.9.	Els drets i el tractament informatiu dels processos judicials	92
3.3.	L'autoregulació en l'àmbit comunicatiu	96

3.3.1.	Concepte, elements i desenvolupament de l'autoregulació	96
3.3.2.	El foment de l'autoregulació a la Unió Europea	98
3.3.3.	El foment de l'autoregulació a Espanya	100
3.4.	Codis deontològics, convenis, estatuts de redacció i altres instruments d'autoregulació	101
3.4.1.	Instruments de regulació o autoregulació en l'activitat comunicativa	102
3.4.2.	Principals instruments adoptats per organismes internacionals	105
3.4.3.	Principals experiències d'autoregulació a Espanya	107
3.5.	Les reclamacions i accions enfront dels continguts de l'activitat comunicativa	109
3.5.1.	Les reclamacions per l'afectació dels drets de la personalitat	110
3.5.2.	Les reclamacions previstes en la legislació audiovisual	110
3.5.3.	El dret de rectificació	111
3.6.	L'exercici professional de l'activitat comunicativa	116
3.6.1.	La clàusula de consciència	117
3.6.2.	El secret professional	119
3.6.3.	La responsabilitat civil dels comunicadors	122
3.6.4.	La responsabilitat penal dels comunicadors	124
	Resum	126
	Abreviatures	129
	Bibliografia	130

Introducció

El contingut d'aquest primer mòdul de l'assignatura *Règim jurídic de la comunicació*, elaborat per José M. Vidal, sobre els treballs previs de Lluís de Carreras i Sandra Vilajoana, se centra en l'anàlisi del marc jurídic general en el qual els professionals de l'àmbit de la comunicació de masses han de desenvolupar la seva tasca, analitza els drets i les llibertats fonamentals que intervenen en el procés comunicatiu, així com els paràmetres bàsics de la incidència d'aquesta regulació en el dia a dia de l'activitat periodística i comunicativa.

Es tracta d'un mòdul molt ampli, però necessari per a poder-nos introduir en els conceptes essencials d'aquesta assignatura i, després, poder afrontar amb garanties la resta del temari.

Per a això, en la s'ha emprat un llenguatge narratiu que, en la mesura del possible, fuig de tecnicismes jurídics que puguin dificultar-ne la comprensió als qui no tenen una formació jurídica prèvia, al mateix temps que discorre sobre una estructura de llibertats, drets i projecció pràctica, per a enllaçar i donar continuïtat a la seva lectura.

El present mòdul s'estructura en tres parts. La primera aborda l'**estudi de les llibertats d'expressió i d'informació**, que constitueixen, directament o indirectament, la base de tot sistema democràtic i són condició inexcusable per a l'exercici de les altres llibertats democràtiques. Però, al seu torn, són el fonament sobre el qual s'assenten tots els conceptes i l'activitat de la comunicació de masses i, per tant, del règim jurídic de la comunicació.

A la segona part del mòdul s'aprofundeix en els **altres drets constitucionals** que es poden veure afectats en l'exercici de l'activitat comunicativa i, especialment, els que poden afectar la dignitat de les persones; entre ells, els drets a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge, i es detallen els tipus d'intromissió il·legítima que es poden donar en el gaudi d'aquests drets i els mecanismes de protecció. També s'analitza la protecció constitucional d'altres drets col·lectius en l'àmbit de la comunicació, com són els drets a difondre i rebre lliurement informació veraç per qualsevol mitjà de difusió, la regulació per llei de l'organització i el control parlamentari dels mitjans de comunicació públics, o l'accés dels grups polítics i socials a dits mitjans.

Finalment, a la tercera part, s'estudien les **principals projeccions d'aquests drets en l'activitat pràctica de periodistes i comunicadors**, amb la descripció del marc jurídic general que s'ha d'aplicar en raó dels mitjans (premsa escrita, mitjans audiovisuals i internet), o pels continguts (pluralitat, no discriminació, infància i joventut, discapacitat, interès general, informació sobre secrets oficials i seguretat...), així com els desenvolupaments de l'autoregulació

en aquest àmbit i els diversos instruments utilitzats (codis deontològics, convenis, estatuts de redacció...). Igualment, s'apunten les possibles reclamacions i accions enfront dels continguts de l'activitat comunicativa, i els drets específics dels professionals, com són la clàusula de consciència i el secret professional.

Objectius

Amb la lectura i l'estudi d'aquest mòdul didàctic s'hauran d'adquirir coneixements suficients per a conèixer i aplicar, en l'exercici pràctic de l'activitat comunicativa, els continguts següents:

1. Els drets i les llibertats d'expressió i informació com a element bàsic i necessari de qualsevol societat democràtica i clau per a l'existència d'un pluralisme democràtic.
2. El concepte i els elements fonamentals de la llibertat d'expressió.
3. El concepte i els elements fonamentals de la llibertat d'informació.
4. L'interès públic com a element comú a les dues llibertats estudiades.
5. El contingut i els mecanismes de protecció dels drets a l'honor, a la intimitat i familiar, i a la pròpia imatge.
6. El sistema de ponderació judicial en la resolució dels conflictes entre els drets i les llibertats d'expressió i informació, amb els drets de la personalitat (honor, intimitat personal i familiar, i pròpia imatge).
7. Els drets col·lectius en l'àmbit de la comunicació de masses.
8. El marc jurídic general i els principals àmbits regulatoris que hi ha darrere l'exercici de l'activitat comunicativa.
9. L'autoregulació en l'exercici de l'activitat comunicativa.
10. Els drets específics dels periodistes i comunicadors en l'exercici de l'activitat professional.

1. Les llibertats i els drets d'expressió i informació

1.1. Drets fonamentals, llibertats públiques i activitat comunicativa

Com ja hem pogut constatar en pàgines precedents, les llibertats i els drets d'expressió i informació en l'activitat comunicativa **són uns drets fonamentals bàsics i inherents a qualsevol societat democràtica**, reconeguts tant en normes internacionals i europees, com en el nucli essencial dels drets fonamentals que estableix la Constitució espanyola.

Així, quan en la Sentència del Tribunal Constitucional 9/1981, de 31 de març de 1981, i en nombroses sentències posteriors s'afirma, en el fonament jurídic 3:

«La Constitució és una norma –com s'ha assenyalat– però una norma qualitativament diferent a les altres, puix que incorpora el sistema de valors essencials que ha de constituir l'ordre de convivència política i d'informar tot l'Ordenament jurídic».

Es refereix, de manera explícita, al valor del text constitucional i a la importància dels drets fonamentals i les llibertats públiques reconegudes en aquest text, que són, juntament amb la sobirania popular i la divisió de poders, els elements imprescindibles perquè existeixi un sistema polític de naturalesa democràtica.

A més, entre el conjunt d'aquests drets i aquestes llibertats fonamentals, les llibertats i els drets d'expressió i informació, també, els mitjans de comunicació social, mentre que instruments o vies per a l'exercici d'aquests drets i llibertats, cobren un especial relleu i la seva incidència va molt més allà.

El gaudi de molts altres drets i llibertats fonamentals reconeguts en el títol I precisen el previ gaudi d'aquests **drets i d'aquestes llibertats d'expressió i informació**.

N'hi ha prou, com a exemple, apuntar el **dret a la llibertat** o el **pluralisme** polític, reconeguts com a valors superiors del nostre Estat social i democràtic de dret (art. 1.1 CE), o la dignitat de les persones, reconeguda en l'article 10.1 CE, o la igualtat recollida en l'article 14 CE, o la llibertat ideològica o de pensament, que estableix l'article 16 CE.

En qualsevol societat, requereixen la llibertat prèvia d'informar-se i expressar-se per a poder exercir-los plenament. Així, el nostre text constitucional, en l'article 20.1, reconeix i protegeix els drets:

A expressar i difondre lliurement els pensaments, idees i opinions mitjançant la paraula, l'escrit o qualsevol altre mitjà de reproducció; a la producció i creació artística; i a comunicar o rebre lliurement informació veraç per qualsevol mitjà de difusió.

Uns drets i unes llibertats d'expressió i informació, recollits en l'article 20.1 CE, que **tenen una doble dimensió**:

1) D'una banda, el **component subjectiu** de garantia constitucional per a tots els ciutadans, com a drets i llibertats individuals de les persones per al seu desenvolupament personal i, fins i tot, com a defensa de la seva dignitat i projecció social.

2) D'altra banda, el **component social o objectiu**. Així, l'article 20.1 CE no solament protegeix un interès individual, sinó que reconeix aquests drets com a garantia que pugui formar-se una opinió pública lliure, indissolublement vinculada al pluralisme polític i social, i que permet que puguin ser exercits amb plenitud els altres drets fonamentals (llibertat de reunió, de manifestació, d'associació cívica o sindical, etc.).

1.2. Els drets i les llibertats d'expressió i informació. El marc constitucional i regulatori

Constatada la importància i la doble dimensió d'aquests drets i d'aquestes llibertats d'expressió i informació, la reflexió següent que ens hem de fer és sobre el seu contingut.

Ja s'ha assenyalat que l'article 20 de la CE reconeix aquests drets i aquestes llibertats, però també podem constatar que, transcorreguts més de quaranta anys des de l'aprovació de la Constitució, no existeix cap llei orgànica o ordinària específica que els desenvolupi, i solament trobem desenvolupaments parcials i referits a temes específics en les lleis que regulen els mitjans i els seus continguts¹, o en algunes prescripcions en altres lleis sobre determinats drets².

⁽¹⁾Comunicació audiovisual, premsa, dret de rectificació...

⁽²⁾Honor, intimitat i pròpia imatge, règim electoral, violència de gènere...

Així que, per a conèixer la seva projecció regulatòria, serà necessari, abans de res, delimitar l'abast i l'eficàcia dels mandats constitucionals. Per a això, fins i tot, ens podem fer algunes preguntes:

- Quina eficàcia tenen aquests mandats constitucionals?
- És imprescindible el desenvolupament legislatiu d'aquest precepte per a la vigència plena d'aquests drets i d'aquestes llibertats?
- L'absència d'aquest desenvolupament normatiu és indiferent, o positiu, o fins i tot estrictament necessari?

1.2.1. Eficàcia normativa de l'article 20.1 i 2, de la Constitució

Com a punt de partida, com fes des dels seus inicis el Tribunal Constitucional, és necessari ressaltar el caràcter normatiu de la Constitució. No obstant això, aquest caràcter no significa que no sigui possible, necessari, i fins i tot imprescindible, el seu desenvolupament normatiu posterior, ja que no tots els seus preceptes estan dotats del mateix nivell d'eficàcia.

A l'article 20 del text fonamental trobem diversos exemples de **diferent grau d'eficàcia normativa de la Constitució** i, per tant, podem constatar diferents exemples d'exigència en el desenvolupament dels seus preceptes.

1) El **grau més alt d'eficàcia normativa**, que no exigeix desenvolupament de cap naturalesa³, es concreta a l'apartat 2 de l'article 20, que diu així:

«L'exercici d'aquests drets [es refereix als drets consagrats en el mateix article 20 de la Constitució] no es pot restringir mitjançant cap tipus de censura prèvia».

⁽³⁾Fora del desenvolupament concernent a la sanció de les condutes o dels mers actes contra el que està estipulat.

Així, el precepte suposa la consagració al més alt nivell normatiu de l'**abolició de la «censura prèvia»**, vigent plenament fins a la Llei 14/1966 de premsa i impremta.

Aquest apartat 2 de l'article 20 és un precepte amb el grau d'eficàcia directa més gran, per la qual cosa no és possible o, el que és el mateix, resulta inútil el desenvolupament legislatiu d'aquesta rotunda prohibició, dirigida als qui poguessin intentar restringir les llibertats de l'article 20 mitjançant la censura prèvia. A més, el precepte va determinar en el moment de la promulgació de la Constitució la derogació de qualsevol norma que instrumentés la censura prèvia, eficàcia que roman impedint la regulació de la censura prèvia per procediments directes o indirectes (al marge de les potestats del jutge en el procés penal i dels drets dels afectats per les informacions a través de la Llei orgànica 2/1984, de 26 de març, del dret de rectificació o la Llei orgànica 1/1982, de 5 de maig, del dret a l'honor, intimitat i pròpia imatge, etc.).

2) **Un segon i, en alguns aspectes, un tercer nivell d'eficàcia normativa** el trobaríem a l'apartat 1 de l'article 20, el contingut del qual ens concerneixen els subapartats a) i d), que estableixen que:

«Es reconeixen i protegeixen els drets: a) A expressar i difondre lliurement els pensaments, idees i opinions mitjançant la paraula, l'escrit o qualsevol altre mitjà de reproducció; i d) A comunicar o rebre lliurement informació veraç per qualsevol mitjà de difusió. La llei regularà el dret a la clàusula de consciència i al secret professional en l'exercici d'aquestes llibertats».

En els paràgrafs transcrits estan consagrats, almenys, els drets següents:

- Dret de lliure expressió de pensaments, idees i opinions.
- Dret de difusió lliure del dret d'expressió mitjançant la paraula, l'escrit o qualsevol altre mitjà de reproducció.

- Dret a comunicar lliurement informació veraç.
- Dret a rebre lliurement informació veraç.
- Dret a la clàusula de consciència.
- Dret al secret professional.

En aquests drets s'adverteixen dos nivells d'eficàcia: uns, en la formulació dels quals no es fa invocació a la regulació per llei i, altres, en els quals s'introdueix la referència al desenvolupament legislatiu.

Així, es consagra el dret a expressar i difondre lliurement pensaments, idees i opinions mitjançant la paraula, l'escrit o qualsevol altre mitjà de reproducció.

Aquest dret, bàsic de l'ordre democràtic, no necessitaria regulació, en una primera aproximació, per a ser eficaç. La regulació es podria entendre, fins i tot, com la seva limitació. Evidentment, aquests drets, àdhuc en cas de no regulació, tenen límits que els venen de l'existència i l'exercici pels particulars dels altres drets fonamentals, però, des d'aquesta perspectiva, els límits no els vindrien, en cap cas, de la seva pròpia i intrínseca configuració.

No obstant això, l'exercici d'aquests drets, que podem denominar, per simplificar, drets d'expressió i difusió, exigeix suports que ni la Constitució ni la legislació de desenvolupament han vingut a implementar⁴.

⁽⁴⁾Excepte el dret d'accés als mitjans de comunicació públics, reconegut a l'article 20.3 del propi text constitucional.

En efecte, els drets d'expressió i difusió no comporten el dret a utilitzar qualsevol mitjà o suport, de manera que els ciutadans podran en virtut del citat precepte expressar les seves idees amb llibertat, però no poden exigir-ne la difusió a través dels diferents suports i mitjans de comunicació, per la qual cosa s'ha configurat un dret incomplet, o, si es vol, i per paradoxal que resulti, sotmès a les regles de l'economia de mercat. Sens dubte, en configurar aquest dret, el constituent estava més preocupat per la proclamació i exclusió dels actes contra el dret d'expressió, és a dir, per proscriure els actes negatius contra el dret, que per facilitar l'exercici d'aquest. Així, l'exercici d'aquests drets i, en particular, l'exercici del binomi expressió-difusió està, en la pràctica, reservat a un grup privilegiat de ciutadans que té accés als mitjans de difusió i comunicació.

Vegeu també

Una qüestió a part serà l'accés als mitjans de comunicació públics dels grups socials i polítics significatius, que analitzarem en apartats posteriors.

Per acabar amb el raonament anterior, caldria dir que els drets d'expressió-difusió i d'informació (a donar i rebre) es poden exercir lliurement, per virtut de la seva consagració en el text constitucional, amb la sola subjecció a les limitacions que sobre ells operen els altres drets del títol I de la Constitució, d'acord amb la interpretació del Tribunal Constitucional a la qual més endavant ens referirem. Però, d'altra banda, tampoc la Constitució prescriu que existeixi un desenvolupament legislatiu posterior per a facilitar-ne l'exercici.

3) **El tercer nivell d'eficàcia de la normativa constitucional** el constitueixen els drets a la clàusula de consciència i al secret professional, sobre els quals l'article 20 estableix que la llei «els regularà».

Ara bé, com s'ha de determinar l'abast d'aquest mandat constitucional? Ha volgut el constituent que no entrin en vigor aquests drets, condicionant l'exercici a la regulació posterior pel legislador ordinari? Algun autor ha sostingut que el valor normatiu de la Constitució, en el tema que ens ocupa, consistiria en el simple mandat dirigit al legislador ordinari. Però aquesta tesi, en la qual no es pot aprofundir ara, està desproveïda de fonament. En efecte, l'article 20 està reconeixent l'existència d'aquests drets a la clàusula de consciència i al secret professional, perquè així s'estableix expressament. Drets que, no obstant això, per la seva difícil articulació ordena que siguin regulats. El que no significa que no siguin eficaços a partir de l'entrada en vigor del text constitucional, sinó que per a determinar-ne el grau i l'eficàcia –és a dir, concretar l'abast definitiu– serà necessari el seu desenvolupament legislatiu.

Dels drets abans citats, fins al moment, solament se n'ha regulat, expressament, el primer per la Llei orgànica 2/1997, de 19 de juny, reguladora de la clàusula de consciència dels professionals de la informació, mentre que del segon, sense desenvolupament legislatiu, el seu abast l'ha anat determinant la jurisprudència.

1.2.2. La concepció dual dels drets i de les llibertats d'expressió i informació

Com hem exposat fins ara, la Constitució espanyola reconeix els drets d'expressió i informació i els hem considerat com dos drets diferents. Ara bé, aquesta dualitat és correcta?, també es diferencia en les normatives d'altres països?

Abans de res, és necessari apuntar que en molts països i tractats internacionals s'assimilen els conceptes de **llibertat d'expressió i d'informació** com si es tractés d'un dret unitari, d'un sol dret, amb totes les derivacions que això suposa. Així, en el Conveni europeu per a la protecció dels drets humans i de les llibertats fonamentals fet a Roma el 4 de novembre de 1950, s'estableix que la llibertat d'expressió comprèn «la llibertat de rebre o de comunicar informacions o idees», és a dir, comprèn el que en el nostre text fonamental es formulen com diversos drets, el de la llibertat d'expressió i el de comunicar o rebre informació veraç.

A Espanya, no obstant això, a partir de la Constitució espanyola i la interpretació de l'article 20 que ha realitzat el Tribunal Constitucional, podem afirmar que es va un pas més enllà:

Es dona una concepció dual que trenca amb la doctrina unificadora internacional del concepte, i se separa així la llibertat d'expressió i la d'informació com dos conceptes jurídics diferents i generadors de drets diferenciats.

Així, el TC considera ambdues llibertats com dos drets diferents i autònoms, encara que íntimament vinculats a l'origen:

- El **dret a la llibertat d'expressió** fa referència a la lliure difusió d'idees abstractes, pensaments, opinions, crítiques o judicis de valor, que per la seva pròpia naturalesa plural no són susceptibles de prova, ja que emanen de la pròpia creativitat de la persona, i tant de valor tenen unes com les seves contràries.
- El **dret a la llibertat d'informació** es refereix a la manifestació de fets o successos que realment hagin esdevingut –s'informa sobre fets– i que, per tant, admeten la prova de la seva veracitat.

1.3. La llibertat d'expressió

La CE defineix la llibertat d'expressió com:

«El dret a expressar i difondre lliurement els pensaments, idees i opinions mitjançant la paraula, l'escrit o qualsevol altre mitjà de reproducció» [art. 20.1.a) CE].

A partir del que prescriu aquest article i del contingut de les sentències dels tribunals de justícia i del TC, podem argumentar que:

La llibertat d'expressió es compon de tres elements bàsics:

- la llibertat ideològica i de creació;
- el dret a rebre informació; i
- la llibertat d'expressió activa.

Si no es dona algun dels tres elements o, almenys, la possibilitat del seu exercici, no es pot dir que ens trobem exercint el dret fonamental a la llibertat d'expressió.

1.3.1. La llibertat ideològica i de creació

La llibertat ideològica i de creació és el substrat bàsic d'aquest dret. S'ha d'interpretar com tota creació de la ment, en el seu sentit més ampli.

En altres paraules, per a la CE són creació:

Els pensaments; les idees; les opinions, com a creació abstracta de la intel·ligència humana que inclouen també els judicis de valor; o els raonaments i les creences filosòfiques, morals, culturals, científiques, socials o polítiques de la persona que, com que són subjectives, estan exemptes de la prova de veracitat.

A més, està íntimament connectat a altres drets fonamentals, com, per exemple, el dret reconegut a l'article 16.1 CE, que garanteix:

«La llibertat ideològica, religiosa i de culte dels individus i les comunitats, sense més limitació en les seves manifestacions que la necessària per al manteniment de l'ordre públic protegit per la Llei».

En una societat democràtica, el pensament és lliure i no es pot imposar una veritat oficial. És més, es podria afirmar que han de poder coexistir tantes veritats com individus que les elaborin.

1.3.2. La llibertat d'informació passiva: el dret a rebre informació

L'article 20.1 d) de la CE es refereix a la llibertat d'informació en el seu doble vessant:

- la llibertat d'informació activa o llibertat de comunicar, i
- la llibertat d'informació passiva o llibertat de rebre informació.

Ambdues llibertats són com les dues cares de la moneda d'un mateix dret. Si un dels dos drets de llibertat d'informació no es pot exercitar, tampoc es podrà exercitar l'altre, i viceversa.

Ara bé, la llibertat d'informació passiva no és solament una cara de la llibertat d'informació, sinó que també és un element essencial d'aquesta, a l'efecte que les persones es puguin formar una pròpia opinió. De la mateixa manera que la llibertat ideològica és una condició prèvia perquè siguem capaços de formar-nos les nostres idees⁵, també ho és el dret a estar informats dels esdeveniments que succeeixen al voltant nostre o al món, perquè ens puguem formar la nostra visió personal de la realitat.

⁽⁵⁾Possibilitat de conèixer els presupòsits ideològics dels altres, possibilitat d'expressar la nostra pròpia ideologia.

Així, el dret a rebre informació el té tot ciutadà com a subjecte passiu de la llibertat d'expressió. És un dret que no pot ser limitat per ningú.

El dret a rebre informació no es refereix solament a la comunicació dels fets materials, sinó que concerneix també les opinions dels altres, que, en ser difoses, constitueixen una font immaterial que ens incita a la **necessària reflexió per a formar-nos la nostra pròpia opinió** i, d'aquesta manera, influeixen en la realitat. Rebre informació és, per tant, un pressupòsit bàsic de formació de l'opinió pública lliure.

1.3.3. La llibertat d'expressió activa: la llibertat de comunicar

La manifestació activa i externa de la llibertat d'expressió es reconeix a l'article 20.1 a) de la CE, com a:

Dret a expressar i difondre lliurement els pensaments, idees i opinions mitjançant la paraula, l'escrit o qualsevol altre mitjà de reproducció.

Aquesta llibertat d'expressió activa, com a dret subjectiu, és més ampli que el de la llibertat d'informació, ja que aquesta es refereix solament a fets noticiables (d'interès general), sobre els quals ha de ser possible la prova de la seva veracitat, mentre que la primera té per objecte l'expressió de pensaments o idees que poden comportar judicis de valor, creences o opinions que es mouen en el terreny de l'abstracte.

No obstant això, com ja hem apuntat, aquest dret a la llibertat d'expressió no inclou el dret d'accedir als mitjans. La CE solament reconeix l'accés als mitjans públics dels grups polítics i socials significatius (art. 20.3). Fora d'aquests grups, la llibertat d'accés als mitjans de comunicació públics o privats es concep solament en el sentit que tenia en l'Estat liberal de dret, és a dir, com a dret de llibertat de la persona enfront del poder, que solament li exigeix una actitud de no ingerència.

És més, conforme va sentenciar el TC, l'accés a l'activitat televisiva privada d'una empresa, i també es podria extrapolar a les persones, «no és una derivació necessària de l'article 20» i per tant no és exigible com a dret actiu en si mateix. Una altra qüestió serà la llibertat i possibilitat d'expressar-nos a través de qualsevol mitjà i que pugui arribar al conjunt dels ciutadans per mitjà de canals oberts o xarxes d'informació. Per això, aquesta llibertat d'expressió pot quedar buida de contingut si no se'n garanteix l'exercici.

Finalment, assenyalem que la forma d'expressar les nostres opinions és lliure. L'article 20.1 a) CE es refereix a la possibilitat de difondre els pensaments o les opinions mitjançant la paraula, l'escrit o «qualsevol altre mitjà de reproducció», tant els mitjans (mitjans externs), com els propis mitjans (mitjans interns) que els ciutadans creguin adient.

Per exemple, el llenguatge corporal (mitjançant gestos) o simbòlic (mitjançant la representació de signes, grafismes o l'adopció d'actituds que representin l'expressió d'una idea).

1.4. La llibertat d'informació

L'article 20.1.d) de la CE reconeix i protegeix

«El dret a comunicar o rebre lliurement informació veraç per qualsevol mitjà de difusió».

A més, com ja hem assenyalat, el TC configura la llibertat d'informació com un dret diferent del d'expressió, encara que ambdues tenen el mateix origen. Segons el TC, el concepte llibertat d'informació és **més restringit** que el de llibertat d'expressió, perquè l'objecte del dret a comunicar o rebre informació veraç està limitat als fets noticiables (d'interès públic), que poden i s'han de sotmetre al contrast de la seva veracitat.

Així, sobre les premisses que marca el TC, podem afirmar que **s'exerceix la llibertat d'informació veraç** quan:

1) Es narra, a través d'una difusió pública, un esdeveniment que ha ocorregut, sigui per un succés natural, per l'acció humana o per qualsevol altra causa que hagi impactat en la realitat.

2) Un mitjà de difusió recull i difon –comunica– l'opinió o la idea de determinades persones. És a dir, s'informa del parer d'una altra persona.

Per tant, la llibertat d'informació, així entesa, és un dret molt lligat a la comunicació de masses i a l'activitat dels mitjans i els comunicadors.

Això no exclou la possibilitat que els ciutadans exercitin puntualment aquest dret.

Per exemple, mitjançant cartes al director, la publicació d'articles d'opinió que continguin informacions o la intervenció en programes de ràdio i televisió.

Però aquí tractarem la llibertat d'informació com a llibertat de premsa en l'ampli sentit de comunicar notícies, fets, successos reals d'interès general que són difosos amb la finalitat de formar una opinió pública.

Ara bé, per a endinsar-nos en l'exercici pràctic d'aquesta llibertat d'informació, partint de la realitat que la veritat única no existeix i que cadascun de nosaltres té una visió diferent de la realitat, el Tribunal Constitucional ha marcat **dues línies definitòries de la llibertat i la veracitat informativa**:

«La diligència informativa, atesos l'actitud del periodista, i el contingut de la informació o la realitat dels fets narrats».

1.4.1. La veracitat i la diligència informativa

El que dona veracitat a la narració d'un fet és que el periodista hagi estat diligent en l'obtenció de la informació, que hagi fet el possible per a donar la informació de la manera més correcta i que hagi tingut una actitud positiva cap a la veritat.

Una informació és **veraç** quan es pot provar que l'informador ha actuat amb el zel suficient per a arribar a la convicció que el fet és raonablement veraç. No es refereix a l'exactitud de la informació, sinó a la fonamentació dels fets que es transmeten com a fets que s'han contrastat i comprovat.

Malgrat que la informació s'hagi de basar en fets certs, no es pot evitar que en ocasions algunes dades siguin errònies, incorrectes o inexactes. La precisió o autenticitat total d'una notícia pot ser molt difícil, ja que en gran manera depèn d'un factor determinant com ho és la immediatesa. Els ciutadans tenen dret a ser informats com més aviat millor, per la qual cosa al periodista no se li pot exigir un grau de recerca com el que s'exigeix a un jutge o a un policia. La comprovació dels fets ha de ser raonable, s'ha de contrastar amb dades objectives i fonts plurals.

1) El concepte de diligència informativa

Sobre la base de la jurisprudència dictada pel TC, hem de considerar que la diligència informativa engloba els aspectes següents:

a) Una actitud positiva cap a la veritat: el periodista ha de buscar la veritat per a narrar-la de la manera que més s'ajusti a la realitat; ha d'actuar amb el zel suficient per a arribar a la convicció que el que difon és en realitat el que ha ocorregut; i ha de contrastar els fets a través de diferents fonts, i contrastar els fets amb dades objectives.

b) Professionalitat: a un professional de la comunicació se li exigeix que actuï conforme als canons de la seva professió, amb l'adequació de les seves formes d'actuació al codi deontològic de la professió.

c) **Raonabilitat:** al periodista se li exigeix que investigui els fets abans de donar-los a conèixer, sempre tenint en compte que no és un investigador. El nivell de comprovació dels fets que se li exigeix ha de ser l'adequat a la necessitat d'immediatesa de la informació. El nivell de diligència exigible serà, per tant, el raonable segons la lògica periodística.

2) Pautes de determinació de la diligència informativa

Com apuntàvem, la diligència informativa suposa tenir una actitud positiva cap a la veritat, professionalitat i raonabilitat.

A més, a partir de les interpretacions del Tribunal Constitucional, es poden destacar unes pautes per a determinar, en cada cas concret, si s'ha aplicat adequadament la diligència informativa, atenent:

a) **Al caràcter de la informació:** una informació d'interès general s'ha de donar, però la diligència exigible al professional ha de ser la màxima quan la informació:

- Puguï afectar els drets de la personalitat, el descrèdit d'una persona, o suposar un perjudici a terceres persones.
- Puguï afectar la presumpció d'innocència, per la qual cosa s'ha de respectar la innocència judicialment declarada o la presumpció d'innocència prèvia a la condemna o sentència ferma.
- Tingui una especial transcendència social o pugui suposar una alarma social.

b) **A la conducta de l'informador en la relació amb el contrast realitzat dels fets:**

- Ha de contrastar les dades amb diverses fonts i amb informació objectiva.
- No ocultar intencionadament dades rellevants.
- Tenir un nivell de comprovació raonable, segons les pautes de comportament professional, atenent sempre a la fiabilitat de les fonts.

c) **A la conducta de l'informador en relació amb les fonts d'informació:**

- No ha d'assumir, sense més ni més, la veritat sense atribuir-la a una font determinada. Amb això, el periodista assumeix la veracitat dels fets enfront del públic que li suposa l'obligació que té de contrastar les dades amb altres fonts d'informació.

- Credibilitat de la font, encara que això no allibera l'informador de contrastar els fets amb altres fonts, amb altres dades.
- Ha de manejar fonts objectives o oficials (Judicatura, Policia, Guàrdia Civil...).

d) A la forma de valorar els fets: és important separar la informació de fets de les opinions que aquests mereixin. No obstant això, la narració dels esdeveniments no s'ha de reduir a la mera narració dels fets, sinó que possiblement sigui necessari acompanyar-la de valoracions que complementin la notícia: les causes per les quals han ocorregut els fets; les conseqüències que tinguin aquests fets; la relació amb altres precedents; les hipòtesis que s'especulen, etc.

En qualsevol cas, aquestes valoracions no han d'induir a la confusió, a tergiversar el que ha passat, o menysprear dades importants.

3) La rectificació d'informacions errònies

La rectificació d'informacions errònies també és una forma de fer evident una **actitud positiva en la comunicació de la veritat**. De la rectificació, el menys important és si parteix d'una iniciativa de la part afectada o si parteix del propi periodista. La voluntat de diligència i l'actitud positiva cap a la veritat és el que realment concedeix credibilitat al professional de la informació i la rectificació pot reforçar aquesta credibilitat.

A més, la legislació també estableix unes vies específiques per a exercir el dret de rectificació, que analitzarem a l'apartat corresponent.

1.4.2. La realitat dels fets narrats: el contingut

La visió dels fets per persones diferents comporta la possibilitat de narracions diferents, totes legítimes, ja que la pluralitat és un valor molt lligat a la subjectivitat. Davant aquest aspecte, segons la jurisprudència, hem d'atendre a dos aspectes:

1) Narració dels fets reals. L'exigible a un informador és que els fets que relata responguin a la realitat de la seva recerca i, almenys aparentment, hagin esdevingut. És possible que persones a les quals es poden reputar com a dignes de credibilitat filtrin a la premsa notícies que després es demostra que són falses. En qualsevol cas, l'aparença de realitat, el caràcter fiable de la font i el context en el qual s'emmarca el fet filtrat és el que en definitiva determinarà el nivell d'actuació per a la comprovació que confirmi el fet.

2) **La doctrina de la informació neutral.** El dret a la informació l'ostenten tots els ciutadans igual, inclosos els periodistes. En tots els mitjans de comunicació, tant escrits com orals, són freqüents les entrevistes a persones que són fonts d'informació sobre esdeveniments que són d'interès públic. El mitjà de comunicació i l'entrevistador serveixen de via.

El Tribunal Suprem va denominar aquest tipus de reportatges com **reportatge neutral**. En el cas que la informació que difonguin els ciutadans a través dels mitjans de comunicació no sigui veraç, ens hem de preguntar quina és la responsabilitat del mitjà en qüestió o del periodista, atenent els aspectes següents:

a) El ciutadà dona la informació i el mitjà la reelabora abans de difondre-la.

En aquest cas, la participació del mitjà o del periodista, si intervé directament en el contingut de la informació, és evident. El reportatge ja no és neutral perquè l'informador s'ha decantat per una versió dels fets o ha utilitzat com a pretext la del ciutadà per a crear la notícia. Aquesta participació del mitjà es pot donar també de forma subreptícia, per mitjà de peus de foto, entradetes o, més usualment, titulars on s'insereix la informació. En aquests casos també hi haurà una reelaboració encoberta que pot portar al fet que el mitjà també es pugui considerar autor de la notícia.

b) El ciutadà dona informació que afecta drets de tercers als quals pot causar un perjudici.

Si la informació comunicada pel ciutadà és innòcua o insubstancial, el cas no revesteix gravetat. El problema es presenta quan el ciutadà dona informació que afecta drets de tercers, a l'honor, per exemple, i els pugui causar un perjudici. En aquest cas és convenient una mínima comprovació per part del mitjà, no tant de les particularitats que seria necessari contrastar en informacions professionals, com de la realitat del fet en si o de la fiabilitat del comunicant.

c) El ciutadà dona una informació inversemblant o improbable.

S'hauria de veure en cada cas concret, però en informacions neutrals d'escassa credibilitat és lògic que a un mitjà de comunicació se li pugui exigir un mínim de prudència.

d) El ciutadà dona una informació lògica i possible.

La informació és neutral i no serà necessari que els professionals comprovin el fonament de la notícia que aporta un tercer, si té lògica des del punt de vista de la seva adequació i està revestida d'interès informatiu.

e) El ciutadà dona una informació que es difon en directe.

La identificació del ciutadà-informador es dona per suposada, però aquí ja no és possible per a l'entrevistador o per al mitjà exercir el més mínim control de la veracitat de la informació. En cas d'extralimitar-se en la llibertat d'expressió amb insults o degradacions de tercers, l'ètica periodística exigeix que el professional talli d'arrel aquesta pràctica o realitzi algun comentari sobre la no assumptió de la informació per part de l'entrevistador o el mitjà. Però, en aquest cas, l'entrevistador no serà responsable dels insults o de la inveracitat del fet difós pel particular, que serà l'únic responsable.

f) Programes el contingut dels quals propicia la vulneració de drets fonamentals

És lògic imputar responsabilitat al mitjà audiovisual (o als presentadors de les seves emissions) quan es tracta de programes en els quals usualment es vulneren els drets a l'honor, la intimitat o la imatge de les persones.

Seguint l'aforisme jurídic que «la causa de la causa és causa del mal causat», no es pot eximir de responsabilitat la denominada televisió porqueria, que, per complir amb els estàndards d'audiència previstos o per beneficiar-se de la publicitat que aquesta audiència proporciona, s'ofereix a satisfer la morbositat aliena i desconeix el límit de la dignitat de les persones.

Contra això no es pot oposar que es tracta de programes de gran audiència i que el públic té el dret democràtic al fet que li siguin oferts, perquè la llei s'ha de complir i la CE no empara ni un pretès dret a l'insult, ni la revelació d'intimitats mancades d'interès general, encara que siguin objecte de la curiositat pública. Per tant, estan exposats a les possibles denúncies dels afectats i a algun tipus de prevenció, en cas que sobrepassin certs límits, per part de les autoritats audiovisuals.

1.5. L'element comú de les llibertats d'expressió i informació: l'interès públic

Encara que, segons hem notat, les llibertats d'expressió i informació s'articulen sobre conceptes diferents, l'objecte i la finalitat que persegueixen és el mateix, tant en el desenvolupament subjectiu de la personalitat de cada individu, com –en el que ara ens interessa– en:

La formació de l'opinió pública, element essencial del pluralisme polític i social, al mateix temps que pressupòsit bàsic de tota societat democràtica.

Des d'aquesta perspectiva, hem de ressaltar que aquestes llibertats projecten la notícia de transcendència pública o d'interès general, és a dir, aquella que afecta la cosa pública o els ciutadans en l'àmbit social. Si els fets dels quals s'informa o l'opinió que s'expressa no contribueixen a estructurar l'opinió pública, no queda justificada la protecció.

A partir d'aquesta premissa hem d'analitzar els elements que contribueixen a què un fet o una persona siguin noticiables o, en altres paraules, que l'exercici de les llibertats d'expressió i informació tingui interès públic.

1.5.1. Els fets noticiables

La consideració de **fets noticiables**, per ser d'interès general o tenir transcendència pública, pot abraçar no solament els successos reals, els esdeveniments, o tot allò que ocorre al món físic, sinó que també inclou la difusió de les idees o opinions d'altres, quan hagin propagat o manifestat la seva forma de pensar sobre una qüestió concreta.

Els elements que hem de considerar perquè un **fet sigui noticable o tingui interès públic** són:

1) Que tingui transcendència pública

Per a apreciar-ho, s'ha de tenir en compte que l'àmbit de la transcendència pública pot ser molt divers.

Hi ha temes que afecten tot el conjunt de l'Estat, per exemple, la política antiterrorista del Govern; en canvi, altres qüestions poden tenir transcendència autonòmica o potser solament interessin els residents d'un petit municipi.

Hi haurà temes que poden cridar únicament l'atenció a un determinat grup de ciutadans sense consideració del territori on visquin, com és el cas dels afeccionats a la música o a la literatura. O, simplement, de vegades un tema merament privat, com pot ser unes noces, es pot convertir en un tema d'interès públic quan es tracta de dos famosos que, voluntàriament, es presten a donar a l'acte una transcendència mediàtica.

Tots aquests casos, tan diferents en la seva projecció social, susciten l'interès de la gent, uns pel contingut social del fet en si mateix, altres per la voluntat dels seus protagonistes, però tots, encara que tinguin diferent grau de rellevància pública, entren dins del marc de l'interès públic.

2) Que no tingui transcendència pública, encara que sigui verídic

Si no té transcendència pública un fet no és notícia, encara que sigui verídic. De manera que no tenen transcendència pública els fets que:

- afecten persones privades que tenen dret a conservar la seva intimitat en les seves relacions particulars;

- no són rellevants perquè no afecten els interessos socials;
- susciten la curiositat de la gent a la qual li agradaria xafardejar en qüestions privades, però els seus protagonistes no han fet res per a desvetllar la seva intimitat.

3) Que adquireixi interès públic perquè passa en el domini públic

Un determinat fet pot adquirir interès públic per ocórrer en llocs oberts al públic⁶. Encara que, aquesta dada no és, per si mateixa, concloent, pot propiciar l'interès públic.

⁶Carrers i places de les ciutats, muntanyes, rius, platges, camins, mar, etc., o establiments d'accés al públic.

4) Per les persones que hi intervenen

Alguns fets poden ser rellevants i tenir interès públic, simplement, per les persones que en hi intervenen, com veurem a continuació.

1.5.2. Les persones com a notícia

A l'hora d'abordar les persones com a notícia, hem de distingir, prèviament, tres supòsits:

- les **persones públiques**: que tenen relació amb el que habitualment es coneix com la «cosa pública»;
- les **persones de notorietat pública**: persones privades que conciten l'interès general; i
- les **persones privades**.

1) Les persones públiques

Les persones de rellevància pública, pel fet d'ocupar una posició especial de poder en l'àmbit polític o per ser un servidor de la cosa pública, tenen una projecció noticable pel fet d'estar gestionant assumptes que afecten els ciutadans; i, en conseqüència, el seu comportament ha de ser més transparent que el d'una persona privada.

Els ciutadans tenen dret a estar informats sobre qui administra els interessos generals (que ens afecten a tots), o qui es presenta a les eleccions defensant uns programes polítics determinats, per a valorar el grau d'honestedat que han mantingut en les seves relacions particulars o si porten una vida privada d'acord amb les idees que públicament defensen.

Quan el protagonista de la notícia és un càrrec públic, la protecció de la llibertat d'expressió o d'informació dels ciutadans és la més àmplia que concedeix el dret (encara que no il·limitada), i la correlativa protecció dels drets a l'honor i a la intimitat d'aquesta persona pública és la més petita de totes. Per això, els seus drets de la personalitat (honor, intimitat i imatge) estan menys protegits. En conseqüència, les persones públiques han de suportar amb molta més intensitat que les persones privades els judicis desaprovatius, les crítiques alienes i, en ocasions, el coneixement públic de fets relatius a la seva vida privada.

Dins del concepte de persones públiques, podem fer també distincions:

a) Els que ocupen un càrrec públic (polítics)

Per haver estat triats per a això a les urnes (parlamentaris, alcaldes, regidors, etc.), o per haver estat designats per a ocupar alts càrrecs a l'Administració⁷.

⁽⁷⁾Membres del Govern, alts càrrecs de les administracions.

Les actuacions d'aquests **càrrecs polítics** que aproven les lleis o dirigeixen les administracions públiques, com a gestors dels afers públics, interessen als ciutadans perquè puguin valorar la conveniència que tal persona assoleixi el càrrec polític o s'hi mantingui.

No obstant això, els **càrrecs públics**, encara que siguin de la més alta consideració política, no estan exempts de protecció legal enfront de l'ús incorrecte de les llibertats d'expressió i informació. Encara que hagin de suportar amb la màxima intensitat el pes de la crítica, de vegades duríssima i implacable, això no vol dir que tot estigui permès. Una cosa és la crítica, una altra la difamació. Ningú té l'obligació de suportar que li siguin atribuïts fets deshonorosos que no ha comès. Ni tampoc que siguin difosos aspectes de la seva vida privada mancats totalment d'interès públic i que poden afectar la seva reputació, el seu bon nom o la seva relació personal amb altres persones.

Així mateix, s'ha de tenir en compte que les persones que s'hi relacionen, com a persones privades, tenen dret a ser protegides en la seva privadesa, mentre no participin, siguin beneficiàries o coneixedores d'actuacions irregulars del càrrec públic.

b) Els funcionaris

Els **treballadors del servei públic**, com a persones que tutel·len interessos generals, i en aquells aspectes de la seva actuació que puguin incidir en la gestió pública, també poden interessar a l'opinió pública.

En aquest cas, s'ha de valorar l'abast de l'exercici de les llibertats d'expressió i d'informació, que afecta solament la funció pública estricta del funcionari i a tot allò que es pugui relacionar amb la feina que fa⁸, però evitant sempre tot allò del seu comportament personal, la seva vida familiar i les seves afici-

⁽⁸⁾Inclusa la transparència de la seva vida personal referent als seus interessos particulars relacionats amb la funció que exerceix.

ons privades que no estigui relacionat amb la seva activitat administrativa. En aquestes últimes qüestions el funcionari ha de tenir consideració de persona privada.

2) Les persones de notorietat pública

També són persones públiques les que es dediquen a activitats que tenen per si mateixes o persegueixen voluntàriament notorietat pública, si bé es desenvolupen en el camp del sector privat.

Aquestes són persones que, per la seva professió, per la seva actitud davant determinats esdeveniments, o simplement per vanitat personal, han adquirit projecció pública i la seva actuació pot generar un interès públic o poden ser referents (en més o menys grau) per a determinats col·lectius.

Així, els qui de manera habitual persegueixin la notorietat pública i no reservin determinats aspectes de la seva vida privada a l'exclusiu àmbit personal, creen per la lliure voluntat un interès públic pel que fa als seus actes, o fins i tot a la seva persona, per la qual cosa passen a concitar l'atenció general. Per aquest motiu, no poden pretendre que ells –i solament ells– controlin la informació que es pot derivar de la seva conducta; i, en conseqüència, hauran de suportar també les crítiques o el coneixement d'aspectes de la seva vida que, si la seva conducta s'hagués mantingut en l'àmbit estricte dels afers privats, no seria legítim conèixer.

Això no vol dir que els personatges públics, pel sol fet de ser-ho, han de veure sempre sacrificat el seu dret a l'honor o a la intimitat en favor de la llibertat d'informació, sinó que, simplement, aquestes persones hauran de tolerar més intromissions en la vida privada que els particulars que no han fet res per a ser protagonistes d'una notícia.

No obstant això, no totes les persones de notorietat pública estan desprotegides en el mateix grau enfront de la llibertat d'expressió i d'informació, ja que la mesura ens l'ha de donar, com assenyala, repetidament, el TC,

«el grau de projecció pública que el personatge hagi donat, de manera regular, a la seva pròpia persona».

No és el mateix un tertulià radiofònic o un articulista d'opinió a la premsa que un actor cinematogràfic o un cantant. El grau de projecció que cadascun dona a la seva persona en relació amb el coneixement de l'audiència dels mitjans de comunicació és diferent.

Encara que s'analitzarà als apartats següents, avancem que l'article 2.1 de la Llei orgànica 1/1982, de 5 de maig, de protecció civil del dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge estableix sobre aquest tema:

«La protecció civil de l'honor, de la intimitat i de la pròpia imatge quedarà delimitada per les lleis i pels usos socials, atenent a l'àmbit que, pels seus propis actes, mantingui cada persona reservat per a si mateixa o la seva família».

És més, dins d'un mateix gènere d'activitat social o artística, és la voluntat de cadascun el que fa que es coneguin amb més o menys detall aspectes de la seva vida privada. Serà aquesta forma de mostrar-se al públic, de promocionar-se davant la mirada de la societat, la que determinarà el grau de protecció de les llibertats de comunicació o dels drets de la personalitat.

El que és una simple causa de la curiositat pública, en principi, no està emparat pel dret d'informació, perquè una cosa és la morbositat o la indiscreció d'algunes persones i una altra ser objecte de l'interès general. Però pot arribar-ho a ser, quan el tractament d'aquests temes en els mitjans de comunicació, provocat per l'ànim de notorietat del seu protagonista, acaba per convertir-se en un referent de les converses ciutadanes, de manera que un particular pot per pròpia voluntat traspasar l'àmbit privat donant-se a conèixer (per exemple, en un programa de televisió) i passar a ser objecte de debat públic.

3) Les persones privades

La conducta de les persones privades, quan no està relacionada amb temes públics, no té interès per a l'opinió pública i no entra en l'àmbit de l'exercici de les llibertats d'expressió i informació.

Aquí, el concepte de **veracitat** ha de cedir davant la **falta d'interès públic** d'una acció privada:

Per més exacte que sigui el fet narrat, per més contrastada que sigui la informació sobre la participació del particular en el succés, no es pot acudir a l'element de la veracitat per a justificar la informació, perquè aquesta no és un fet generador o que interessi a l'opinió pública (no és notícia). I el dret que cadascú té per a preservar la seva privadesa o la seva consideració social.

No obstant això, pot ocórrer que persones privades, sense cap ànim de constituir-se en notícia, es vegin involucrades puntualment en un esdeveniment que revesteixi interès públic. En aquest cas, quan les persones privades no han buscat la publicitat de la seva actuació, però incidentalment s'han vist implicades en un fet de transcendència pública (accidents...), en aquests supòsits, tenen dret a preservar el seu honor, la seva intimitat o la seva imatge del coneixement públic, sempre que no sigui necessària la seva identificació per a la comprensió del fet noticable (que sí és d'interès públic).

El comunicador haurà de destriar, en cada cas, sobre la necessitat de donar a conèixer o no el nom o determinades circumstàncies que facin reconeixible al particular, quan difongui la notícia. Si la identificació de la persona és necessària perquè la notícia sigui ben compresa per l'opinió pública, llavors preval la informació –que és un bé col·lectiu– sobre l'interès particular de la persona privada. En canvi, si es pot comunicar el fet amb totes les vicissituds que interessin a l'opinió pública, però es pot obviar –per no ser necessària per a la seva comprensió– la identificació del particular que s'ha vist involucrat en el fet noticable, llavors el periodista no està legitimat per a donar a conèixer un extrem que no condueix a aportar més veracitat al que ha succeït, molt especialment quan la notícia pot produir al particular perjudicis personals.

1.5.3. La pèrdua de l'interès públic: el dret a l'oblit

Aquest no és un dret reconegut, directament, en el text constitucional, sinó que s'ha d'inferir de la doctrina sobre els fets d'interès públic, i que afecta tant la llibertat d'expressió com la llibertat d'informació, i per mitjà del qual es pot vulnerar tant el dret a l'honor com a la intimitat i a la pròpia imatge.

Es tracta de fets que afecten determinades persones i que en un altre temps van ser reals, verídics i d'interès públic, però que pel pas del temps o per la llunyania on han succeït, ja no són notícia i, en conseqüència, ja no estan en el marc de l'interès general.

Per aquest motiu la seva divulgació es justifica més com una intromissió en el dret a la intimitat, una de les notes de la qual és, precisament, la difusió de fets verídics que poden afectar la reputació i el bon nom, la divulgació del qual l'individu no té cap obligació de suportar.

En el cas que, a més, els fets fossin falsos, ens trobaríem amb una vulneració del dret a l'honor. En tal cas no és que els fets mereixin ser oblidats, és que, com que no han succeït, es tracta d'una difamació mera i simple.

1) La diferent consideració del dret a l'oblit

Aquest dret a l'oblit no és igual per a totes les persones i tots els fets. En concret:

- Els **càrrecs polítics**, per elecció o designació, no poden invocar el dret a l'oblit en els mateixos casos que les persones privades, si aquests fets tenen relació amb la seva elecció o designació.
- En el cas dels **funcionaris**, hem d'entendre que podrien invocar el seu dret a l'oblit quan els fets que mereixen no ser recordats no tenen cap relació amb la funció que exerceixin actualment o que exercien llavors com a funcionaris públics.
- Ens trobarem en un cas semblant si analitzem l'atribució del dret a l'oblit a les **persones de notorietat pública**, que tindran dret a invocar-lo si els

fets no estan relacionats amb l'actualitat noticiable que en aquest moment tingui la persona famosa.

2) El dret a l'oblit digital

Més enllà del dret a l'oblit tradicional, d'abast general, les particularitats pròpies del mitjà internet han propiciat que, en l'actualitat, el concepte de dret a l'oblit s'entengui en termes d'un **dret a l'oblit digital**.

La ingent quantitat d'informació accessible indefinidament a través d'internet i el poder amplificador de la xarxa suposen nous riscos en termes de protecció de drets fonamentals com el dret a l'honor, a la intimitat o a la protecció de dades de caràcter personal.

Aquesta perennitat de la informació a la xarxa i els efectes multiplicadors dels motors de cerca han donat lloc al progressiu reconeixement del dret a l'oblit digital.

Així, en aplicació del dret a la protecció de dades de caràcter personal, el Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE) va reconèixer el dret a l'oblit a la sentència de 13 de maig de 2014, que va resoldre una qüestió prejudicial plantejada per l'Audiència Nacional d'Espanya, sobre el cas Google contra l'Agència Espanyola de Protecció de Dades i Mario Costeja (C - 131/12).

Mitjançant aquesta sentència, el TJUE reconeix el **dret a l'oblit digital** de forma àmplia i inclou la possibilitat que els ciutadans sol·licitin directament als cercadors la desindexació, això és, que eliminin dels resultats de cerca a partir del nom d'una persona els enllaços a pàgines web que continguin informació inadequada, obsoleta, no pertinent i excessiva en relació amb les finalitats i el temps transcorreguts des de la seva publicació.

Aquesta jurisprudència s'ha reiterat en nombroses sentències, encara que el 2019 el TJUE ha acotat aquest dret a l'oblit en els nodes de connexió a internet des dels països membres de la UE, al·legant que són les jurisdiccions sobre les quals tenen competència els tribunals nacionals i el TJUE.

1.6. Les garanties constitucionals i la suspensió de les llibertats d'expressió i informació

Una vegada abordat el contingut dels drets fonamentals a la llibertat d'expressió i informació, convé destacar que la CE no es limita a enunciar el contingut del dret a transmetre informació veraç, sinó que també preveu una sèrie de garanties específiques que en garanteixin l'efectivitat. Entre aquestes, podem esmentar:

- la censura prèvia;
- les mesures judicials cautelars mitjançant el segrest judicial;
- la clàusula de consciència i el secret professional; i

- la possible supressió d'aquests drets en els estats d'excepció i setge.

No obstant això, el mandat establert a l'article 20.1.d de la Constitució, que assenyala «La llei regularà el dret a la clàusula de consciència i al secret professional en l'exercici d'aquestes llibertats», l'analitzarem en l'apartat tercer d'aquest mòdul en tractar l'exercici professional de l'activitat periodística i comunicativa.

La clàusula de consciència i el secret professional l'analitzarem a l'apartat tercer d'aquest mòdul en tractar l'exercici professional de l'activitat periodística i comunicativa.

1.6.1. La prohibició de censura prèvia

El concepte de censura té moltes derivacions⁹, però el concepte jurídic constitucional es refereix sempre a censura prèvia, és a dir, la que s'efectua amb anterioritat a la difusió de la informació per part del poder públic.

⁽⁹⁾Censura des de la pròpia empresa de comunicació, autocensura dels propis periodistes...

La **censura prèvia** és tota acció o omissió dirigida a dificultar o impossibilitar, en forma directa o indirecta, mediata o immediata, la publicació i circulació de la paraula impresa o l'edició d'un programa o una obra audiovisual a través d'un mitjà de comunicació.

Aquest fet que havia constituït una pràctica habitual durant la Dictadura, es va prohibir amb un mandat clar i directe a l'article 20.2 de la Constitució:

«L'exercici d'aquests drets no es pot restringir mitjançant cap tipus de censura prèvia».

La prohibició de censura prèvia és absoluta, i qualsevol intent governamental de sotmetre a autorització un text, una fotografia o un reportatge audiovisual prèviament a la seva publicació o emissió és manifestament inconstitucional. Amb això i sense necessitat d'un desenvolupament legislatiu posterior, es garanteixen les llibertats reconegudes a l'art. 20.1 davant qualsevol intent de restricció prèvia per les autoritats policials o governatives de qualsevol àmbit. Fins i tot, com comentarem, davant les declaracions dels estats d'alarma, excepció o setge.

Aquesta protecció constitucional dels drets a la llibertat d'expressió i informació està reforçada per la tipificació d'alguns delictes relacionats amb el seu exercici en el Codi penal. Tal seria el cas de la censura prèvia i el segrest de mitjans informatius, i l'obstaculització mitjançant coacció del legítim exercici de la llibertat d'informació. Així l'article 538 del Codi penal estableix:

«L'autoritat o funcionari públic que estableixi la censura prèvia o, fora dels casos permesos per la Constitució i les lleis, reculli edicions de llibres o diaris o suspengui la seva publicació o la difusió de qualsevol emissió radiotelevisiva incorrerà en la pena d'inhabilitació absoluta de sis a deu anys».

També, des d'alguns àmbits, es reclama que es consideri com a censura prèvia el fet d'obstaculitzar l'exercici de la llibertat d'informació mitjançant coacció, l'amenaça o la disposició de mitjans físics o qualsevol altre mitjà que efectivament impedeixi o obstaculitzi, sense fonament legal, tant l'obtenció de dades com la seva difusió.

Per exemple, vetar l'entrada d'un periodista a un acte públic o retirar un rodet de fotografies obtingut per la força o velar-lo, sense justificació legal, etc.

1.6.2. El segrest i les mesures judicials cautelars

La garantia de prohibir qualsevol tipus de censura prèvia no impedeix que en determinades ocasions, en les quals la difusió a través d'un mitjà de comunicació de determinats continguts que poden constituir un delictes o causar un greu perjudici a una o diverses persones, **l'autoritat judicial pugui prohibir o retardar aquesta difusió**, conforme es preveu a l'article 20.5 de la CE:

«Solament es podrà acordar el segrest de publicacions, enregistraments i altres mitjans d'informació en virtut de resolució judicial».

Aquesta resolució, no obstant això, s'haurà d'adoptar en el curs del procés judicial i prèvia denúncia. El jutge solament pot adoptar aquesta mesura restrictiva si amb la difusió existeix algun risc greu per a les parts o amb això s'evita la comissió d'un delictes. Però, en tot moment, haurà de ponderar aquests riscos enfront de la restricció, encara que sigui temporal, dels drets i les llibertats d'expressió i informació.

A més, durant el procés judicial, tant civil com penal, el jutge també podrà acordar les **mesures cautelars** que consideri oportunes per a assegurar el correcte desenvolupament del procés o evitar un perjudici més gran per a les parts. Entre aquestes mesures es pot incloure alguna per la qual es limitin o suspenguin temporalment certes llibertats que poden afectar l'esfera de la comunicació pública, mentre el jutge les mantingui vigents o fins a la sentència definitiva, conforme desenvoluparem a l'apartat següent.

Aquestes mesures són provisionals i poden ser revisades pel jutge quan ho estimi oportú i ser aixecades quan desapareguin les causes que les hagin motivat.

Així, per exemple, en els **procediments civils**, el jutge pot prendre les mesures cautelars que estimi necessàries per a posar fi a la intromissió il·legítima en els drets a l'honor, la intimitat o la imatge de què es tracti (art. 9.2 de la LOPC). La més efectiva, encara que no freqüent, és la possibilitat que té el jutge de suspendre, fins a dictar sentència, la publicació o la difusió audiovisual de la informació quan la demanda ja s'ha interposat abans de la difusió d'aquesta.

En els **processos penals**, els jutges, per a garantir la investigació i persecució d'un delictes, poden adoptar mesures cautelars destinades a salvaguardar el secret de la recerca o a impedir que s'estenguin els efectes del delictes i causar més perjudicis a les víctimes; entre aquestes mesures cautelars hi ha el segrest de material informatiu sobre la base del que es disposa a la CE (art. 20.5) i, també, a la Llei 62/78, de 26 de desembre, de protecció jurisdiccional dels drets fonamentals de la persona, que determina que:

«Els jutges, en iniciar el procediment, podran acordar, segons els casos, el segrest de la publicació o la prohibició de difondre o projectar el mitjà a través del qual es va produir l'activitat delictiva» (art. 3.2).

1.6.3. La suspensió de les llibertats d'expressió i informació

A l'article 55.1 de la Constitució s'estableix que els drets reconeguts als articles 17, 18, apartats 2 i 3, articles 19, 20, apartats 1, a) i d), i 5, articles 21, 28, apartat 2 i article 37, apartat 2, podran ser suspesos quan s'acordi la **declaració de l'estat d'excepció o de setge**, en els termes previstos a la Constitució. Posteriorment, a l'article 116 es detallen les potestats i relacions entre l'Executiu i Legislatiu per a determinar l'àmbit territorial, la durada i les condicions d'aquesta declaració.

Conforme a aquests mandats constitucionals, es va aprovar la **Llei orgànica 4/1981, d'1 de juny, dels estats d'alarma, excepció i setge**, que regula el procediment, contingut i abast general de la declaració d'aquests estats, dels quals no procedeix ara detallar-ne el contingut, n'hi ha prou amb apuntar que aquesta Declaració, a més de publicar-se en el Butlletí Oficial de l'Estat, haurà de ser difosa obligatòriament per tots els mitjans de comunicació públics i pels privats que es determinin. També seran de difusió obligatòria les disposicions que l'autoritat competent dicti durant la vigència de cadascun d'aquests estats.

Així mateix, s'ha de ressenyar que, conforme als articles 21 i 32 de la citada Llei orgànica 4/1981, en els *estats d'excepció i setge*, l'autoritat governativa podrà suspendre tot tipus de publicacions, emissions de ràdio i televisió, projeccions cinematogràfiques i representacions teatrals, sempre que l'autorització del Congrés compregui la suspensió de les llibertats contemplades a l'article 20, apartats 1, a) i d), i 5 de la Constitució.

Com una altra excepció a aquestes llibertats, es preveu que durant el període que durin els estats d'excepció o setge l'autoritat governativa podrà, sense necessitat de resolució judicial, ordenar el segrest de publicacions. Encara que en cap moment podrà dur a terme cap tipus de censura prèvia.

2. Els límits legals i la protecció d'altres drets constitucionals en l'activitat periodística i comunicativa

Les llibertats i els drets d'expressió i informació que hem analitzat a l'apartat anterior tenen una dimensió social, però també una dimensió subjectiva, per la qual cosa el seu exercici s'ha d'exercir amb responsabilitat perquè pot afectar els altres.

Per això, en aquest apartat, detallarem els límits que s'han de respectar atenent a la dignitat i als drets de la personalitat, així com els altres drets col·lectius que s'han de considerar.

2.1. La dignitat de les persones com a límit constitucional

La Constitució espanyola (CE) estableix, a l'article 10.1:

«La dignitat de la persona, els drets inviolables que li són inherents, el lliure desenvolupament de la personalitat, el respecte a la llei i als drets dels altres són fonament de l'ordre polític i de la pau social».

Seguint aquest mandat constitucional, resulta evident que l'exercici dels drets i de les llibertats d'expressió i informació s'ha d'articular amb el respecte a la dignitat de les persones, conforme s'estableix en el citat article, però també conforme als altres drets reconeguts en el text constitucional i, especialment, els que s'enumeren a l'article 20.4, en referir-se al dret a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge, així com a la protecció de la joventut i la infància.

No obstant això, abans de detallar el contingut de cadascun d'aquests drets, és convenient concretar qui són els seus titulars.

2.1.1. La dignitat de les persones físiques

En termes jurídics, el naixement determina la personalitat civil i la mort l'extingeix.

Sobre aquestes bases, hem de considerar que els drets de la personalitat seran, doncs, aquells que siguin per naturalesa inherents a les persones vives, que les individualitzin i romanguin inseparables a aquestes durant tota la seva vida, com el dret a la vida, el dret a la integritat corporal o el dret a la llibertat personal, el dret a la inviolabilitat del domicili, el dret a triar lliurement residència i circular pel territori, el secret de les comunicacions i, entre ells, el dret a l'honor, dret a la intimitat i el dret a la pròpia imatge, etc.

Precisament, per la seva especial incidència en l'àmbit de la comunicació, la Constitució assenyala aquests tres últims, juntament amb la protecció de la joventut i de la infància, com a límits específics en l'exercici de les llibertats d'expressió i d'informació.

Així mateix, s'ha de destacar que es tracta de drets inalienables i irrenunciables, i necessaris per al desenvolupament de la personalitat i per a les nostres ocupacions quotidianes. Per això mateix, són també imprescriptibles, perquè duren tota la vida de la persona. I, com estableix la Llei orgànica 1/1982 de protecció civil de l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge (d'ara endavant LOPC),

«la renúncia a la protecció prevista en aquesta llei serà nul·la» (art. 1.3).

2.1.2. La dignitat de les persones mortes

Si la personalitat s'extingeix per la mort de les persones (art. 32 CC), els drets que els són inherents, com els que deriven de la seva dignitat, també s'extingeixen. La persona, en morir, deixa de tenir capacitat jurídica, ja no pot assumir drets o contreure obligacions.

Extingida per mort la personalitat civil, s'extingeixen també els drets fonamentals que protegeixen la seva dignitat durant tota la seva vida.

No obstant això, sembla evident que la dignitat de les persones ha de tenir continuïtat en la **preservació de la seva memòria**. El mort ja no tindrà capacitat per a defensar el seu honor, la seva intimitat o la seva imatge, però algú ho haurà de fer en nom seu si no es vol que la dignitat que se li reconeixia en vida quedi indefensa. Així es fa constar en el paràgraf vuitè de l'exposició de motius de la Llei orgànica 1/1982:

«Encara que la mort del subjecte de dret extingeix els drets de la personalitat, la memòria d'aquell constitueix una prolongació d'aquesta última que també ha de ser tutelada pel Dret».

Així mateix, la LOPC distingeix dos supòsits d'**intromissions en els drets de la personalitat del mort**:

1) **Si la lesió es produeix després de la mort de l'ofès** (art. 4 i 5). En aquest cas, la llei concedeix l'acció de reclamació a qui l'ofès hagués designat en el testament o, en defecte d'això, a qualsevol de les persones següents: el cònjuge, els descendents, ascendents i germans que visquin en el moment de la defunció de la persona afectada. Si falten tots, al Ministeri Fiscal, que podrà actuar d'ofici o a instàncies de la persona interessada, sempre que no hagin transcorregut vuitanta anys des de la defunció.

2) **Si l'ofensa s'ha inferit en vida del mort** (art. 6) es podrà reclamar la seva reparació solament en el cas que es pugui provar que el mort no va poder (per les circumstàncies del cas) interposar l'acció de reclamació.

El cas més comentat sobre aquesta qüestió sol ser la STC 231/1988, pronunciada davant el recurs interposat per Isabel Pantoja per la difusió i comercialització d'unes imatges sobre el torero Paquirri en el llit de mort, en considerar que aquestes atemptaven a l'honor i a la imatge de Paquirri i de la família.

Si s'entén que el mort no va voler exercir les accions de reclamació en vida, aquesta voluntat no es pot modificar o substituir, per tractar-se de drets personalíssims.

En el cas que el mort ja hagués iniciat les accions de reclamació, els hereus o els familiars que s'han citat podran, també, continuar l'exercici de les accions que hagi presentat en vida el mort.

2.1.3. La dignitat de les persones jurídiques

A més de les persones físiques o naturals, existeixen també altres persones a les quals la llei atorga personalitat jurídica: són les persones jurídiques¹⁰. No obstant això, les persones jurídiques són també titulars de drets fonamentals com ho són les persones físiques?

⁽¹⁰⁾Associacions, fundacions, societats civils o mercantils, etc.

Respecte a les **persones jurídiques** s'ha d'apuntar que, malgrat tenir delimitada l'esfera de protecció, no queden excloses de l'empara dels drets fonamentals.

És evident que hi ha uns drets que els són inherents o els venen reconeguts constitucionalment, com per exemple el dret a crear centres docents (art. 27.6 CE) o el dret dels sindicats a formar confederacions (art. 28.1 CE), etc. Però, a més, a la STC 139/1995 el Tribunal Constitucional va establir:

«... Encara que l'honor és un valor referible a persones individualment considerades, el dret a la pròpia estimació o al bon nom o reputació en què consisteix, no és patrimoni exclusiu de les mateixes... En conseqüència, donada la pròpia sistemàtica constitucional, el significat del dret a l'honor ni pot ni ha d'excloure del seu àmbit de protecció les persones jurídiques. Bé és cert que aquest dret constitucional es troba en íntima connexió originària amb la dignitat de la persona que proclama l'article 10.1 CE. Però això no obsta perquè normativament se situï en el context de l'article 18 CE. Resulta evident doncs, que, a través de les finalitats per les quals cada persona jurídica privada ha estat creada, es pot establir un àmbit de protecció de la seva pròpia identitat i en els dos sentits diferents: tant per a protegir la seva identitat, com quan desenvolupa les seves finalitats per a protegir les condicions d'exercici de la seva identitat, sota les quals recauria el dret a l'honor. Mentre que això és així, la persona jurídica també pot veure lesionat el seu dret a l'honor a través de la divulgació de fets concernents a la seva entitat, quan la difamin o la facin desmerèixer de la consideració aliena».

D'aquesta manera, es confirma per l'actual jurisprudència que les persones jurídiques també estan emparades pels drets que recull la nostra Constitució a l'article 18.1, postura que també comparteixen altres lleis com la Llei orgànica 2/1984, de 26 de març, reguladora del dret de rectificació, que a l'article 1 estableix:

«Tota persona, natural o jurídica, té dret a rectificar la informació difosa, per qualsevol mitjà de comunicació social, de fets que l'al·ludeixin, que consideri inexactes...».

No obstant això, hem de matisar que aquesta protecció no es pot projectar respecte a la intimitat i a la pròpia imatge, ja que, en no tenir imatge física, una societat difícilment podrà reclamar per vulneració al seu dret a la imatge, tret que la vulneració provingui del mal ús del seu nom (art. 7.6 LOPC). Però en aquest cas, la imatge no és un dret fonamental, sinó patrimonial, com veurem en el seu moment.

2.1.4. La dignitat dels grups ètnics i socials sense personalitat jurídica

A més, hem de fer un esment especial a la possibilitat que aquest dret a l'honor també es reconegui **fora de l'àmbit de la persona**. Tant és així que els **grups o col·lectius sense personalitat jurídica**, amb el temps, han vist reconeguda la protecció de l'honor i la dignitat sempre que siguin grups de caràcter ètnic, social o religiós amb una clara identificació i nexa entre aquest i el dret reclamat.

A la STC 214/1991 –la demandant de la qual, Violeta Friedman, una dona jueva que va estar internada amb la seva família en un camp de concentració, va presentar una denúncia contra un reportatge d'un periodista per haver atemptat contra l'honor en posar en dubte l'existència de cambres de gas i de l'holocaust jueu– es va reconèixer que «Des d'una perspectiva constitucional, els individus ho poden ser també com a part dels grups humans, sense personalitat jurídica, però amb una neta i consistent personalitat per qualsevol altre rang dominant de la seva estructura i cohesió, com l'històric, sociològic, l'ètnic o el religiós, a títol d'exemples. Per això, poden al seu torn, com a revers, resultar víctimes de la injúria o la calúmnia, com a subjectes passius d'aquests delictes contra l'honor i així ho va dir el Tribunal Suprem, en el pla de la legalitat i en el seu àmbit penal, quan va dictar la sentència de 20 de desembre de 1990. Sembla just que, si s'ataca a títol col·lectiu, es pugui defensar en aquesta mateixa dimensió col·lectiva i que estiguin legitimats per a això, per substitució, persones naturals o jurídiques del seu àmbit cultural i humà» (FJ 4 STC 214/1991).

Amb això, el TC declara vulnerat el dret a l'honor de la Sra. Friedman, i amplia l'àmbit de protecció a aquelles persones que, sense haver estat al·ludides directament en la informació lesiva a l'honor, formen part d'un col·lectiu ètnic que és el directament ofès en conjunt.

S'argumenta, en la citada sentència, que algunes col·lectivitats no tenen personalitat jurídica i, en conseqüència, estan mancades d'òrgans de representació als quals l'ordenament jurídic legítim per a interposar accions civils o penals en defensa del seu honor col·lectiu, per la qual cosa sembla just que quan es propaga la infàmia a títol col·lectiu, les persones físiques o jurídiques que les integren estiguin legitimades, per substitució, per a reclamar en defensa de la seva dignitat personal. En un altre cas,

«no només romandrien indemnes les lesions a aquest dret fonamental que sofririen de la mateixa manera tots i cadascun dels seus integrants, sinó que també l'Estat espanyol de Dret permetria el sorgiment de campanyes discriminatòries, racistes o de caràcter xenòfob, contràries a la igualtat, que és un dels valors superiors de l'ordenament jurídic que la nostra CE proclama».

2.2. Els drets de la personalitat en l'àmbit de la comunicació

Ja hem apuntat que les llibertats d'expressió i informació troben els seus límits en els altres drets fonamentals, per la qual cosa s'han de tenir en compte tots els drets lligats al reconeixement de la dignitat de la persona i el lliure desenvolupament de la seva personalitat (art. 10.1 de la Constitució espanyola) i en particular, segons el que s'ha fixat a l'article 20, apartat 4 i, especialment, en el dret a l'honor, a la intimitat, a la pròpia imatge i a la protecció de la joventut i de la infància.

En aquest apartat ens centrarem en aquests **drets a l'honor, intimitat i pròpia imatge**. Precisament, els drets aquí citats i recollits a l'article 18 de la Carta Magna no es van recollir de manera específica a la nostra legislació fins a la Constitució de 1978, per la qual cosa la seva apel·lació es realitzava sobre la base dels danys morals per culpa o negligència reconeguts a l'article 1902 del Codi civil o amb la sol·licitud de tutela judicial per injúries o calúmnies emparades pel Codi penal.

En l'actualitat, malgrat el seu reconeixement i la protecció constitucional, la seva concreció pràctica depèn de les normes, valors i idees socials que estiguin vigents a cada moment. Així ho reconeix la Llei orgànica 1/1982, de 5 de maig, de protecció civil del dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge (LOPC), en el seu preàmbul:

«L'esfera de l'honor, de la intimitat personal o familiar i de l'ús de la imatge està determinada de manera decisiva per les idees que prevalguin a cada moment en la societat i pel propi concepte que cada persona segons els seus actes propis mantingui sobre aquest tema i determini les seves pautes de comportament. D'aquesta forma la qüestió es resol en la llei en termes que permeten al que jutja la prudent determinació de l'esfera de protecció en funció de dades variables segons els temps i persones».

Així, en aquesta LOPC es regulen aquests drets reconeguts a l'article 18 de la Carta Magna, que desenvolupen aspectes tals com:

- El caràcter irrenunciable, inalienable i imprescriptible de tals drets (article 1).
- La delimitació de la protecció a tals drets conforme a les lleis i els usos socials, atenent a l'àmbit que conforme als seus propis actes cada persona tingui reservat per a si mateixa i la seva família, o l'eficàcia del consentiment com a causa excloent del caràcter il·legítim de la intromissió (article 2).
- Les maneres de prestació del consentiment per menors i incapaços (article 3).
- La protecció de tals drets respecte de les persones mortes (articles 4 a 6).
- La delimitació del que s'ha de considerar com a intromissions il·legítimes en tals drets (article 7).
- Els límits a tal consideració de la il·legitimitat de les intromissions (article 8).
- La regulació de la tutela judicial enfront de tals intromissions (article 9).

D'altra banda, s'ha d'apuntar que la protecció d'aquests drets també es contempla en altres normes sobre:

- Registre Civil;
- Codi penal;
- Estatut dels treballadors;
- Lleis de l'àmbit sanitari;
- Regulació del tractament automatitzat de dades de caràcter personal; règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú, etc.

2.2.1. El dret a l'honor

El dret a l'honor és un concepte de difícil definició en termes legals perquè es concreta en funció del context històric, la cultura i les idees dominants a cada moment. De fet, la LOPC no conté cap definició de l'honor, la intimitat o la pròpia imatge, sinó que es limita a establir les formes d'intromissió en aquests drets i la seva protecció jurídica.

També, el Tribunal Constitucional ha manifestat en nombroses ocasions la falta d'un contingut estable, entre elles, a la STC 223/1992, on s'identifica el concepte amb **la bona reputació i un sentit subjectiu com a pretensió individual d'autoestima:**

«El diccionari de la Real Acadèmia ens porta de l'honor a la bona reputació (concepte utilitzat pel Conveni de Roma), la qual –com la fama i encara l'honra– consisteixen en l'opinió que les gentes tenen d'una persona... El denominador comú de tots els atacs o intromissions il·legítimes en l'àmbit de protecció d'aquest dret és el desmèrit en la consideració aliena com a conseqüència d'expressions proferides en el descrèdit o menyspreu d'alguó o que fossin tingudes en el concepte públic per afrontoses. Tot això ens situa en el terreny dels altres, que no són sinó la gent, l'opinió col·lectiva de la qual marca en qualsevol lloc i temps el nivell de tolerància o rebuig».

A més, cal tenir en compte que no solament és una noció que depèn de l'època i la cultura, sinó també de la pròpia estimació i interacció social de la persona concreta que es pot veure afectada, com ja hem notat en referir el preàmbul de la LOPC:

«L'esfera de l'honor, de la intimitat personal o familiar i de l'ús de la imatge està determinada [...] en funció de dades variables segons els temps i persones».

Per tant, la millor manera de saber quan estem afectant el dret a l'honor, serà concretant les accions mitjançant les quals es pot vulnerar aquest dret fonamental.

La LOPC considera intromissió il·legítima:

«La imputació de fets o la manifestació de judicis de valor a través d'accions o expressions que de qualsevol manera lesionin la dignitat d'una altra persona, menyscabant la seva fama o atemptant contra la seva pròpia estimació» (art. 7.7).

Segons aquest precepte podem assenyalar les **notes definitòries** següents de les maneres d'intromissió en el **dret a l'honor** quan divulguem un determinat fet públicament o a través d'un mitjà de comunicació:

1) Quan ens referim a la llibertat d'informació

Es considerarà una intromissió la imputació a una persona d'un fet difamant o denigratori, que el faci desmerèixer en la consideració social (que «menyscabi la seva fama») quan sigui fals, o sigui verídic, però no tingui interès públic.

En el cas que la persona sí ha comès un determinat acte que es dona a conèixer públicament, sigui d'interès públic, i pot ser considerat denigrant per a la seva persona, podrà al·legar que s'atempta contra la seva intimitat, però no contra el seu honor, ja que cadascú és responsable dels seus propis actes. Com s'afirma a la STC 50/1983:

«Ni la Constitució ni la Llei poden garantir a l'individu contra l'honor que neixin dels seus propis actes».

2) Quan ens referim a la llibertat d'expressió, són intromissions:

- les manifestacions, opinions, crítiques, judicis de valor sobre una persona que degradin la seva reputació en temes d'interès públic, quan siguin in-

necessàries per a l'exposició de les pròpies idees o que no tinguin relació amb elles;

- les manifestacions, opinions, crítiques, judicis de valor sobre una persona que degradin la seva reputació, en qüestions que no tenen interès públic;
- l'ocupació d'expressions formalment insultants, injurioses o humiliants (que sempre tenen una finalitat de fer mal a l'ofès). La Constitució no reconeix el dret a l'insult.

Precisament, aquesta projecció d'un fet, suposadament noticable, cap al conjunt de la societat a través de la seva difusió pels mitjans de comunicació pot generar un conflicte, en col·lisionar aquest dret de la personalitat amb els drets i les llibertats d'expressió i informació que estan projectant un fet noticable. I per a resoldre aquest conflicte i la preeminència entre dos drets fonamentals, s'haurà de ponderar

«L'element preponderant en el text concret que s'enjudiciï en cada cas per a situar-lo en un context ideològic o informatiu» (STC 223/1992).

Atenent a les circumstàncies concretes de cada cas, havent de prevaler el segon sempre que la informació que es transmeti sigui veraç i es refereixi a assumptes de rellevància pública que siguin d'interès general per les matèries que es refereixen o per les persones que hi intervenen.

Aquí la jurisprudència té un gran pes en la interpretació dels fets i, sobretot, a l'hora de detallar i concretar el grau d'efectivitat dels drets en confrontació. El Tribunal Constitucional s'ha manifestat en moltes ocasions: STCS 171/1992, 15/1993, 320/1993, 52/1996, 190/1996, 2/1997, 51/1997, etc.

Aquesta qüestió l'analitzarem detalladament en un proper apartat.

2.2.2. El dret a la intimitat

Aquest dret també constitueix un límit que han de respectar les llibertats d'expressió i informació, però que, igual que el dret a l'honor, no té, ni a l'article 18 de la Constitució, ni a la LOPC, una concreció precisa.

La **incorporació al patrimoni jurídic** d'aquest dret va venir de la mà de **Samuel D. Warren** i **Louis D. Brandeis**, els qui, impulsats per les escandaloses intromissions que el primer va sofrir en la seva vida familiar, van realitzar un treball doctrinal a la *Harvard Law Review* el 15 de desembre de 1890, titulat «The Right to Privacy», en el qual reivindiquen el dret a la intimitat com un dret autònom, independent del concepte que fins llavors prevalia, i el relacionaven amb el dret de propietat. Aquests autors entenen que la intimitat és una necessitat inviolable que l'individu precisa per a desenvolupar la seva personalitat en la vida social. Poc després, la jurisprudència nord-americana començava a admetre de manera general aquest principi, que es concreta en

⁽¹⁾Literalment, «dret a estar sol».

la ja cèlebre expressió *the right to be alone*¹¹, el dret de no ser molestat, a ser deixat en pau, en una frase que el jutge també nord-americà **Coo Ley** ja havia introduït en la seva obra *The elements of torts* el 1873.

El motiu, doncs, va tenir a veure amb un nou fenomen social: el poder dels mitjans per entremetre's i sobrepassar els límits de la intimitat i la vida privada. Des de llavors i fins a l'actualitat, després de les innovacions tecnològiques i periodístiques, així com la transformació dels mecanismes de relació i comunicació social, aquest dret no solament ha vist canviada la seva concepció i valoració, sinó que, a més, té més probabilitats de veure's afectat. És més, té una íntima relació amb els drets a la inviolabilitat del domicili i de les comunicacions i la limitació de l'ús de la informàtica, com ja es reconeixia a la STC 110/1984, de 26 de novembre.

Quant al **concepte d'intimitat**, partint dels drets reconeguts en els articles 10.1 (lliure desenvolupament de la personalitat) i 18 (dret a la intimitat personal i familiar) de la CE, així com a la LOPC, l'ha desenvolupat la jurisprudència. Així, la STC 171/1990, de 12 de novembre, ja reconeixia la falta d'un contingut clar per a la seva definició i la necessitat que el seu nucli fos fixat pels jutges:

«Intimitat i honor són realitats intangibles l'extensió de les quals ve determinada en cada societat i a cada moment històric i el nucli essencial de les quals en societats pluralistes ideològicament heterogènies han de determinar els òrgans del Poder Judicial. Aquesta delimitació dels fets i dels seus efectes és el punt de partida per al judici d'aquest Tribunal».

És més, com s'apuntava a les STC 170/1987, posteriorment reiterat en altres sentències (STC 231/1988, STC 197/1991, STC 57/1994):

«El dret a la intimitat personal consagrat en l'article 18.1 apareix configurat com un dret fonamental, estrictament vinculat a la pròpia personalitat i que deriva, sens dubte, de la dignitat de la persona humana que l'article 10.1 reconeix. Comportant la intimitat personal constitucionalment garantida l'existència d'un àmbit propi i reservat enfront de l'acció i coneixement dels altres, necessari –segons les pautes de la nostra cultura– per a mantenir una qualitat mínima de vida humana».

Sobre aquestes bases i conforme es recull a les SSTC 115/2000 i 83/2002, podem **resumir la doctrina del TC** de la forma següent:

- El dret fonamental a la intimitat té per objecte **garantir a l'individu un àmbit reservat de la seva vida**, vinculat amb el respecte de la seva dignitat com a persona enfront de l'acció i el coneixement dels altres.
- El dret a la intimitat atribueix al seu titular el poder de protegir aquest àmbit reservat, que **no és només personal sinó també familiar**.

- El dret a la intimitat **no garanteix una intimitat determinada, sinó el dret a posseir-la**, amb independència del contingut d'allò que es desitja mantenir a l'abric del coneixement públic.
- L'article 18.1 CE garanteix, doncs, el secret sobre la nostra pròpia esfera de vida personal i, per tant, **no permet que siguin els tercers, particulars o poders públics els qui decideixin quins són els contorns de la nostra vida privada**.

1) A més, per a **delimitar aquest dret** i les seves **possibles intromissions** s'han de tenir en compte diversos aspectes, la importància dels quals ha ressaltat el Tribunal Constitucional:

a) **La notorietat o interès públic**: és l'element fonamental per a determinar una possible invasió del dret a la intimitat per part de la llibertat d'expressió i informació. Segons la STC 20/1992, de 14 de febrer:

«La preservació d'aquest reducte d'intimitat només pot cedir quan del dret a la informació es tracta, si el que s'ha difós afecta, pel seu objecte i pel seu valor, l'àmbit del públic».

Enfront d'aquelles altres informacions que puguin afectar la intimitat, però no constitueixen matèries d'interès general que puguin afectar l'opinió pública, en aquest cas prevaldrà el dret a la intimitat.

b) **La veracitat**: aquest requisit, com ha manifestat el Tribunal Constitucional en nombroses sentències (STC 197/1991, STC 20/1992), mereix diferent tractament en relació amb el dret a l'honor, i no és l'element fonamental.

c) **La intimitat corporal**: s'ha d'entendre no solament com una realitat estrictament física sinó també com una realitat en relació amb la cultura i l'entorn social del moment. També s'han de tenir en compte els mitjans tècnics utilitzats per a violentar aquesta intimitat. Són nombroses les sentències del Tribunal Constitucional que l'analitzen: STC 37/1989, STC 120/1990, STC 137/1990, STC 57/1994, etc.

d) **La protecció especial als menors**: qualsevol utilització de la seva imatge o del seu nom que impliqui un menyscapte de la seva reputació es penalitza i, fins i tot, el Ministeri Fiscal pot arribar a intervenir d'ofici.

e) **La intimitat personal i familiar**: la intimitat també pot incloure i afectar l'entorn familiar o a les persones més acostades. Com afirma el TC:

«Certs esdeveniments que puguin ocórrer a pares, cònjuges o fills tenen normalment, i dins de les pautes culturals de la nostra societat, tal transcendència per a l'individu, que la seva indeguda publicitat o difusió incideix directament en la pròpia esfera de la seva personalitat. Pel que existeix sobre aquest tema un dret –propi, i no aliè– a la intimitat, constitucionalment protegit» (STC 231/88).

f) **La inviolabilitat del domicili i el secret de les comunicacions:** la inviolabilitat del domicili i el secret de les comunicacions, emparades a l'article 18.2 i 3 de la CE, són dos aspectes lligats al dret a la intimitat que s'han de respectar. La STC 114/1984 o la STC 110/1984 són un bon exemple d'aquesta relació.

g) **La distinció entre el dret a la intimitat i a la pròpia imatge:** en algunes ocasions, el concepte d'intimitat apareix molt connectat amb el dret a la pròpia imatge (imatge gràfica de les persones). No obstant això, la jurisprudència constitucional distingeix perceptiblement tots dos drets com a drets autònoms i diferents que es poden associar quan representin la imatge gràfica d'una persona sense el seu consentiment en un moment íntim de la seva vida privada.

2) Així mateix, com hem descrit per al dret a l'honor, també podem apuntar les **formes d'intromissió en el dret a la intimitat** (personal o familiar) que es detallen a l'article 7 de la LOPC:

a) **L'emplaçament** en qualsevol lloc d'aparells d'escolta, de filmació, de dispositius òptics o de qualsevol altre mitjà apte per a gravar o reproduir la vida íntima de les persones.

b) **La utilització** d'aparells d'escolta, dispositius òptics o de qualsevol altre mitjà per al coneixement de la vida íntima de les persones, o de manifestacions o cartes privades no destinades a qui faci ús d'aquests mitjans, així com el seu enregistrament, registre o reproducció.

c) **La divulgació** de fets relatius a la vida privada d'una persona o família que afectin la seva reputació i el seu bon nom, així com la revelació o publicació del contingut de cartes, memòries o altres escrits personals de caràcter íntim. Es tracta que els fets que són divulgats siguin veritables; si fossin falsos, estaríem davant una intromissió a l'honor, no a la intimitat.

d) **La revelació de dades privades** d'una persona o família coneguts mitjançant l'activitat professional i oficial de qui les revela.

2.2.3. El dret a la pròpia imatge

El dret a la pròpia imatge, relacionat estretament amb el dret a la intimitat personal, està reconegut i enunciat de manera independent a la resta dels drets fonamentals a l'article 18.1 de la nostra Constitució, encara que al principi es va caracteritzar com una forma peculiar de protecció del dret a l'honor abans d'adquirir una naturalesa pròpia.

La LOPC no defineix el dret a la pròpia imatge per la mateixa raó que no ho fa amb el dret a l'honor o a la intimitat, encara que podem distingir **dues projeccions** d'aquest dret:

- **Com a dret fonamental.** És el dret garantit a l'article 18.1 CE, dirigit a **protegir la dimensió moral de la persona** i a mantenir-la en condicions de dignitat (art. 7.5 LOPC).
- **Com a dret patrimonial ordinari.** El dret a impedir la utilització del nom, de la veu o de la imatge d'una persona per a finalitats publicitàries, comercials o de naturalesa anàloga. Té una dimensió patrimonial, és **el dret a la imatge comercial de la persona** (art. 7.6 LOPC).

1) El Tribunal Constitucional, per la seva banda, s'ha ocupat d'aquest dret en nombroses ocasions establint que:

«El dret a la pròpia imatge, reconegut a l'article 18.1 de la Constitució, a més dels de l'honor i la intimitat, forma part dels drets de la personalitat i com a tal garanteix l'àmbit de llibertat d'una persona respecte dels **seus atributs més característics, propis i immediats com són la imatge física, la veu o el nom**, qualitats definitòries de l'ésser propi i atribuïdes com a possessió inherent i irreductible a tota persona» (STC 117/1994).

Conforme a aquesta doctrina, podem definir el **dret a la imatge** com el dret que faculta les persones per a:

- **Decidir sobre la difusió pública de la seva imatge.** Tota persona ha de tenir la possibilitat de controlar tant la seva voluntat de reproduir la seva imatge en un mitjà de comunicació, com la de romandre en l'anonimat o no ser captat contra la seva voluntat per fotografia o aparell de filmació o similar.
- **Impedir que un tercer pugui captar, reproduir o publicar la seva imatge.**

2) Ara bé, ens podem trobar amb **determinats supòsits** en els quals resulti **difícil avaluar la vigència d'aquest dret**, així:

- **No és possible identificar la persona en la imatge:** per a poder invocar la protecció del dret, la imatge ha d'identificar una persona. El dret a la pròpia imatge protegeix la representació gràfica recognoscible d'una persona. Si no és recognoscible, no es vulnera el dret a la imatge perquè no afecta la seva dignitat, ni la identifica.
- **La identificació d'una persona mitjançant un «doble»:** es pot donar el cas (al revés que l'anterior) que es divulgui la imatge d'una persona, però no mitjançant una fotografia real, sinó enganyosament per mitjà d'un doble. En aquest cas, la persona doblada mereixerà la protecció constitucional, perquè qui percep la imatge (el públic) identificarà com a real la persona famosa. En aquest cas, l'element de la recognoscibilitat serà determinant.
- **El cas de les imitacions humorístiques:** en diferenciar-se clarament la imatge de l'imitador i la de l'imitat, no hi pot haver vulneració del dret.
- **El cas de la imatge d'un personatge de ficció:** com en els altres drets fonamentals de la personalitat, la protecció del dret a la pròpia imatge es

fonamenta en la dignitat de la persona, i les persones humanes reals (no de ficció, encara que estiguin encarnades per un actor) són les úniques que ostenten la dignitat que com a tals els és inherent. Si terceres persones utilitzen la imatge d'un personatge de ficció per al seu lucre personal (per exemple, en la publicitat), el creador del personatge de ficció podrà reclamar els danys i perjudicis que li causi la utilització no consentida a través dels mitjans ordinaris de dret. Però no podrà invocar el dret fonamental a la imatge perquè aquest dret solament es pot atribuir a les persones humanes reals.

3) Quant a les **formes d'intromissió en el dret fonamental a la imatge** contingudes en els articles 7.5 i 8.2 de la LOPC, tenim:

- **Article 7.5 LOPC**

«La captació, reproducció o publicació per fotografia, film o qualsevol altre procediment, de la imatge d'una persona en llocs o moments de la seva vida privada o fora d'ells, excepte en els casos previstos a l'article 8.2».

- **Article 8.2 LOPC**

«En particular, el dret a la pròpia imatge no impedirà:

a) La seva captació, reproducció o publicació per qualsevol mitjà, quan es tracti de persones que exerceixin un càrrec públic o una professió de notorietat o projecció pública i la imatge es capti durant un acte públic o en llocs oberts al públic.

b) La utilització de la caricatura d'aquestes persones, d'acord amb l'ús social.

c) La informació gràfica sobre un succés o esdeveniment públic, quan la imatge d'una persona determinada aparegui com a merament accessòria.

Les excepcions contemplades en els paràgrafs a) i b) no seran aplicables respecte de les autoritats o persones que exerceixin funcions que per la seva naturalesa necessitin l'anonimat de la persona que les exerceixi».

Del que es disposa a la LOPC, destaquem les notes característiques següents de les intromissions en el dret fonamental a la pròpia imatge:

a) La intromissió consisteix en la captació o la reproducció o la publicació de la imatge d'una persona, és a dir, una sola d'aquestes circumstàncies és intromissió, sense necessitat que la imatge arribi a transcendir al públic.

b) La intromissió es produeix respecte a qualsevol classe de persona «en llocs [...] de la seva vida privada», és a dir, al seu domicili, la seva oficina i altres en els quals es tingui dret a la privadesa. Respecte als moments de la seva vida privada, és possible que es produeixin en estances privades, la qual cosa donarà lloc a la protecció; però si ocorren en llocs oberts al públic serà aplicable l'excepció per a les persones públiques –no per a les privades– de l'article 8.2.a), que no tenen protegit aquest dret.

c) **Respecte a les persones públiques o de notorietat pública, no tindran protegida la imatge en actes públics**, és a dir, en actes polítics, socials, esportius o culturals als quals concorrin com a protagonistes o com a espectadors. Són llocs oberts al públic no solament els gratuïts; també ho són aquells que precisen d'una invitació o la compra d'una entrada per a presenciar una funció.

d) **En la captació d'imatges en llocs oberts al públic, la LOPC (art. 8.2) no fa diferències amb les preses en actes públics.** No obstant això, aquesta disposició no és tan taxativa segons la doctrina jurisprudencial, ja que en alguns casos en els quals els llocs eren apartats o habitualment poc concorreguts, s'ha reconegut el dret a la imatge (i a la intimitat) de persones de notorietat pública per considerar que tals persones s'havien comportat de manera que evidenciava que tenien un decidit propòsit de preservar la seva privadesa acudint molt discretament al lloc, i que en tals espais no era previsible la presència d'altres persones amb intencions de captar la imatge.

e) **La caricatura d'una persona** la identifica com a tal, però **no representa la figura física, real de la persona.** Per això, el dret a la pròpia imatge **no ha d'impedir la realització de caricatures de persones de projecció pública.** Per caricatura hem d'entendre la representació gràfica d'una persona mitjançant un dibuix o també un muntatge fotogràfic o audiovisual que la modifica, deformant-ne o exagerant-ne la figura amb finalitat humorística o satírica.

No obstant això, la LOPC remet a l'ús social de la utilització de caricatures per exceptuar-les del dret a la imatge, la qual cosa comporta que, al revés, si s'utilitzen fora dels usos socials es dona a entendre que hi pot haver una intromissió en la imatge.

f) **Les persones privades sense notorietat pública** tenen reconegut amb la màxima intensitat el dret a la pròpia imatge fins i tot en llocs oberts al públic. Però pot ser que la imatge de les persones privades aparegui en la informació gràfica de manera accessòria per ser en un lloc on ocorre un fet noticable o d'interès públic.

En aquest cas, la LOPC (art. 8.2) concedeix prevalença a la informació sobre el dret individual a la imatge, de manera que si la presència del particular és merament accessòria a la notícia principal, no es pot impedir la seva publicació o comunicació audiovisual.

També podem trobar supòsits en els quals persones sense notorietat pública hagin de cedir la seva imatge en relació amb l'activitat laboral que estiguin realitzant, atenent a la naturalesa i l'exposició al públic d'aquesta activitat (STC 99/1994).

Imatge accessòria

Una imatge accessòria pot ser la del públic en un partit de futbol, o en un míting electoral, o passejant per un lloc on se celebri un esdeveniment públic, dins d'un enquadrament panoràmic en el qual aparegui en el conjunt. Però no serà accessòria si la persona privada apareix individualitzada o seleccionada com a imatge principal.

No obstant això, si en la informació la persona privada apareix de forma indigna, ja no ens trobem amb una imatge innòcua accessòria, sinó que en aquest cas s'haurà de valorar la necessitat de publicar la informació gràfica amb el particular plenament reconeixible, perquè en aquests casos hi podria haver una intromissió en l'honor o en la intimitat.

La pròpia imatge com a dret patrimonial (imatge comercial)

Fins ara hem vist que la representació gràfica del cos d'una persona es pot englobar en l'esfera moral d'aquesta i a la seva protecció es dirigeix el dret fonamental a la pròpia imatge que ja hem estudiat.

Però també pot adquirir una altra dimensió. En la societat actual, el cos d'algunes persones (artistes, models, esportistes, etc.) ha arribat a adquirir un valor publicitari de primer ordre amb un contingut d'expectatives econòmiques que en alguns casos¹² assoleix xifres astronòmiques.

(12) Els drets d'imatge dels futbolistes, per exemple.

Es tracta del que els anglosaxons denominen *publicity right*, que podríem adequar a la nostra concepció del valor comercial o publicitari de la imatge, que té un contingut patrimonial, i consisteix en un dret de propietat¹³ que tots tenim sobre el nostre cos i, en conseqüència, a poder gaudir dels beneficis econòmics que ens pot reportar; i amb això, a impedir que uns altres es lucrin a costa de la seva representació gràfica sense la nostra autorització.

(13) Immaterial, ja que no parlem del cos com a matèria, sinó de la seva representació gràfica.

Aquest dret té un contingut merament econòmic. Quan es reivindica la imatge comercial, es preserva que ningú es pot beneficiar econòmicament de la representació gràfica d'un altre. Per això, el TC considera que, amb independència que la LOPC desenvolupi drets fonamentals, la protecció del dret comercial a la imatge té una dimensió merament patrimonial i, en conseqüència, es tracta d'un dret ordinari, de jerarquia inferior a la dels drets fonamentals.

En aquest cas, en no entrar com a element diferenciador l'interès públic, les persones públiques, les de notorietat pública i les privades estan en el mateix pla perquè ningú té dret a lucrar-se a costa d'un altre, sigui famós o anònim. En canvi, es pot donar el cas que persones sense notorietat pública hagin de cedir la seva imatge en relació amb l'activitat laboral que estiguin realitzant, atenent a la naturalesa i l'exposició al públic d'aquesta activitat (STC 99/1994).

Ara bé, s'ha de precisar que el que un pot comercialitzar no és el seu dret a la imatge en general, **sinó una manifestació concreta d'aquest dret**. I encara que després la cessió de la imatge adquireixi un contingut econòmic (trans-

missible), inicialment el dret a la pròpia imatge sempre té un contingut positiu de dret a disposar del propi cos, la qual cosa hem d'emmarcar dins del dret fonamental (que és intransmissible).

A la STC 117/1994, de 25 d'abril, s'afirma:

«Cert que, mitjançant l'autorització del titular, la imatge es pot convertir en un valor autònom de contingut patrimonial sotmès al tràfic negocial i això induir a confusió sobre si els efectes de la revocació es limiten a l'àmbit de la contractació o deriven del dret de la personalitat. Això és el que pot determinar situacions com la que aquí es contempla perquè els artistes professionals de l'espectacle (o els qui pretenen arribar-ho a ser), que ostenten el dret a la imatge com qualsevol altra persona excepte les limitacions derivades de la publicitat de les seves actuacions o la seva pròpia notorietat, consenten amb freqüència en la captació o reproducció de la seva imatge, fins i tot amb afecció a la seva intimitat, perquè pugui ser objecte d'explotació comercial; però s'ha d'afirmar que també en tals casos el consentiment podrà ser revocat, perquè el dret de la personalitat preval sobre altres que la cessió contractual ha creat».

Exemples

- Una model no pot vendre la seva imatge a perpetuïtat, de manera que es posi a la disposició del fotògraf per a tota la vida i en qualsevol circumstància. El que fa, mitjançant contracte, és autoritzar la captació, reproducció o publicació de les fotografies d'aquest anunci i no d'un altre.
- Una actriu transmetrà els drets de la seva imatge per a la filmació d'una pel·lícula, no de totes les pel·lícules que pugui realitzar en el futur;
- Un futbolista, els drets d'imatge per un temps o mentre duri el seu contracte.

Encara que normalment parlarem de la imatge física d'una persona, es pot donar el cas que el dret comercial a la imatge pertanyi a un **grup de persones** que tinguin una especial relació entre elles i així es presentin davant la societat, i el conjunt adquireixi un valor patrimonial propi.

Per exemple, un cor, un conjunt musical, un equip esportiu.

Es podria discutir si les **persones jurídiques tenen dret a la imatge comercial**, ja que disposen d'un nom, d'un logotip, d'una presentació corporativa. Però, essent aquestes formes de presentació susceptibles de contingut econòmic, res no obsta a considerar-les protegides per l'article 7.6 de la LOPC. No obstant això, les entitats jurídiques ja tenen un àmbit de protecció específic per mitjà de la Llei 17/2001 de marques i de la Llei 8/1991 de competència deslleial.

La utilització del nom o la veu per a finalitats comercials s'assimila a la imatge (art. 7.6 LOPC)

La veu i el nom, encara que se citin a l'article 7.6 LOPC i no a l'apartat anterior, que es refereix al dret fonamental, també són aplicables a aquest, ja que:

És la identitat de la persona la que pot ser afrontada per la seva captació i difusió. Però a diferència del dret fonamental a la pròpia imatge, on l'objecte de protecció té la seva causa en la dignitat humana, en el dret comercial solament es té en compte el seu valor patrimonial.

Com a **característiques comunes del dret patrimonial amb el dret fonamental a la imatge**, podem assenyalar que:

- el reconeixement de la identitat de la persona per mitjà del **nom, de la veu o de la imatge** (reconoscibilitat) és fonamental per a la vulneració;
- el **consentiment de l'afectat legitima la utilització de la seva imatge** per un altre.

En canvi, el dret a la imatge com a dret patrimonial es **diferencia** del dret fonamental a la imatge en els aspectes següents:

- El dret fonamental és un **límit a la llibertat d'expressió i d'informació**; el dret comercial té merament un contingut econòmic, i no es troba en l'àmbit informatiu.
- El dret fonamental és **irrenunciable, intransferible i imprescriptible**; el dret comercial, en ser un dret de propietat, no participa d'aquesta protecció, al contrari, està dins del comerç dels homes.
- En el dret fonamental, el consentiment és **revocable** perquè no s'abdica del dret en si, sinó solament se cedeix una de les seves manifestacions; en el dret comercial, una vegada transmès el dret, no es pot revocar perquè se cedeix la propietat sobre el suport material, els drets patrimonials del qual seguiran les regles de la contractació.
- En el dret fonamental, es contempen les **excepcions de l'article 8.2 LOPC** que ja hem vist; en el dret comercial, aquestes excepcions no es poden aplicar perquè les persones públiques no cedeixen la seva imatge per a activitats publicitàries, sinó informatives, i les persones privades que apareguin en una informació com a accessòries, tampoc.
- En el dret fonamental, l'existència de perjudici per a legitimar la indemnització es presumirà sempre amb només acreditar que hi ha hagut una **intromissió il·legítima (art. 9.3 LOPC)**. En el dret comercial, el perjudici no es podrà presumir, ja que, tractant-se d'una qüestió de contingut econòmic, s'haurà de valorar si realment ha existit un dany, una disminució patrimonial (almenys com a expectativa) en l'afectat o un enriquiment injust en l'infractor.

2.3. Les intromissions il·legítimes i la protecció dels drets de la personalitat

La Constitució espanyola es refereix a l'article 53.2 a les intromissions il·legítimes en els drets de la personalitat:

«Qualsevol ciutadà podrà reclamar la tutela de les llibertats i drets reconeguts a l'article 14 i la Secció primera del Capítol II davant els Tribunals ordinaris de preferència i sumarietat i, si escau, a través del recurs d'empara davant el Tribunal Constitucional...».

És evident que entre aquestes intromissions il·legítimes es troben les que es poden realitzar a través de la difusió en els mitjans de comunicació que afecten els drets a l'honor, la intimitat i la pròpia imatge.

Per a protegir-los, a més del segrest i les mesures judicials cautelars que poden adoptar els tribunals, es contempla aquesta tutela judicial per a les demandes que es puguin interposar per l'afectació d'aquests drets.

2.3.1. Les reclamacions per la via civil i penal

Si es dona una possible intromissió il·legítima en els drets de la personalitat, ens hem de preguntar quina via s'ha de seguir per a reivindicar aquesta intromissió, ja que un mateix insult, per exemple, es pot invocar tant com a intromissió davant els jutges civils¹⁴, com davant els jutges penals com a presumpte delictes d'injúria.

⁽¹⁴⁾Sobre la base de l'article 7.7 LOPC.

Per a això serà necessària la interposició d'una demanda davant la jurisdicció civil, si entenem que es tracta d'una intromissió contra el dret a l'honor, a la intimitat o a la pròpia imatge que no comporta delictes associats, i sol·licitarem una condemna econòmica, una indemnització, una rectificació o publicació de la sentència, o una abstenció en determinada pràctica. Si, per contra, entenem que ha pogut incórrer en alguna conducta tipificada en la legislació penal, haurem de plantejar una demanda davant la jurisdicció penal. No obstant això, la LOPC estableix que

«el caràcter delictiu de la intromissió no impedirà el recurs al procediment de tutela judicial previst a l'article 9 d'aquesta Llei» (art. 1.2).

Pel que, a més de la reclamació per via penal, també es podrà interposar per la via civil, encara que, en la major part dels casos, es paraitzarà a costa del que resolgui la jurisdicció penal.

La **responsabilitat civil** neix quan es realitza una acció antijurídica que provoca un dany o un perjudici a una altra persona, sigui de forma intencionada o per negligència, i dona lloc a l'obligació de reparar el dany causat i a indemnitzar els perjudicats.

En canvi, la **responsabilitat penal** en els delictes contra els drets de la personalitat exigeix dos elements decisius:

- que la conducta de l'agent estigui tipificada com a delictes en el CP, i
- que hi hagi un comportament intencionat (dol) per part de l'autor del delictes.

A més, un tribunal, quan jutja un cas d'injúries o calúmnies, ha d'analitzar prèviament si s'ha exercit legítimament el dret a la llibertat d'expressió o d'informació. Si és així, no hi pot haver infracció penal, ja que l'interès públic de la informació veraç exclou la intenció de cometre el delictes (dol): el periodista no ha buscat desacreditar algú, sinó informar l'opinió pública.

Així doncs, les dues vies, penal i civil, són possibles, sense que cap sigui preferent. No obstant això, la persecució d'un delictes per injúries o calúmnies és una facultat que solament pot exercir la persona ofesa, si aquesta és la seva voluntat, per ser aquests delictes només perseguibles a instàncies de part.

La interposició de la reclamació civil, la més habitual per a la protecció dels drets de la personalitat, també depèn de la voluntat de l'ofès, encara que es poden donar alguns supòsits, quan es tracti de col·lectius, persones jurídiques o persones mortes, en els quals poden interposar l'acció civil terceres persones.

2.3.2. La protecció penal del dret a l'honor

En el Codi penal (títol XI, «Delictes contra l'honor», art. 205 al 216) es regulen els **delictes d'injúries i calúmnies**.

Com a **elements generals i comuns a tots dos delictes** podem assenyalar:

- **Són delictes exigibles a instàncies de part.** L'ha de denunciar expressament l'ofès. En el cas de persones mortes o que hagin mort durant el procés judicial, el delictes penal per injúries i calúmnies deixa de tenir efecte i solament podria tenir un seguiment per la via civil, la qual cosa donaria lloc a una indemnització en cas de resolució condemnatòria. Els funcionaris i les institucions públiques són l'única excepció en aquest sentit, ja que no fa falta que el subjecte en qüestió el denunciï, perquè la pròpia Administració està capacitada per a interposar accions legals. Una altra excepció són els delictes contra la Corona, en els quals actua el Ministeri Fiscal.
- **Necessitat de dol.** Ha d'existir una intenció específica d'injuriar, una voluntat de difamar i promoure el rebuig social cap a una persona amb l'ànim d'ofendre-la. No parlariem d'atemptat contra el dret a l'honor quan es faci una anàlisi crítica a algú, una censura constructiva o la narració de fets en la qual s'utilitzin expressions fortes o amb ànim jocós.
- La pena augmenta amb la publicitat i difusió en els mitjans de comunicació (art. 211).
- **La responsabilitat recauria de forma solidària sobre el periodista i sobre el mitjà de comunicació** (art. 212).
- **Responsabilitat civil derivada del delictes.** Quan la comissió d'un delictes origini danys o perjudicis (art. 109 i 116 CP) s'haurà de reparar el dany

causat. Els qui hagin comès el delictes, a més de la condemna penal, responen també civilment, és a dir, han d'afrontar els danys causats mitjançant el pagament de la indemnització que es fixi a la sentència als qui hagin resultat perjudicats. També hem d'assenyalar que, per a determinar la responsabilitat civil derivada del delictes, se segueixen les mateixes pautes que en les reclamacions civils (art. 1.2. LOPC).

- **La publicació de la sentència.** Una característica que afecta plenament la professió periodística, en aquests delictes, és una forma de reparació del greuge molt efectiva: la publicació o difusió de la sentència condemnatòria, especialment si es realitza en el mitjà informatiu en el qual ha tingut lloc, a costa del condemnat per tals delictes, en el temps i la forma que el jutge o tribunal considerin més adequats (art. 216).
- **El reconeixement del delictes.** L'infractor pot reconèixer durant la instrucció de la causa la comissió del delictes, i retractar-se davant el jutge, la qual cosa comporta que la pena a imposar sigui inferior (art. 214 CP).
- **El perdó de l'ofès.** El perdó de la persona agraviada, realitzat expressament, extingeix la responsabilitat criminal (art. 215.3 CP). Aquesta disposició és coherent amb l'exigència legal que, únicament, l'agraviat és qui pot interposar la querella. Si l'agraviat i querellant decideix després perdonar l'ofensa, el culpable del delictes no haurà de complir la pena imposada.
- La condemna també pot incloure la **prohibició de no residir o acudir a determinats llocs, o no informar sobre determinades coses.**
- Aquests delictes **prescriuen al cap d'un any d'haver-se comès**, per la qual cosa hi ha dotze mesos de termini per a interposar la demanda.
- **En cas de delictes d'aquesta tipologia en període electoral**, en publicar-se la sentència després de les eleccions, quan el dany ja estaria fet, la pena s'aplica en el seu grau màxim.

1) Delictes d'injúries

L'article 208 del Codi penal assenyala:

«És injúria l'acció o expressió que lesionen la dignitat d'una altra persona, menyscabant la seva fama o atemptant contra la seva pròpia estimació. Solament seran constitutives de delictes les injúries que, per la seva naturalesa, efectes i circumstàncies, siguin tingudes en el concepte públic per greus, sense perjudici del que es disposa a l'apartat 4 de l'article 173. Les injúries que consisteixen en la imputació de fets no es consideraran greus, excepte quan s'hagin dut a terme amb coneixement de la seva falsedat o temerari menyspreu cap a la veritat».

Conforme a l'establert en el CP, podem extreure els **elements que configuren el delictes d'injúries** i la seva possible responsabilitat:

a) **Contingut ofensiu**, atemptatori a la dignitat de la persona: es pot cometre injúria per mitjà d'accions (actes), expressions verbals o escrites, caricatures, gestos, actituds desdenyoses.

b) **L'existència d'*animus iniuriandi*** (dol o intenció específica d'ultratjar). Les accions o expressions que pel seu contingut es poden considerar injurioses, però que tenen una intencionalitat merament informativa o de crítica constructiva (*animus narrandi* o *criticandi*) o en un context humorístic o festiu (*animus iocandi*) no constitueixen el delicte.

c) **Lesionin la dignitat de la persona.**

d) **S'efectuïn públicament** perquè es desacrediti algú davant els altres.

e) Constituirà diferent grau de delicte en funció a la major o menor gravetat de la «expressió» emprada. Per a això, es tindrà en compte no solament el contingut de l'expressió, sinó també la forma en què s'ha manifestat.

f) Les injúries que consisteixin en la «**imputació de fets**» no es consideraran greus, excepte quan s'hagin dut a terme amb coneixement de la seva falsedat o temerari menyspreu cap a la veritat.

g) Quan es profereixen expressions degradants o insults contra una altra persona, fruit d'haver rebut d'aquesta paraules o imputacions ofensives (*animus defendendi*), no es pot dir que hi hagi *animus iniuriandi* o dol i, en conseqüència, si s'exclou la intenció d'injuriar no hi pot haver delicte. Un cas similar, però més dubtós, és el de l'*animus retorquendi*, que consisteix a retornar la injúria amb el mateix propòsit que el de l'agressor.

h) **La injúria i l'*exceptio veritatis***. Finalment, cal preguntar-se si l'*exceptio veritatis* permet a l'acusat d'un delicte d'injúria quedar eximit de responsabilitat penal demostrant la veritat de les imputacions realitzades i per les quals se l'inculpa del delicte.

En general, aquesta excepció no s'aplica al delicte d'injúries perquè el delicte es comet quan hi ha una intenció manifesta de desacreditar o humiliar una altra persona, per la qual cosa no és rellevant si el fet és cert o no.

Solament és possible l'*exceptio veritatis* quan les imputacions es dirigeixin a funcionaris públics. El CP estableix que:

«L'acusat d'injúria quedarà exempt de responsabilitat provant la veritat de les imputacions quan aquestes es dirigeixin contra funcionaris públics sobre fets concernents a l'exercici dels seus càrrecs o referits a la comissió d'infraccions administratives» (art. 210).

El motiu és, de nou, que l'Administració ha de vetllar perquè l'activitat dels seus funcionaris sigui transparent davant l'opinió pública.

Quant a les **penes**, el CP estableix que:

«Les injúries greus fetes amb publicitat es castigaran amb la pena de multa de sis a catorze mesos i, en un altre cas, amb la de tres a set mesos» (art. 209).

2) Delicte de calúmnies

Els articles 205 i 206 del Codi penal defineixen la calúmnia com:

La imputació a una persona d'un delicte fet amb coneixement de la seva falsedat o temerari menyspreu cap a la veritat. És més greu que el delicte d'injúries.

Perquè existeixi un delicte de calúmnies és necessari que compti amb les característiques següents:

- Imputació d'un fet delictiu reflectit en el Codi penal.
- Acusació concreta, determinada expressament, no genèrica.
- Referència a una persona concreta, identificable.
- Que es tracti d'un fet fals.
- Coneixement de la falsedat del fet, doncs en un altre cas no hi hauria voluntat de difamació o *animus infamandi*, que és el dol específic d'aquest delicte.

En el delicte de calúmnies es pot oposar l'*exceptio veritatis* a la querella de l'ofès. Segons el CP:

«L'acusat per delicte de calúmnia quedarà exempt de tota pena provant el fet criminal que hagués imputat» (art. 207). «Si prospera l'*exceptio veritatis*, automàticament decaurà també l'ànim d'infamar, ja que la falsedat és prolegomen obligat de la seva culpabilitat» (STS 12.5.87).

En relació amb les **penes**, el CP estableix que:

«Les calúmnies seran castigades amb les penes de presó de sis mesos a dos anys, o multa de sis a vint-i-quatre mesos, si es propaguessin amb publicitat i, en un altre cas, amb multa de quatre a deu mesos» (art. 206).

3) Injúries i calúmnies a les institucions de l'Estat

Quan les injúries o calúmnies s'infereixin contra la Corona o altres institucions i símbols de l'Estat, cal atendre al fet que gaudeixen d'una protecció especial i específica en raó de la seva naturalesa i de les seves atribucions, així:

- **La Família Reial** gaudeix d'una protecció reforçada i es castiguen en el seu grau màxim (Codi penal, articles 485 al 491).
- **Poder legislatiu (Corts Generals, Parlaments autonòmics...)**. En tractar-se d'institucions no es poden personalitzar i per tant no poden cometre delictes, per la qual cosa solament podem parlar d'injúries i no de calúmnies (article 496 del Codi penal).
- **Poder executiu i judicial**. Al contrari que el poder legislatiu, l'executiu i el judicial sí que es poden personalitzar, per la qual cosa en aquest cas podem parlar d'injúries i calúmnies (article 504 del Codi penal).
- **Símbols i emblemes de l'Estat**. L'article 543 del Codi penal estableix que les ofenses o els ultratges de paraula, per escrit o de fet a Espanya, a les seves comunitats autònomes o als seus símbols o emblemes, efectuats amb publicitat, es castigaran amb la pena de multa de set a dotze mesos. Quan parla de símbols i emblemes es refereix a la bandera, a l'himne i a l'escut nacional.

2.3.3. La protecció penal dels delictes contra la intimitat i el dret a la pròpia imatge

El Codi penal tipifica la seva protecció a l'article 197.1:

«El que, per a descobrir els secrets o vulnerar la intimitat d'un altre, sense el seu consentiment, s'apoderi dels seus papers, cartes, missatges de correu electrònic o qualssevol altres documents o efectes personals o intercepti les seves telecomunicacions o utilitzi artificis tècnics d'escolta, transmissió, enregistrament o reproducció del so o de la imatge, o de qualsevol altre senyal de comunicació, serà castigat amb les penes de presó d'un a quatre anys i multa de dotze a vint-i-quatre mesos».

El delicte el comet qui difon, revela o cedeix dades a tercers. És necessari que consti la denúncia del perjudicat, excepte si afecta l'Administració pública, la Corona, o menors, en aquest cas pot intervenir el Ministeri Fiscal.

La pena serà més gran quan:

- el descobriment i la revelació contenen dades de caràcter personal que revelin la ideologia, religió, creences, salut, origen racial o vida sexual (art. 197.5 CP);
- la víctima fos un menor d'edat o un deficient;
- si persegueix un fi lucratiu (art. 197.6 CP).

Així mateix, hem d'apuntar que a l'article 491.2 CP s'inclou un tipus de delictes, introduït en el CP de 1995, relacionat atípicament amb el dret a la pròpia imatge. Es tracta de **la utilització de la imatge del rei o dels altres membres de la Corona** de manera que causi desprestigi a la institució.

Entenem que la disposició es refereix a la imatge gràfica dels membres de la Corona amb la finalitat de danyar-ne el prestigi, perquè la utilització de la imatge gràfica del rei ha de ser lliure i no ha de necessitar autorització quan representa la Prefectura de l'Estat (art. 56.1 CE) o simbolitza el règim constitucional. Per això, la utilització de la imatge, per ser delictiva, ha de tenir per finalitat danyar el prestigi de la Corona. El mateix es pot dir dels altres membres de la Institució.

2.4. La preeminència entre les llibertats d'expressió i informació i els drets de la personalitat

Com venim apuntant, en ocasions, l'exercici de les llibertats d'expressió i d'informació pot afectar el dret a l'honor, intimitat o imatge de terceres persones.

Aquesta confrontació entre els drets fonamentals de l'article 20.1 CE¹⁵ i els garantits en l'article 18.1 CE¹⁶ parteix d'una dimensió subjectiva: la protecció de l'individu enfront del poder i enfront dels seus conciutadans. Però les llibertats d'expressió i d'informació tenen també una dimensió objectiva: són la garantia de l'opinió pública lliure, pressupòsit del pluralisme polític i social, que és condició essencial del règim democràtic.

Així, conforme al que hem comentat en apartats precedents, la legislació no abraça totes les solucions possibles a aquests conflictes en quedar aquests drets emmarcats per les lleis, els usos socials i els propis actes de les persones afectades.

Per això, davant una col·lisió entre algun d'aquests drets de la personalitat i la llibertat d'expressió i informació, s'ha d'estudiar cada cas i ponderar quin dels drets ha de prevaler. Precisament, en aquestes solucions concretes han estat molt nombroses les ocasions en les quals els tribunals, i específicament el Tribunal Constitucional, s'han pronunciat sobre aquestes qüestions¹⁷, i han generat una doctrina que ens permet establir un conjunt de pautes que ens poden servir en la determinació dels criteris que s'han d'aplicar a cada cas.

No obstant això, també s'ha d'apuntar que els pronunciaments de la jurisprudència han evolucionat des d'una postura inicial, caracteritzada per certa inèrcia respecte de la situació anterior, en la qual tenien més ressò o prevalien els drets de la personalitat, fins al moment actual, en el qual, progressivament, s'ha anat reconeixent certa prevalença de les llibertats d'expressió i informació, tant per la seva variable subjectiva com per la necessitat de garantir la di-

(15) A la llibertat d'expressió i d'informació.

(16) Drets a l'honor, la intimitat personal i familiar, i a la pròpia imatge, que operen també com a límit segons l'article 20.4 CE.

(17) STC 120/1983, de 15 de desembre; STC 104/1986, de 17 de juliol; STC 159/1986, de 12 de desembre; STC 171/1990, de 12 de novembre; STC 172/1990, de 12 de novembre; STC 195/1990, de 6 de juny; STC 85/1992, de 8 de juny, etc.

menació social o objectiva. En aquest procés han confluït nombrosos elements, tant de la transformació d'aquests conceptes en la societat espanyola i la seva interacció amb el Tribunal Constitucional, com per influències internacionals, entre les quals cal destacar la del Tribunal Europeu de Drets Humans, així com de la jurisprudència constitucional d'altres països, especialment l'establerta pel Tribunal Suprem nord-americà sobre la llibertat d'informació.

Però, en el que ara ens interessa, hem d'apuntar que la jurisprudència del TS i del TC ha elaborat, i avui està plenament consolidada, una doctrina de resolució de conflictes entre els drets a la llibertat d'expressió i informació i els drets de la personalitat –honor, intimitat i imatge– de les persones al·ludides.

Per a això, ha establert unes pautes de ponderació per a abordar l'anàlisi d'un conflicte concret entre l'exercici dels drets de llibertat d'expressió i informació i els drets de la personalitat.

Més enllà de la seva aplicació per a resoldre els casos pràctics de l'assignatura, aquestes pautes de ponderació poden ser un mètode de gran utilitat per als professionals de la comunicació. Donada la immediatesa que, sovint, requereix la professió periodística, aquest mètode de fàcil aplicació permet examinar, mentalment i ràpidament, fins a quin punt podem arribar per a no extralimitar-nos en l'exercici del dret d'expressió o d'informació al servei de l'opinió pública.

A continuació, descriurem detalladament **les tres fases de les pautes de ponderació** utilitzades pels tribunals per a resoldre aquest tipus de conflictes.

1) Primera fase de ponderació: determinació del dret exercit

La primera fase té com a objectiu establir si el conflicte s'ha produït inicialment per l'exercici de **la llibertat d'expressió o ha estat causat per l'activitat informativa**.

Es tracta de determinar quin dels dos drets ha entrat en conflicte amb el dret a l'honor, la intimitat o la imatge. De vegades, la distinció entre opinió i informació no és fàcil, ja que la lliure expressió d'idees es complementa amb exemples de fets similars ja ocorreguts o, al revés, la comunicació de notícies pot fer convenient acompanyar-la d'una valoració subjectiva o d'hipòtesis de probables causes que les han provocat, quines conseqüències pot tenir, etc., per a enriquir o complementar la informació.

Davant el dubte sobre el dret que s'ha exercit, s'hauran de valorar les circumstàncies que intervinguin en el cas per a determinar quin és l'element preponderant (doctrina de l'element preponderant). Si la finalitat primordial que es

perseguiu era la de narrar un fet, ens trobem en un cas d'exercici de la **llibertat d'informació**. Si el que es pretenia era exposar un punt de vista, una opinió, una crítica, el dret en joc serà el de la llibertat d'expressió.

Pot succeir també que, en un article periodístic o en un reportatge televisiu, s'exerceixin tots dos drets conjuntament. En aquest cas, haurem d'analitzar el cas atenint-nos a la causa del conflicte (per què es reclama) i si hi ha una doble reclamació (llibertat d'expressió, d'una banda, i llibertat d'informació, d'una altra), resoldrem el conflicte contemplant ambdues possibilitats.

2) Segona fase de ponderació: anàlisi del correcte exercici del dret

La segona fase del mètode consisteix a examinar si el dret que hem determinat a la primera fase¹⁸ s'ha exercitat correctament o si, per contra, s'han sobrepassat els límits permesos. En conseqüència:

⁽¹⁸⁾ Llibertat d'expressió o llibertat d'informació, o ambdues, si escau.

- Si es tracta de la llibertat d'expressió, analitzarem si s'ha manifestat correctament (sense humiliacions ni vexacions innecessàries i sense insults) o per contra hi ha hagut una extralimitació.
- Si es tracta de la llibertat d'informació, analitzarem si s'han narrat els fets amb veracitat, aplicant les pautes de comportament que estudiem en el seu moment.
- En tots dos casos, analitzarem si el tema tractat és d'interès públic o, per contra, és merament privat.

Després d'aquesta anàlisi, estarem en condicions de pronunciar-nos sobre si s'ha exercit correctament o no la llibertat d'expressió o la llibertat d'informació, segons el cas.

La jurisprudència constitucional atorga a la llibertat d'expressió o d'informació un caràcter preferent (una eficàcia o una força expansiva, segons la seva terminologia) sobre els altres drets fonamentals, com són el dret a l'honor, la intimitat o la pròpia imatge. En l'enjudiciament de cada cas, no es tractarà inicialment d'establir si l'exercici de la llibertat d'expressió o d'informació ha ocasionat una lesió als drets de la personalitat, sinó que prèviament s'haurà de determinar si l'exercici d'aquestes llibertats ha estat legítim o no. Si ho ha estat, els drets de la personalitat (d'interès individual) han de cedir davant la superior entitat dels drets (expressió o informació) que formen opinió pública, element essencial del pluralisme polític i social del nostre Estat de dret.

3) Tercera fase de ponderació: valoració dels drets de la personalitat

En aquesta fase ens centrem en l'abast de la vulneració del dret a l'honor, a la intimitat o a la pròpia imatge, ja que el caràcter preferent de les llibertats d'expressió o d'informació pot decaure quan el seu exercici hagi traspassat els límits constitucionalment permesos.

En el cas de l'extralimitació en l'exercici dels drets a la llibertat d'expressió i d'informació, entrarem a analitzar si la comunicació denunciada té entitat suficient per a constituir una intromissió en l'honor, la intimitat o la pròpia imatge de la persona afectada i deixa desprotegits els drets de la personalitat.

En cas positiu, podem intuir que hi ha hagut una intromissió en el dret de què es tracti i que el reclamant té dret al fet que se li reposi en el dret vulnerat (a més, els jutges determinaran també quina indemnització li correspon al perjudicat per a rescabalar-lo dels danys i perjudicis ocasionats).

Encara que es podria pensar que no és necessari entrar en la tercera fase si s'ha determinat en la segona que s'ha exercit legítimament la llibertat d'expressió o d'informació, recomanem entrar-hi en qualsevol cas perquè, en ocasions, l'anàlisi del dret de la personalitat suposadament vulnerat pot fer-nos reflexionar des de l'altre vessant i fer-nos veure alguna circumstància que ens induïxi a revisar i modificar l'anàlisi realitzada en la segona fase.

2.5. La protecció constitucional de drets col·lectius en l'àmbit de la comunicació

A més dels drets i de les llibertats comentats fins al moment, en el text constitucional trobem altres drets, que podem denominar generals o col·lectius, que afecten el conjunt dels usuaris de la comunicació audiovisual o determinats col·lectius.

2.5.1. Els drets a difondre i rebre lliurement informació veraç per qualsevol mitjà de difusió

Quan a l'article 20 de la Constitució espanyola es reconeixen i protegeixen els drets a expressar i difondre lliurement els pensaments, les idees i opinions mitjançant la paraula, l'escrit o qualsevol altre mitjà de reproducció i a comunicar o rebre lliurement informació veraç per qualsevol mitjà de difusió, no solament està reconeixent el dret i la llibertat d'expressió i informació de cada persona, sinó que també es reconeix a aquestes llibertats i aquests drets com el pressupòsit bàsic per a la pròpia existència d'una societat lliure i democràtica.

No obstant això, aquest mer reconeixement, conforme era habitual en totes les constitucions de liberals, no garanteix, *per se*, l'efectiu exercici d'aquestes llibertats i d'aquests drets. Per aquest motiu a la Constitució de 1978, en la matei-

xa línia que altres constitucions de l'últim terç del segle passat, s'ampliï i reforci el valor d'aquests drets i d'aquestes llibertats amb els conceptes «d'informació veraç» i «difusió», a més d'introduir altres prescripcions, com les de:

«La regulació per llei de l'organització i el control parlamentari dels mitjans de comunicació social dependents de l'Estat o de qualsevol ens públic», o «L'accés dels grups socials i polítics significatius als mitjans de comunicació públics».

Per tant, el seu abast va més enllà dels mers drets individuals i s'integra en el reconeixement d'un dret general i consubstancial a la pròpia existència d'una societat lliure i democràtica en la qual aquestes llibertats i aquests drets, però també els mitjans (instruments) per portar-los a la pràctica, tenen un paper fonamental.

Ara bé, aquests drets i, en particular, el **dret a difondre informació** solament té regulats en l'actualitat els seus límits, i el **dret a rebre informació** no té cap regulació.

És cert que els drets fonamentals, mentre que drets públics subjectius, no exigeixen desenvolupament excepte que l'absència de desenvolupament n'entorpeixi l'exercici o bé perquè l'absència d'autonomia n'exigeix establir els seus límits i les connexions.

Així, en el dret a rebre informació en l'àmbit dels mitjans de comunicació està tot per regular, excepte en el dret de rectificació, del que són titulars tan sols els **al·ludits directament** per la informació. Però, quins són els ressorts davant la informació falsa, o davant l'absència d'informació? O, potser, el **dret a rebre informació veraç** és solament un mer postulat que serveix per a construir el **dret a informar**, de manera que, per si sol, no tindria substància pròpia?

De fet, en l'actualitat, davant la **informació falsa** o l'**omissió d'informació**, els ciutadans, en general, no tenen capacitat de reacció. No és difícil imaginar multitud d'informacions falses, o ommissió d'informació, sense un perjudicat directe, o immediat, però que poden tenir finalment perjudicats. Aquesta reflexió ens porta a un assumpte lamentablement oblidat. Ens referim a la possibilitat de configurar **continguts de compliment obligat** per als mitjans de comunicació.

Es pot acceptar que la configuració del dret a rebre informació té una considerable dificultat, però el revers de la dificultat és el dubte sobre el seu veritable gaudi. I, en la nostra societat, malgrat internet, és possible l'omissió d'informació –i molt més d'informació veraç–. No hi ha dubte que aquests que es podrien denominar continguts **imperatius de l'exercici d'un dret o de les obligacions adherides a un dret** tenen una gran dificultat, però seria una opció regulatòria que s'hauria de tenir en compte.

Continguts de compliment obligat

Al marge de la inserció obligatòria de notícies i informacions procedents de les administracions públiques, continguts urgits a través dels grups socials i polítics significatius, al fet que es refereix l'article 20.3 de la Constitució.

Quant al **dret a informar**, la llacuna també és enorme perquè la Llei de premsa de 1966 segueix sent parcialment operativa, sobretot, quan s'ha configurat un model en el qual el paper principal no el té el periodista, sinó l'empresa periodística a través del seu director. Des d'aquesta perspectiva no sembla possible que l'empresa periodística sigui el centre de gravetat, per la qual cosa aquest ha de desplaçar el periodista com a responsable i gestor de la informació. És evident la dificultat d'operar un desplaçament d'aquesta naturalesa en el marc d'una economia de mercat (i en un context com el nostre) que sembla no admetre excepcions en el funcionament dels operadors econòmics i socials. Però, potser no són tan perillosos per a l'exercici del dret (obligació) d'informar la pressió dels poders públics com la dels poders econòmics?, i en aquesta mesura, no estarà el legislador facultat per a preservar la llibertat a informar, regulant en el futur l'empresa informativa i, finalment, la producció de la informació?

Hi ha pocs dubtes que estem en un sistema de llibertat de l'empresa periodística difícilment compatible amb una regulació avançada que enllaci el present i futur d'una societat postindustrial.

Al seu torn, aquesta absència de regulació i els intents frustrants d'afrontar aquesta matèria han tingut com a reacció (o com a causa) la pretensió d'autoregulació per les empreses periodístiques. Aquesta pretensió, reiterada en els últims temps, si s'aplica malament, inclou un cert risc. El fenomen té, per tant, un interès excepcional i diverses perspectives que no podem analitzar aquí en el seu conjunt.

2.5.2. La regulació per llei de l'organització i el control parlamentari dels mitjans de comunicació públics

Un altre mandat constitucional rellevant, quant a la incidència dels mitjans de comunicació, es conté a l'article 20.3 de la Constitució, que diu:

«La llei regularà l'organització i el control parlamentari dels mitjans de comunicació social dependents de l'Estat o de qualsevol ens públic i garantirà l'accés a dits mitjans dels grups socials i polítics significatius, respectant el pluralisme de la societat i de les diverses llengües d'Espanya».

Aquest precepte conté mandats dirigits al legislador en la direcció apuntada. Al seu torn, el mandat dirigit al legislador exigeix que la regulació a la qual més endavant es referirà es faci mitjançant llei. Es podria pensar que l'esment expressa a la llei era innecessària, en la mesura en què l'article 53 de la Constitució estableix en el seu apartat primer que:

«Els drets i llibertats reconeguts en el Capítol segon del present Títol vinculen tots els poders públics. Només per llei, que en tot cas haurà de respectar el seu contingut essencial, es podrà regular l'exercici de tals drets i llibertats, que es tutelaran d'acord amb el previst a l'article 161.1, a)».

No obstant això, la lectura sistemàtica de tots dos preceptes (20.3 i 53.1) porta a la conclusió que la precaució que es conté a l'article 20.3 és determinant. En efecte, en la mesura en què «l'organització i el control parlamentari dels

mitjans de comunicació» no són, en sentit estricte, «drets i llibertats», no els seria aplicable l'article 53 i, per tant, l'organització i el control parlamentari dels mitjans de comunicació serien susceptibles de regulació per normes que no fossin lleis. Per contra, la determinació de l'article 20.3 de la Constitució no deixa lloc a dubtes sobre el rang legal que exigeix la regulació en qüestió.

La mateixa conclusió es pot aconseguir quant a la segona part de l'apartat 3 de l'article 20 de la Constitució, que estableix que la llei:

«Regularà l'accés a dits mitjans dels grups socials i polítics significatius, respectant el pluralisme de la societat i de les diverses llengües d'Espanya».

Doncs no resulta *a priori* clar que els grups socials i polítics siguin titulars d'aquests drets fonamentals, de manera que si no s'hagués regulat expressament l'exigència de llei, aquesta seria si més no discutible. La importància d'aquest precepte fa que li dediquem l'apartat següent, al que ens remetem, i obviarem entrar aquí en la seva anàlisi detallada.

2.5.3. El dret d'accés als mitjans de comunicació social

La Constitució espanyola de 1978, a més, a l'article 20.3 estableix un dret d'accés dels **grups polítics i socials** als mitjans de comunicació públics, en els termes següents:

«La Llei regularà l'organització i control parlamentari dels mitjans de comunicació social dependents de l'Estat o de qualsevol ens públic i garantirà l'accés a dits mitjans dels grups socials i polítics significatius, respectant el pluralisme de la societat i de les diverses llengües d'Espanya».

Aquest mandat, sense cap precedent en la nostra història constitucional, venia propiciat pels immediats antecedents d'ús i abús dels mitjans de comunicació social per part de la Dictadura, que aconsellaven establir algun tipus de mecanisme que evités la utilització dels mitjans de comunicació social dependents de l'Estat o de qualsevol ens públic per part del poder polític dominant.

Respecte al **contingut i abast** d'aquest dret d'accés o dret d'antena, com també es denomina en altres països, i ho fa bona part de la doctrina, abans de res, convé matisar que l'article 20.3 s'està referint específicament als «mitjans de comunicació social dependents directament o indirectament de l'Administració», enfront del que podia ser la seva inspiració més directa en dret comparat, l'article 40 de la Constitució portuguesa, que fa una referència genèrica a la ràdio i televisió «segons els criteris que s'especifiquin a l'Estatut de la Informació».

També, a l'article 20.3, en relació amb la llei o les lleis que han de regular l'organització i el control parlamentari i l'accés als mitjans de comunicació social públics, s'exigeix que:

«Es respecti el pluralisme de la societat i les diverses llengües d'Espanya».

Aquesta salvaguarda del **pluralisme social i lingüístic** suposa un mandat concret que respecte al dret d'accés ha de suposar, sense que això impliqui cap contradicció amb un dret d'accés més gran dels grups socials i polítics significatius, una obertura a la pluralitat d'aquesta societat i els grups que la componen. Encara que per a això tampoc hem d'oblidar l'estructura territorial, i fins i tot temàtica, dels mitjans de comunicació social, que poden possibilitar i afavorir el respecte a aquestes pluralitats.

Un altre aspecte sobre el qual hem d'incidir és la determinació dels **titulars d'aquest dret**. La Constitució preveu un dret d'accés dels grups socials i polítics significatius.

Respecte als «grups polítics», a tenor del que s'ha reconegut als articles 6 o 23 de la Carta Magna, seran els partits polítics els qui puguin gaudir d'aquests drets.

Més difícilment, en canvi, planteja la determinació dels «grups socials» als quals es refereix l'article 20.3, que pot abraçar un nombrós grup de col·lectius i de naturalesa molt diferent. Per a això, si analitzem les principals referències constitucionals sobre els col·lectius que poden participar en activitats socials i contribuir a la defensa dels interessos dels ciutadans, podem destacar els sindicats (art. 7 i 28), les associacions empresarials o organitzacions professionals (art. 7 i 25) o les associacions de consumidors i usuaris (art. 51). Però, si tenim en compte els altres col·lectius que es poden crear per a la pràctica o l'exercici de les llibertats i drets que reconeix la Constitució, fins i tot alguns amb un reconeixement exprés com l'Església catòlica (art. 16), resulta evident que també poden tenir cabuda entre aquests grups socials les confessions religioses (art. 16) i qualsevol altres associacions (art. 22) (ecologistes, benèfiques, culturals) amb una clara vocació i un interès social.

Quant a la seva **projecció pràctica**, hem de constatar que es tracta d'un dret que precisa un ulterior desenvolupament per part del legislador, conforme l'ha afirmat el Tribunal Constitucional en establir que:

«Aquest dret d'accés [...] serà en cada cas articulat pel legislador, però ni aquest queda lliure de tot límit constitucional en aquesta configuració ni l'eventual vulneració de les seves determinacions pels aplicadors del Dret es podrà dir constitucionalment irrellevant amb vista a l'exercici eficaç de les llibertats consagrades a l'article 20» (STC 63/1987, F.J. 6è).

Així, aquest desenvolupament legislatiu el podem trobar en l'accés en període electoral a la Llei orgànica 5/1985 del règim electoral general, que inclou una forma específica d'accés dels grups polítics als mitjans de comunicació; a la Llei 17/2006 que regula la ràdio i televisió pública estatal, en establir en els articles 16.2 i 28 la manera en què s'ha d'aprovar i aplicar el dret d'accés; o en alguna de les normes autonòmiques que s'han aprovat des d'aquesta data. Al seu torn, amb l'aprovació de la Llei 7/2010, de 31 de març, general de comu-

nicació audiovisual, encara que no es contempli una regulació específica, es detallen alguns aspectes, com el dret a la diversitat lingüística i cultural (art. 5), a la participació en el control dels continguts audiovisuals (art. 9) o la nova definició del servei públic de comunicació audiovisual (art. 40), que reforcen l'aplicació d'aquest dret.

No obstant això, malgrat el mandat constitucional de l'article 20.3 i la legislació que hem apuntat, la participació dels grups socials i polítics significatius a la programació dels mitjans audiovisuals públics i, fins i tot, en els privats als quals no es refereix la Constitució, disten molt del que es podria desprendre de la seva inclusió com a objectiu i mandat constitucional i, fins i tot, del que ocorre en altres països del nostre entorn. Així, les fórmules utilitzades perquè participin els grups socials i polítics a la programació dels mitjans audiovisuals en dret comparat són moltes i amb diferent abast, basti com a propostes: la participació en les decisions sobre la programació (mitjançant la integració d'aquests grups en els òrgans de direcció dels mitjans); la participació als programes i serveis informatius de dits mitjans (conforme al guió, continguts i fins i tot conceptes que decideixin o seleccionin els propis mitjans); el dret al fet que els grups polítics i socials disposin d'un espai o un temps propi de la programació dels mitjans que usen, segons la seva lliure decisió o de comú acord amb els mitjans (les campanyes electorals poden ser un exemple d'aquesta fórmula, encara que existeixen moltes altres possibilitats), etc. La concreció d'aquests drets d'accés o antena, així mateix, es poden conjugar amb els límits i l'articulació temporal, i fins i tot amb la distribució horària a la programació, la qual cosa permet múltiples possibilitats que encara no s'han posat en pràctica.

Per tot això, resulta evident que el dret d'accés necessita seguir desenvolupant-se al nostre país, bé mitjançant alguna llei específica o amb una ampliació dels continguts actuals en les lleis que regulen els mitjans de comunicació.

Fins i tot i en termes de futur, en virtut de la propera realitat audiovisual amb els riscos de concentració dels mitjans audiovisuals i el menor pes específic dels mitjans públics, potenciant un dret d'accés dels grups polítics i socials significatius, tant en els mitjans públics com els privats, que es concreti en alguns programes específics i amb horaris adequats o, fins i tot, amb la cessió d'uns minuts en els serveis informatius perquè els grups socials i polítics puguin expressar directament a l'audiència les seves propostes i opinions, sense la mediatització i manipulació dels operadors. Amb això estaríem completant i reforçant els principis d'accés, pluralitat i el dret a expressar i rebre informació, postulats a l'article 20 de la CE en el marc de les llibertats d'expressió, difusió i informació.

2.5.4. La no discriminació i la protecció de la infància i la joventut

A l'article 20.4 del Text Constitucional s'estableix:

«Aquestes llibertats tenen el seu límit en el respecte als drets reconeguts en aquest Títol, en el precepte de les lleis que el desenvolupin i, especialment, en el dret a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge [que ja hem comentat en apartats anteriors] i a la protecció de la joventut i de la infància».

Per això hem de tenir especial cura tant en els continguts que afectin els altres drets fonamentals reconeguts en el títol I, entre els quals –deixant al marge el dret a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge– hem de destacar els reconeguts a l'article 14, com sobretot en els continguts difosos en l'exercici d'aquestes llibertats d'expressió i informació que puguin incidir o **encoratjar la discriminació** per raó de naixement, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social.

Aquesta prescripció constitucional, tot i que no té una legislació específica que l'hagi desenvolupat, sí ha tingut reflex en les diverses legislacions sobre els diferents col·lectius. Així, per exemple, la regulació entorn del respecte a la joventut i la infància s'ha desenvolupat en la legislació específica relativa als menors, Llei orgànica 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor (art. 4 i 5), o la relativa a la igualtat i no discriminació per raó de sexe està recollida en nombroses lleis, com per exemple la Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere (art. 13 i 14).

A més, la legislació sobre els continguts i mitjans audiovisuals, a partir de la Directiva de televisió sense fronteres, ha estat prolífica a regular aquestes qüestions, com podem constatar a la Llei 7/2010, de 31 de març, general de comunicació audiovisual, etc. No obstant això, aquestes qüestions les desenvoluparem en altres apartats.

3. Regulació i autoregulació en l'exercici pràctic de l'activitat periodística i comunicativa

En aquest tercer apartat, després d'haver-nos endinsat en la regulació constitucional de les llibertats i els drets d'expressió i informació, en la qual també hem analitzat les garanties constitucionals i la suspensió de les llibertats d'expressió i informació, així com en els límits legals i la protecció d'altres drets en l'activitat comunicativa, ara, hem d'aprofundir en el dia a dia, és a dir, en l'exercici pràctic de l'activitat comunicativa i, per a això, en primer lloc, hem de conèixer quins són els traços fonamentals de la regulació que afecten aquesta activitat comunicativa, tant respecte dels mitjans com de la pròpia activitat.

3.1. La regulació específica dels diferents mitjans de comunicació

Abans de res, per a avançar en l'exercici pràctic de l'activitat comunicativa, hem de donar, des d'una perspectiva general, una pinzellada molt breu a la regulació dels diferents mitjans, el detall dels quals ja serà objecte d'estudi en els mòduls corresponents.

Sobre aquest tema, s'ha de notar que les activitats comunicatives a Espanya i en el context de la Unió Europea es poden exercir, bàsicament, per **empreses privades** i, si escau, per **organismes públics**, sotmeses a les normes generals, o especials, de l'ordenament jurídic.

L'article 38 de la Constitució

«reconeix la llibertat d'empresa en el marc de l'economia de mercat».

Encara que, com ja va reconèixer aviat el Tribunal Constitucional (TC), a la sentència de 16 de novembre de 1981,

«la interpretació d'aquest precepte s'ha de fer juntament amb els articles 40, 128, 130.1 i el 131 del text fonamental».

De manera que estem davant una llibertat, la llibertat d'empresa, que permet l'intervencionisme públic per a defensar l'ordenació del mercat. I, en concret, en el que ara ens interessa, l'article 128 de la Constitució espanyola estableix de manera inequívoca:

«Es reconeix la iniciativa pública en l'activitat econòmica».

Però, és més, el citat precepte segueix dient:

«Mitjançant llei es podrà reservar al sector públic recursos o serveis essencials, especialment en cas de monopoli i així mateix acordar la intervenció d'empreses quan així ho exigís l'interès general».

En altres paraules, podem afirmar que el sistema d'economia de mercat que regeix a Espanya, d'acord amb la Constitució i els mecanismes de la Unió Europea, fa compatibles la iniciativa pública i la iniciativa privada, i permet que els poders públics excloguin sectors o activitats del tràfic privat en benefici del sector públic, o hi intervinguin per a ordenar el mercat a fi de preservar l'interès general. I aquesta possibilitat s'ha aplicat, en bona mesura, en el sector audiovisual, conforme després comentarem.

3.1.1. La premsa escrita: un mitjà sense regulació postconstitucional

Malgrat la seva rellevància històrica des del punt de vista periodístic, la **premsa escrita** amb prou feines disposa d'una regulació específica. La **Llei 14/1966, de 18 de març, de premsa i impremta (LP)**, malgrat estar encara vigent, té un caràcter preconstitucional i ha vist derogat, expressament per altres lleis, bona part del seu articulat en no adequar-se als principis recollits a la Constitució espanyola (CE) de 1978. Fins i tot, en alguna ocasió, ha estat el propi TC el que ha considerat que algun dels seus articles no es podia aplicar per ser contrari a la CE.

D'aquesta manera, podem entendre que l'únic contingut de la LP que segueix en vigor seria el relatiu a les funcions i responsabilitats del director del mitjà de comunicació escrit, com veurem posteriorment en abordar, amb caràcter general, la responsabilitat civil i penal del periodista.

La LP estableix que, amb caràcter obligatori, tot mitjà de comunicació ha de disposar d'un director o algú que ocupi les seves funcions, entre les quals destaquen: la definició de l'orientació ideològica del mitjà, la determinació última del seu contingut (que inclou el dret de veto) i la representació jurídica del mitjà.

En relació amb els periodistes, la LP amb prou feines desenvolupa cap aspecte, i posteriorment es va intentar regular amb una sèrie de disposicions de rang inferior, entre les quals destaca l'**Estatut de la professió periodística**, aprovat pel Decret 144/1967. Encara que, en l'actualitat, aquest text hem d'entendre que està derogat tàcitament per la CE, per la qual cosa no existeix una regulació específica de la professió, així que hem d'acudir al règim general, amb independència de les qüestions que s'analitzaran en apartats posteriors, com els codis deontològics, la clàusula de consciència o el secret professional.

3.1.2. Ràdio i televisió: evolució i regulació

A diferència de la premsa escrita, **la ràdio i la televisió** disposen, des de fa dècades, d'una legislació específica que ha evolucionat considerablement en els últims anys. De fet, la primera regulació i les primeres llicències de ràdio daten de 1924. A partir d'aquest moment, tant la ràdio, com, quan inicia les seves emissions i es consolida com a mitjà de referència, la televisió tenen una prolixa regulació, que va, des de la seva catalogació com a servei públic, que posteriorment es liberalitza en les emissions per satèl·lit, cable i internet, fins que el 2010 passa a ser servei d'interès general i solament es residencia el servei públic en els mitjans públics.

No obstant això, donat el caràcter introductor i d'aquest apartat, solament exposarem sintèticament el marc normatiu que, actualment, regula els denominats serveis de comunicació audiovisual, televisius i radiofònics, en les seves diferents modalitats de prestació, en la mesura en què pot afectar l'activitat comunicativa.

Des de 2010, Espanya disposa d'un marc regulador de la comunicació audiovisual que, mitjançant l'aprovació de la **Llei 7/2010, de 31 de març, general de comunicació audiovisual** (LGCA), va unificar en un únic text legal la legislació bàsica –fins llavors dispersa i escassament actualitzada– d'aquest sector d'activitat.

La LGCA ha establert un nou marc regulador de la comunicació audiovisual adaptat als canvis introduïts en les successives modificacions de la legislació audiovisual europea.

La LGCA es presenta com a norma bàsica no solament per al sector privat, sinó també per al públic i fixa els principis mínims que han d'inspirar la presència en el sector audiovisual d'organismes públics prestadors del servei públic de ràdio, televisió i serveis interactius.

Aquest nou règim jurídic es basa, a grans trets, en **el principi de liberalització de la prestació de serveis**, que, d'acord amb la LGCA, ja no són qualificats com a serveis públics –restringits als operadors públics– sinó com a **serveis d'interès general** que es presten en **servei de lliure competència**, amb les necessàries restriccions derivades de la limitació de l'espai radioelèctric i la protecció dels interessos dels ciutadans.

També s'ha d'apuntar que la LGCA regula la comunicació audiovisual de **cobertura estatal** i estableix les normes bàsiques en matèria audiovisual sense perjudici de les competències reservades a les comunitats autònomes i als ens locals en els seus respectius àmbits (art. 1). Així, a més de la LGCA, la regulació dels mitjans audiovisuals es veu complementada per altres normes que

regulen, d'una manera més específica, els mitjans públics estatals, autonòmics i locals, i per normatives autonòmiques de desenvolupament en relació amb els mitjans audiovisuals privats d'àmbit autonòmic i local.

Entre aquesta normativa complementària destaca, per exemple, la Llei 17/2006, de 5 de juny, de la ràdio i televisió de titularitat estatal, que atribueix a la Corporació RTVE la gestió del servei públic de ràdio i televisió estatal, complementada, al seu torn, per la Llei 8/2009, de 28 d'agost, de finançament de la corporació de RTVE.

Sobre aquestes bases, en el que ens interessa destacar en aquests moments, amb independència del desenvolupament en apartats posteriors, apuntarem:

- l'accés a la prestació de serveis audiovisuals;
- la regulació sobre pluralitat;
- la regulació sobre continguts; i
- les autoritats independents.

1) L'accés a la prestació de serveis audiovisuals

Seguint les directrius comunitàries, la LGCA amplia els tradicionals conceptes de televisió i ràdio, i regula, amb un caràcter general, els denominats **serveis de comunicació audiovisual**, un concepte ampli que comprèn diferents modalitats de comunicació audiovisual televisiva i radiofònica:

- lineals;
- no lineals o sota demanda o a petició;
- d'accés condicional i de lliure accés;
- en mobilitat.

A més, amb la **Directiva de serveis de comunicació audiovisual de 2018** s'inclouen les plataformes d'intercanvi de vídeos.

Com hem avançat, amb caràcter general, la LGCA considera als serveis de comunicació audiovisual radiofònics, televisius i connexos i interactius

«serveis d'interès general que es presten en l'exercici del dret a la lliure expressió d'idees, del dret a comunicar i rebre informació, del dret a la participació en la vida política i social, i del dret a la llibertat d'empresa i dins del foment de la igualtat, la pluralitat i els valors democràtics» (art. 22.1).

Aquesta nova catalogació recollida a la LGCA de serveis d'interès general preveu dos sistemes d'accés:

a) mitjançant autoritzacions, en forma de llicències –amb una durada de quinze anys i renovables– per a l'emissió a través de repetidors terrestres, que seran limitades en raó de la disponibilitat de l'espectre radioelèctric; i

b) mitjançant comunicació prèvia per a les emissions a través del cable, de la xarxa o per satèl·lit.

Així mateix, també s'ha de citar la catalogació específica dels operadors públics com a servei públic de comunicació audiovisual, que també precisaran una autorització de l'Administració pública competent, encara que no llicència, per a les emissions terrestres i una comunicació prèvia per a la resta.

2) Regles per a garantir un determinat pluralisme informatiu

El legislador també estableix una sèrie de límits amb la voluntat de garantir el manteniment d'un mercat audiovisual competitiu, transparent i plural, i es distingeix, en aquest cas, entre l'àmbit televisiu i radiofònic. No en va, la pròpia LGCA estableix que totes les persones tenen el dret al fet que la comunicació audiovisual es presti a través d'una pluralitat de mitjans –tant públics, com comercials i comunitaris– que reflecteixin el pluralisme ideològic, polític i cultural de la societat. A més, totes les persones tenen el dret al fet que la comunicació audiovisual es presti a través d'una diversitat de fonts i de continguts (art. 4).

a) En l'àmbit televisiu, la LGCA permet la titularitat simultània de participacions socials o dret de vot en diferents prestadors de servei de comunicació audiovisual televisiva. No obstant això, cap persona física o jurídica podrà adquirir una participació significativa en més d'un prestador del servei de comunicació audiovisual televisiva d'àmbit estatal, quan l'audiència mitjana del conjunt dels canals dels prestadors d'àmbit estatal considerats superi el 27 % de l'audiència total durant els dotze mesos consecutius anteriors a l'adquisició (art. 36).

b) En l'àmbit radiofònic, una mateixa persona física o jurídica no podrà, en cap cas, controlar directament o indirectament més del 50 % de les llicències administratives del servei de radiodifusió sonora terrestre que coincideixin substancialment en el seu àmbit de cobertura. En tot cas, una mateixa persona física o jurídica no podrà controlar més de cinc llicències en un mateix àmbit de cobertura. En una mateixa comunitat autònoma cap persona física o jurídica podrà controlar més del 40 % de les llicències existents en àmbits en els quals solament tingui cobertura una única llicència. Cap persona física o jurídica podrà controlar directament o indirectament més d'un terç del conjunt de les llicències del servei de radiodifusió sonora terrestre amb cobertura total o parcial en el conjunt del territori de l'Estat (art. 37 LGCA).

3) La regulació de continguts

En relació amb els continguts i considerant que a través dels mitjans audiovisuals s'exerceixen les llibertats d'informació i expressió, s'estableix un conjunt d'obligacions perquè les informacions i els continguts difosos per dits mitjans assumeixin unes obligacions i respectin uns límits generals i uns drets de

col·lectius especialment vulnerables, com els menors o les persones amb discapacitat. No obstant això, totes aquestes qüestions les analitzarem als apartats següents i en el mòdul que s'analitza la publicitat.

4) Les autoritats independents de l'audiovisual

En la pràctica totalitat dels països europeus i també conforme a les prescripcions en les directives de serveis de comunicació audiovisual de la UE, tenint en compte la importància i el consum dels mitjans audiovisuals en la societat actual, així com la seva incidència en la projecció i el gaudi dels drets a la lliure expressió i informació, accés a la cultura, desenvolupament de la personalitat, etc., s'ha considerat necessari arbitrar mecanismes de supervisió de la seva activitat, de les emissions i dels continguts dels mitjans audiovisuals

Per a això, atenent a l'especial funció que compleixen aquests mitjans, s'han creat unes **autoritats independents**, de composició plural i no controlades per l'Executiu, amb competències que van des de l'elaboració d'informes previs a qualsevol text normatiu, les concessions o renovacions de llicències, l'anàlisi de la programació i els continguts de les emissions –sempre *a posteriori*– i, fins i tot, les propostes de nomenament dels responsables dels mitjans de comunicació públics.

Aquest objectiu també es va recollir en el text de la LGCA amb la creació del, finalment *non nato*, **Consell Estatal de Mitjans Audiovisuals** (CEMA), que s'havia de configurar com un òrgan independent de regulació, supervisió i sanció de l'activitat i dels continguts dels mitjans audiovisuals. Tres anys després de l'entrada en vigor de la LGCA, la Llei 3/2013, de 4 de juny, de creació de la **Comissió Nacional dels Mercats i la Competència** (CNMC), va derogar la creació del CEMA i va confirmar que seria la CNMC qui assumiria, entre altres, les funcions inicialment previstes per al CEMA.

Per tant, la CNMC va assumir bona part de les competències, excepte de l'àmbit de l'espectre radioelèctric, que es van residenciar en el Ministeri competent, que la LGCA atorgava al CEMA. Aquest canvi, no obstant això, va plantejar moltes crítiques i seriosos dubtes entorn de l'eficàcia i les possibilitats que un macroregulador, amb escassa especialització en l'àmbit dels mitjans audiovisuals, pogués realitzar correctament les funcions encomanades per la legislació vigent. Encara que tot això ho analitzarem en el mòdul corresponent.

3.1.3. Internet: l'escassa regulació dels mitjans a la xarxa

En aquesta breu referència a la regulació de la difusió a través d'internet, que en els últims anys s'ha erigit com un canal essencial per a la difusió audiovisual de continguts i informacions i, per tant, per a l'exercici del dret a les llibertats d'expressió i informació, hem d'apuntar que, des d'un punt de vista estricta-

ment jurídic, enfront de l'evolució i l'increment del consum de continguts, també periodístics i audiovisuals, per la xarxa, el legislador amb prou feines ha entrat a regular-los.

No obstant això, en l'essencial, podem afirmar que a internet regeixen els mateixos principis generals derivats del reconeixement constitucional dels drets a les llibertats d'expressió i informació (art. 20 CE) i dels seus principals límits.

Recordem que l'esmentat article 20 de la CE reconeix el dret a expressar-se i a comunicar o rebre lliurement informació veraç «per qualsevol mitjà de difusió». Mentre que **internet no deixa de ser un canal més de comunicació**, la publicació d'informació o la posada a la disposició de continguts audiovisuals a través de la xarxa quedaran subjectes a les proteccions i límits que, amb caràcter general, s'apliquen a aquestes activitats comunicatives.

A partir d'aquesta premissa general, de moment, n'hi ha prou amb apuntar l'encara **escassa regulació d'internet** en relació amb els aspectes rellevants des del punt de vista dels mitjans de comunicació:

- la llibertat de creació de mitjans de comunicació a la xarxa;
- el deure d'identificació i informació dels denominats prestadors de serveis de la societat de la informació;
- la responsabilitat per continguts de tercers a internet i, finalment,
- el reconeixement del denominat dret a l'oblit digital.

De moment, simplement destacarem que la legislació estatal va sorgir en desenvolupament de la Directiva 2000/31/CE, del Parlament Europeu i del Consell, de 8 de juny, relativa a determinats aspectes dels serveis de la societat de la informació, en particular, el comerç electrònic al mercat interior, més coneguda com a **Directiva sobre el comerç electrònic**.

Aquesta directiva estableix que la difusió de continguts a la xarxa i, en molts casos, la pròpia prestació de serveis en aquest àmbit són manifestacions de la **llibertat d'expressió**. En conseqüència, qualsevol acció de control, de restricció o de retirada, ja sigui d'un servei o d'un contingut a internet, haurà de tenir en compte aquest principi general més ampli.

A Espanya, la norma legal que regula, amb caràcter general, les activitats realitzades per mitjans electrònics és la Llei 34/2002, d'11 de juliol, de serveis de la societat de la informació i del comerç electrònic (LSSI).

Vegeu també

Sobre el dret a l'oblit s'aprofundirà en el mòdul «Introducció a la protecció de dades de caràcter personal».

Principi general de la llibertat d'expressió

Recordem que el principi general de la llibertat d'expressió està recollit també en el Conveni europeu la protecció dels drets humans i les llibertats fonamentals (art. 10.1.) (Azurmendi, 2016).

La LSSI acull un concepte ampli de serveis de la societat de la informació que –com consta explícitament a l'exposició de motius de la llei– engloba, a més de la contractació de béns i serveis per via electrònica, «el subministrament d'informació per dit mitjà» (com el que efectuen els diaris o revistes que es poden trobar a la xarxa), entre altres activitats o serveis prestats en el mitjà digital.

Finalment, amb caràcter general i en el que ara ens interessa apuntar, cal esmentar que el legislador aposta, també en aquest mitjà, per impulsar l'elaboració de codis de conducta i, especialment, donat l'ampli abast dels serveis de la societat de la informació, els d'àmbit comunitari o internacional (art. 18 LSSI).

3.2. Els principals àmbits regulatoris de l'activitat comunicativa

Com una qüestió prèvia a l'anàlisi detallada dels drets del públic i els professionals en l'activitat comunicativa, procedeix apuntar els traços fonamentals del marc jurídic sobre el qual s'assenta la regulació i l'autoregulació d'aquestes qüestions.

Sobre aquest tema, mereix un esment especial la regulació establerta per la **Llei 7/2010, general de comunicació audiovisual (LGCA)**, que, a partir dels drets i de les llibertats constitucionals que hem comentat, va desenvolupar i va concretar nombrosos drets del públic, així com altres drets i obligacions dels mitjans que incideixen de manera molt important en l'exercici pràctic de l'activitat comunicativa dels mitjans audiovisuals.

En canvi, en l'àmbit dels mitjans impresos, amb prou feines convé referir-nos a la **Llei 14/1966, de 18 de març, de premsa i impremta (LPI)**, ja que, excepte reconèixer uns drets generals a la informació i el dret a obtenir informació oficial, el que queda vigent d'aquesta llei es refereix a les definicions d'impresos o publicacions (cap. II), a la regulació de la professió periodística i els directores (cap. V), a les empreses editorials (cap. VII) i al règim sancionador (cap. X).

A més, també haurem de referir altres lleis:

a) unes específiques i referides a l'àmbit de la comunicació, com, per exemple:

- la Llei orgànica 2/1984, reguladora del dret de rectificació (LODR), o
- la Llei orgànica 1/1982, de protecció civil a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge (LOPC).

b) altres reguladores d'altres àmbits, però que, en alguns aspectes, incideixen plenament en l'activitat comunicativa, com, per exemple:

- la Llei orgànica 1/1996, de protecció jurídica del menor;
- la Llei orgànica 4/1981, d'1 de juny, dels estats d'alarma, excepció i setge;
- la Llei orgànica 5/1985, de 19 de juny, del règim electoral general;
- la Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere;
- la Llei orgànica 3/2007, per a la igualtat efectiva de dones i homes; o

- la Llei orgànica 2/1997, de 19 de juny, de clàusula de consciència dels professionals de la informació.

Vegem, ara, els principals àmbits reguladors que, a partir dels postulats constitucionals i la legislació referenciada, es projecten sobre l'activitat informativa i comunicativa.

3.2.1. El dret a la pluralitat informativa

Una de les principals novetats de la Llei 7/2010, general de comunicació audiovisual (LGCA), va ser estructurar la pròpia llei a partir del reconeixement d'uns drets generals que tenen totes les persones que vulguin gaudir de la comunicació audiovisual.

Així, a l'apartat primer de l'article 4, es van marcar les pautes que han de regir l'organització i estructura dels mitjans audiovisuals perquè els ciutadans tinguin el dret a rebre una comunicació plural; per a això, es reconeix:

1) El dret al fet que la comunicació audiovisual es presti a través d'una pluralitat de mitjans. Aquests mitjans poden ser públics i privats; al seu torn, aquests últims poden tenir una finalitat comercial o no tenir ànim de lucre –comunitaris. D'aquesta manera, es pretén que les seves programacions i els seus continguts reflecteixin el pluralisme ideològic, polític i cultural de la societat.

2) El dret al fet que aquesta comunicació es presti a través d'una diversitat de fonts i de continguts –amb una programació que inclogui diferents gèneres i atengui els diversos interessos de la societat, especialment quan es realitzi a través de prestadors de titularitat pública–, així com a l'existència de diferents àmbits de cobertura, d'acord amb l'organització territorial de l'Estat.

3) El dret de totes les persones a ser informades dels esdeveniments d'interès general i a rebre de forma clarament diferenciada la informació de l'opinió.

- Al seu torn, a l'article 5.1 es recull el dret al fet que la comunicació audiovisual inclogui una programació en obert que reflecteixi la **diversitat cultural i lingüística** de la ciutadania. Per a això, es preveu que les comunitats autònomes amb llengua pròpia puguin aprovar normes addicionals per als serveis de comunicació audiovisual del seu àmbit competencial, amb la finalitat de promoure la producció audiovisual en la seva llengua pròpia.
- Un altre mandat, recollit als apartats segon i tercer de l'article 5 de la LGCA, per a afavorir la generació d'una pluralitat de continguts en un mercat audiovisual dominat pels continguts de matriu americana, és la fixació d'unes **quotes o d'uns percentatges obligatoris** a les graelles de les televisions per a l'emissió d'obres europees, així com per al finançament de **producció audiovisual europea i independent**.
- En aquest catàleg de drets que afavoreixin la pluralitat i la transparència també s'ha d'esmentar el dret a una **comunicació audiovisual transparent**, recollida a l'article 6, que obliga el prestador del servei de comuni-

cació audiovisual a facilitar, a través d'un lloc web accessible, la identitat del prestador del servei de comunicació audiovisual, així com les empreses que formen part del seu grup i el seu accionariat.

- En aquesta línia, també es podria inscriure el **dret a conèixer la programació televisiva** amb una antelació suficient, que en cap cas serà inferior a 3 dies, contemplat a l'article 6.2. A això s'afegeix que, en el cas de la programació televisiva, a més es donarà a conèixer mitjançant una guia electrònica de programes, el contingut gratuït bàsic dels quals haurà d'estar així mateix disponible en un servei d'informació de programació a internet. Al mateix temps que s'adverteix que aquesta programació solament podrà ser alterada per successos aliens a la voluntat del prestador del servei audiovisual o per esdeveniments sobrevinguts d'interès informatiu o de la programació en directe.

3.2.2. El respecte a la dignitat humana i a la no discriminació

Així mateix, a la Llei general de comunicació audiovisual (LGCA), es recullen, sota el concepte de **drets del públic**, un conjunt de mandats, derivats del text constitucional o l'establert en algunes lleis orgàniques, que han d'inspirar l'activitat dels prestadors del servei de comunicació audiovisual o complir els informatius i els continguts de les seves programacions, tant en les emissions com en les cartes de serveis.

Entre ells, podem destacar:

- 1) Evitar qualsevol incitació a l'odi o a la discriminació per raó de gènere o qualsevol circumstància personal o social (art. 4.2).
- 2) Respectar la dignitat humana i els valors constitucionals, amb especial atenció a l'erradicació de conductes afavoridores de situacions de desigualtat de les dones (art. 4.2).
- 3) Promoure el coneixement i la difusió de les llengües oficials de l'Estat i de les seves expressions culturals. Per a això, els operadors de titularitat pública contribuiran a la promoció de la indústria cultural, especialment a la de creacions audiovisuals vinculades a les diferents llengües i cultures existents a l'Estat (art. 4.3).
- 4) Respectar l'honor, la intimitat i la pròpia imatge de les persones i garantir els drets de rectificació i rèplica –encara que aquest últim concepte de «rèplica» no està recollit i desenvolupat com a tal en l'actual legislació espanyola– (art. 4.4).
- 5) Complir amb el deure de diligència en la comprovació de la veracitat de la informació i al fet que aquesta sigui respectuosa amb el pluralisme polític, social i cultural (art. 4.5).
- 6) Mandatar els poders públics i els prestadors del servei de comunicació audiovisual perquè contribueixin a l'alfabetització mediàtica dels ciutadans (art. 6.4).

Així mateix, a l'article 9 es preveu que qualsevol persona física o jurídica pugui sol·licitar a l'autoritat audiovisual competent, tant de caràcter estatal com autonòmica, el control de l'adequació dels continguts audiovisuals amb

l'ordenament vigent o els codis d'autoregulació, i reforçar la posició de les prescripcions apuntades, així com totes les altres que es deriven d'aquesta llei (LGCA).

3.2.3. La protecció de la infància i la joventut

Ja s'ha comentat amb anterioritat que l'article 20.4 de la CE, després de reconèixer els drets a la llibertat d'expressió i d'informació, disposa:

«Aquestes llibertats tenen el seu límit en el respecte als drets reconeguts en aquest títol (els drets fonamentals), en els preceptes de les lleis que els desenvolupen i, especialment, en el dret a l'honor, a la intimitat, a la pròpia imatge i a la protecció de la joventut i de la infància».

Aquest mandat constitucional, no obstant això, té una substantivitat pròpia i diferenciada dels que regulen els drets de la personalitat¹⁹. A més, enfront de la protecció, *a posteriori*, que hi ha darrere els drets de la personalitat, per restablir o compensar el dret transgredit, la protecció de la joventut i la infància ha de tenir un caràcter preventiu, lligat al lliure i adequat desenvolupament de la personalitat de les persones que encara no han adquirit la majoria d'edat.

⁽¹⁹⁾Honor, intimitat i pròpia imatge.

1) Els drets dels menors en l'àmbit informatiu

Al seu torn, en la línia del mandat constitucional, també podem referir un conjunt de normatives de caràcter internacional, europeu i estatal que desenvolupen i concreten algunes obligacions que s'han de tenir en compte en l'activitat informativa.

Quant a les **normatives internacionals** que incideixen en aquest àmbit, podem destacar la **Convenció sobre els drets del nen** (CDN), aprovada l'any 1989 per les Nacions Unides i ratificada per Espanya el 1990.

Aquesta convenció, sobre la base dels principis de la Declaració Universal de Drets Humans (DUDH), recull, entre els drets de la infància, el dret dels nens a la llibertat d'expressió, que comprèn, al seu torn, la llibertat de buscar, rebre i difondre informació (art. 13.1).

En l'òrbita europea, la **Carta de drets fonamentals de la Unió Europea**²⁰ (CDFUE) dedica l'article 24 als drets del menor i a la seva protecció. La seva filosofia, protegir l'interès superior del menor, lligada al desenvolupament de la seva personalitat, també proclama expressament el **dret a la llibertat d'expressió**.

⁽²⁰⁾Proclamada a Niça l'any 2000 i revisada a Estrasburg l'any 2007.

Entrant en la **legislació estatal**, hem de referir la **Llei orgànica 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor** (LOPJM). La LOPJM –així com la Llei orgànica 8/2015, de 22 de juliol, de modificació del sistema de protecció de la infància i adolescència, i la Llei 26/2015, de 28 de juliol, de modificació

del sistema de protecció de la infància i adolescència–, a diferència d'anteriors legislacions merament proteccionistes, reconeix plenament als menors la titularitat de drets i una capacitat progressiva per a exercir-los.

Ja no es considera els menors exclusivament com a persones immadures que necessiten de la tutela dels seus pares o representants legals, sinó que se'ls considera, com apunta el legislador en el preàmbul de la Llei

«subjectes actius, participatius i creatius, amb capacitat de modificar el seu propi medi personal i social; de participar en la cerca i satisfacció de les seves necessitats i en la satisfacció de les necessitats dels altres».

Així, entre els drets reconeguts per la LOPJM destaquen alguns vinculats, directament o indirectament, amb l'activitat informativa, entre els quals cal citar:

- el dret a la llibertat ideològica;
- els drets a la llibertat d'expressió i d'informació; i
- el dret a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge.

Grosso modo, en relació amb el **dret a la llibertat d'expressió**, la LOPJM reconeix aquest dret al menor, en els termes constitucionalment previstos, i recorda expressament que té el seu límit en la protecció de la intimitat i la imatge del propi menor (art. 8), també recollida a la LOPJM (concretament a l'article 4).

El legislador, així mateix, concreta que el dret a la llibertat d'expressió dels menors s'estén a:

- la publicació i difusió de les seves opinions;
- l'edició i producció de mitjans de difusió, i
- a l'accés a les ajudes que les administracions públiques estableixin amb tal fi.

Al seu torn, la LOPJM també reconeix, de manera expressa, i com a element necessari per al desenvolupament de la seva personalitat, el **dret a la informació dels menors** en un extens article, amb referències expressives als mitjans de comunicació, que reproduïm a continuació.

«Article 5. Dret a la informació

1. Els menors tenen dret a buscar, rebre i utilitzar la informació adequada al seu desenvolupament. Es prestarà especial atenció a l'alfabetització digital i mediàtica, de forma adaptada a cada etapa evolutiva, que permeti als menors actuar en línia amb seguretat i responsabilitat i, en particular, identificar situacions de risc derivades de la utilització de les noves tecnologies de la informació i la comunicació, així com les eines i estratègies per a afrontar aquests riscos i protegir-se'n.

2. Els pares o tutors i els poders públics vetllaran perquè la informació que rebien els menors sigui veraç, plural i respectuosa amb els principis constitucionals.

3. Les Administracions públiques incentivaran la producció i difusió de materials informatius i altres destinats als menors, que respectin els criteris enunciats, al mateix temps que facilitaran l'accés dels menors als serveis d'informació, documentació, biblioteques i altres serveis culturals incloent una adequada sensibilització sobre l'oferta legal d'oci i cultura a Internet i sobre la defensa dels drets de propietat intel·lectual.

En particular, vetllaran perquè els mitjans de comunicació en els seus missatges dirigits a menors promoguin els valors d'igualtat, solidaritat, diversitat i respecte als altres, evitin imatges de violència, explotació en les relacions interpersonals, o que reflecteixin un tracte degradant o sexista, o un tracte discriminatori cap a les persones amb discapacitat. En l'àmbit de l'autoregulació, les autoritats i organismes competents impulsaran entre els mitjans de comunicació, la generació i supervisió del compliment de codis de conducta destinats a salvaguardar la promoció dels valors anteriorment descrits, i limitaran l'accés a imatges i continguts digitals lesius per als menors, a tenor del contemplat en els codis d'autoregulació de continguts aprovats. Es garantirà l'accessibilitat, amb els ajustos raonables precisos, de dits materials i serveis, inclosos els de tipus tecnològic, per als menors amb discapacitat.

Els poders públics i els prestadors fomentaran el gaudi ple de la comunicació audiovisual per als menors amb discapacitat i l'ús de bones pràctiques que eviti qualsevol discriminació o repercussió negativa cap a aquestes persones.

4. Per a garantir que la publicitat o missatges dirigits a menors o emesos a la programació dirigida a aquests, no els perjudiqui moralment o físicament, podrà ser regulada per normes especials.

5. Sense perjudici d'altres subjectes legitimats, correspon en tot cas al Ministeri Fiscal i a les Administracions públiques competents en matèria de protecció de menors l'exercici de les accions de cessament i rectificació de publicitat il·lícita».

Conforme al mandat pel legislador en aquest article, els pares o tutors del menor i, també, els poders públics tenen l'encàrrec de vetllar per la qualitat de la informació que rep el menor, i reconèixer, expressament, la rellevància dels missatges difosos a través dels mitjans de comunicació. En aquest sentit, la LOPJM va incorporar el 2015 una referència a l'impuls de l'autoregulació entre els mitjans de comunicació, amb l'objectiu d'incrementar la protecció del menor en els codis de conducta en relació amb els continguts, també digitals, que puguin resultar lesius per al menor.

2) L'especial protecció dels menors en els mitjans audiovisuals

Conforme a l'establert per les Directives europees sobre televisió sense fronteres i prestació de serveis de comunicació audiovisual, a la Llei 7/2010, general de comunicació audiovisual (LGCA) es recullen de manera específica els drets dels menors.

Així, en primer lloc, l'article 7.1 preveu que els menors tenen el dret al fet que **la seva imatge i veu no siguin utilitzades** en els serveis de comunicació audiovisual sense el seu consentiment o el del seu representant legal. I, sobre tot, **prohibeix la difusió del nom, la imatge o altres dades** que permetin la identificació dels menors en el context de fets delictius o emissions que discuteixin la seva tutela o filiació. Igual que es recull en la legislació vigent sobre els menors.

Respecte a les obligacions directes sobre els continguts i la programació dirigits als menors, recollides als apartats segon, cinquè i sisè de l'article 7, podem apuntar:

- a) Prohibir l'emissió en obert de continguts audiovisuals que puguin perjudicar seriosament el desenvolupament físic, mental o moral dels menors, i en particular, programes que incloïen escenes de pornografia o violència gratuïta. De totes maneres, segueixo sense entendre com un televisor, excepte quan cau damunt d'un menor, pot perjudicar el seu desenvolupament físic.
- b) Emetre en accés condicional i mitjançant tècniques que permetin el control parental els programes que incloïen escenes de pornografia o violència gratuïta.
- c) Delimitar la franja entre les 22 i les 6 hores, per a l'emissió d'aquells altres continguts que puguin resultar perjudicials per al desenvolupament dels menors. Aquests continguts hauran d'anar sempre precedits per un avís acústic i visual, que s'haurà de mantenir durant tot el programa, segons els criteris que fixi l'autoritat audiovisual competent. A més, els programes dedicats a jocs d'atzar i apostes solament es podran emetre entre la 1 i les 5 del matí, excepte els sorteigs de les modalitats i productes de joc amb finalitat pública. Els relacionats amb l'esoterisme i les paraciències solament es podran emetre entre les 22 i les 7 del matí.
- d) Així mateix, s'estableixen altres tres franges horàries, considerades de protecció reforçada, en les quals no es podran emetre continguts qualificats com a recomanats per a més grans de 13 anys: entre les 8 i les 9 hores i entre les 17 i les 20 hores, en el cas dels dies laborables i entre les 9 i les 12 hores dissabtes, diumenges i festes d'àmbit estatal.
- e) A més, en l'horari de protecció al menor, els prestadors del servei de comunicació audiovisual no podran inserir comunicacions comercials que promoguin el culte al cos i el rebuig a la pròpia imatge –tals com productes apimadors, intervencions quirúrgiques o tractaments d'estètica–, o els que apel·lin al rebuig social per la condició física, o a l'èxit a causa de factors de pes o estètica.
- f) Els programes de qualsevol tipus, distribuïts a través de serveis de comunicació audiovisual televisiva, han de disposar d'una qualificació per edats, homologada pel Codi d'autoregulació de continguts televisius i infància. Aquesta classificació haurà d'utilitzar una codificació digital que permeti l'exercici del control parental.
- g) Quan es realitzi el servei de comunicació audiovisual mitjançant un catàleg de programes, els prestadors hauran d'elaborar catàlegs separats per a aquells continguts que puguin perjudicar seriosament el desenvolupament físic, mental o moral dels menors. A aquests efectes, els prestadors establiran dispositius, programes o mecanismes eficaços, actualitzables i fàcils d'utilitzar que permetin el control parental a través del bloqueig als continguts perjudicials per als menors, de manera que aquests no puguin accedir als continguts que no estiguin dirigits a ells.

Les **comunicacions comercials** dirigits als menors, igualment, estan subjectes a un conjunt de limitacions que estableix l'article 7.3 de la LGCA, per a evitar el perjudici als menors i que detallarem a l'apartat corresponent.

3) La protecció dels drets de la personalitat dels menors

L'aparició de menors d'edat en els mitjans de comunicació en situacions que poden perjudicar el desenvolupament de la seva personalitat ha estat motiu de preocupació constant. Per això, la LOPJM, després de reconèixer als menors el seu dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge (art. 4.1), preveu mesures específiques en cas de produir-se una intromissió il·legítima en aquests drets a través dels mitjans de comunicació.

En aquest sentit, la LOPJM considera **intromissió**

Alimentació sana dels menors

L'autoritat audiovisual competent haurà d'impulsar entre els prestadors del servei de comunicació audiovisual televisiva codis de conducta en relació amb la comunicació comercial audiovisual inadequada sobre aliments i begudes que continguin nutrients i substàncies amb un efecte nutricional o fisiològic, en particular aquells com els greixos, àcids transgreixos, sal o sodi i sucres, pels quals no és recomanable una ingesta excessiva en la dieta total, i procurar afavorir una actitud positiva per a una alimentació sana dels menors.

«qualsevol utilització de la seva imatge o del seu nom en els mitjans de comunicació que pugui implicar menyscapse de la seva honra o reputació, o que sigui contrària als seus interessos, fins i tot si consta el consentiment del menor o dels seus representants legals» (art. 4.3).

Així, quan la difusió d'informació o la utilització d'imatges o nom dels menors en els mitjans de comunicació pugui implicar una intromissió il·legítima en la seva imatge, intimitat, honra o reputació, o sigui contrària als seus interessos, el Ministeri Fiscal haurà d'intervenir per a instar immediatament les mesures cautelars i de protecció dels drets del menor (art. 4.2 LOPJM).

A diferència del món dels adults, on és necessari que la reclamació judicial es produeixi a instàncies de la presumpta víctima de la intromissió, la LOPJM ofereix una protecció més gran al menor per mitjà de la **intervenció del Ministeri Fiscal**. El legislador faculta el Ministeri Fiscal per a actuar de manera directa, d'ofici, o a instàncies del propi menor o de qualsevol interessat (art. 4.4), sense perjudici que també puguin fer-ho les persones que tinguin al seu càrrec la tutela del menor.

Resulta d'especial rellevància el precepte legal que determina que la intervenció del Ministeri Fiscal es produirà quan ho estimi convenient per als interessos del menor, fins i tot si els fets o expressions que impliquen el tracte indigne d'aquest han estat difosos amb el consentiment del menor o dels seus representants legals (art. 4.3. LOPJM).

En relació amb el **consentiment dels menors i deficients**, la Llei orgànica 1/1982 de protecció civil a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge (LOPC) estableix que aquest

«s'haurà de prestar per ells mateixos si les seves condicions de maduresa ho permeten, d'acord amb la legislació civil» (art. 3.1).

En els restants casos, el legislador estableix que

«el consentiment s'haurà d'atorgar mitjançant escrit pel seu representant legal, qui estarà obligat a posar-ho en coneixement previ del Ministeri Fiscal i, si en el termini de vuit dies el Ministeri Fiscal s'hi oposés, resoldria el jutge» (art. 3.2).

Precisament, mereix especial atenció el consentiment que prestin els **parens o tutors del menor** quan aquest és víctima d'un fet delictiu i objecte d'interès per part dels mitjans de comunicació. Sovint, hem vist com a la televisió s'ha mostrat a menors en aquesta situació, realment degradant, a la qual s'han prestat els propis menors per la seva ingènua il·lusió de sortir en pantalla o que els seus pares hi han consentit a canvi d'una remuneració. En aquest punt, cal recordar que el consentiment dels menors es troba subjecte a una garantia

Observació

Sobre aquest tema, el Codi civil estableix que els pares tenen la representació legal del fill menor no emancipat, excepte per «als actes relatius als drets de la personalitat o altres que el fill, d'acord amb les lleis i amb les seves condicions de maduresa, pugui realitzar per si mateix» (art. 162.1).

superior que faculta el Ministeri Fiscal a intervenir quan estimi que la cessió d'una manifestació concreta del dret de la personalitat del menor és contrària als seus interessos o suposa una intromissió il·legítima.

En aquest sentit, la pròpia Fiscalia General de l'Estat ha dictat diverses circulars i instruccions amb l'objectiu de concretar i vetllar per l'exercici de les seves funcions en matèria de protecció del menor i mitjans de comunicació. Entre elles, per exemple, la Instrucció 2/2006, de 15 de març de 2006, sobre el fiscal i la protecció del dret a l'honor, intimitat i pròpia imatge dels menors, estableix que «el fiscal no té una posició de subsidiarietat, sinó que podrà actuar fins i tot quan el menor estigui representat pels seus progenitors, fins i tot en contra de la voluntat d'aquests o del menor». I, d'altra banda, afirma que s'hauran de dictar normes d'actuació especialment en els casos en els quals els menors es vegin implicats en assumptes d'interès públic; o quan siguin víctimes d'un delicte; o quan apareguin a la televisió en programes que, en principi, no els puguin perjudicar (concursos, activitats musicals, esports, etc.); o quan apareguin de manera accessòria de la informació principal; o quan ells mateixos siguin famosos o fills de personatges famosos.

Una altra particularitat en l'esfera de la protecció dels drets de la personalitat dels menors és la relativa al **perdó de l'ofès**. Sobre aquest tema, ja es va exposar en pàgines anteriors que el perdó de l'ofès eximeix l'infractor de la responsabilitat criminal o del compliment de la pena imposada. La mateixa disposició s'aplica també als menors, però amb una especial protecció recollida en el Codi penal (article 130.4 del CP), i estableix que els jutges puguin rebutjar que el perdó del menor, dels seus pares o dels representants legals extingeixi la responsabilitat criminal, la qual cosa és coherent amb la protecció que, per mitjà del Ministeri Fiscal, persegueix la LOPJM quan estimi que, en aquest cas, el perdó és contrari als interessos del menor.

3.2.4. Els drets de les persones amb algun tipus de discapacitat

Un altre dret d'un col·lectiu del que s'ocupa la Llei general de comunicació audiovisual (LGCA), de manera expressa, és el de les persones que sofreixen algun tipus de problemes de visió o auditiu i que, per tant, tenen dificultats per a poder seguir la informació i els continguts dels mitjans.

Com aspectes més destacats de les **obligacions en l'emissió de la programació** que imposa a l'article 8 de la LGC als mitjans audiovisuals, podem destacar:

- 1) Possibilitar el dret de les persones amb discapacitat visual o auditiva a tenir a una accessibilitat universal a les emissions dels mitjans de comunicació social audiovisuals, conforme a les possibilitats tecnològiques del moment.
- 2) Subtitular el 75 % dels programes que s'emeten en obert a les televisions de cobertura estatal i autonòmica.

3) L'emissió obligatòria per a les televisions que emetin en obert, en cobertura estatal i autonòmica, d'almenys dues hores a la setmana de la programació incorporant interpretació amb llengua de signes.

4) L'emissió obligatòria d'almenys dues hores de programació autodescrita a la setmana per a les televisions en obert i cobertura estatal o autonòmica.

Per a complir aquestes prescripcions que ordena la LGCA, els prestadors de serveis de comunicació audiovisual podran recórrer al **patrocini** amb l'objectiu de sufragar les mesures d'accessibilitat.

Al seu torn, **respecte a les informacions** sobre el prestador del servei i la programació televisiva, a l'article 6 de la citada LGCA, apartats 3 i 6, es preveu que totes les informacions contingudes en pàgines d'internet, guies electròniques de programes i altres canals o vies de comunicació dels prestadors del servei que serveixin per a fer efectiu el dret a la transparència hauran de ser accessibles a les persones amb discapacitat.

D'altra banda, també s'insta als poders públics i als prestadors del servei de comunicació audiovisual al fet que **en la programació i en els continguts** de dits mitjans s'eviti qualsevol discriminació o repercussió negativa cap a les persones amb discapacitat. Havent

«d'oferir en les seves emissions una imatge ajustada, normalitzada, respectuosa i inclusiva de les persones amb discapacitat, com a manifestació enriquidora de la diversitat humana, evitant difondre percepcions estereotipades, esbiaixades o producte dels prejudicis socials que poguessin subsistir. D'igual manera, procuraran que la seva aparició a la programació sigui proporcional al pes i a la participació d'aquestes persones en el conjunt de la societat» (art. 8.5 de la LGCA).

3.2.5. Els continguts d'interès general i la retransmissió d'esdeveniments esportius

Una altra de les qüestions que es regula a la Llei 7/2010 (LGCA) i afecta els continguts i les emissions dels mitjans audiovisuals és la relativa a les retransmissions dels **esdeveniments d'interès general**, tant per a defensar el dret dels mitjans per a contractar continguts en exclusiva, com per a defensar els drets de ciutadans i el públic en general, per no veure's privat o sense possibilitat de l'accés, excepte la contractació i el pagament corresponent, a determinats esdeveniments que es consideren d'interès general per a la població. No obstant això, també s'ha d'esmentar que tots aquests esdeveniments, ara com ara, estan residenciats en l'àmbit esportiu.

Per a això i després de la derogació de la Llei 21/1997, reguladora de les emissions i retransmissions de competicions i esdeveniments esportius, la LGCA li dedica tres articles, en el marc dels drets dels prestadors dels serveis de comunicació audiovisual –potser també hagués estat aconsellable incloure'l com a

dret del públic– com a part del **dret que tenen els prestadors a la contractació en exclusiva** de continguts audiovisuals i dels espectadors a poder gaudir de determinats esdeveniments en obert.

Respecte al contingut regulatori i en la línia amb l'establert per la legislació anterior, es manté el dret a la contractació i emissió en exclusiva dels continguts audiovisuals, tant per a la seva emissió en obert com per la de pagament per visió, encara que també es reconeix el **dret a la informació dels ciutadans**, de tal manera que s'ha de permetre als restants mitjans l'emissió d'un breu resum informatiu en condicions raonables, objectives i no discriminatòries, sense que es pugui exigir cap contraprestació quan es tracti del resum informatiu sobre un esdeveniment, un conjunt unitari d'esdeveniments o una competició esportiva que s'emeti en un informatiu, en diferit i amb una durada inferior a tres minuts. L'excepció de contraprestació no inclou, no obstant això, les despeses necessàries per a facilitar l'elaboració del resum informatiu.

Aquest servei s'utilitzarà únicament per a programes d'informació general i solament es podrà utilitzar en els serveis de comunicació audiovisual a petició si el mateix prestador del servei de comunicació ofereix el programa en diferit. Mai, en directe.

Així mateix, s'estableix que els prestadors del servei de comunicació audiovisual poden accedir, a la zona autoritzada, als espais en els quals se celebri tal esdeveniment i que els prestadors de serveis de comunicació audiovisual radiofònica disposaran de lliure accés als estadis i recintes per a retransmetre en directe els esdeveniments esportius que tinguin hi lloc, a canvi d'una compensació econòmica equivalent als costos generats per l'exercici de tal dret (art. 19.4 de la LGCA).

D'altra banda, es fixa a la pròpia LGCA que l'autoritat audiovisual competent ha de fixar mitjançant decisió motivada un catàleg amb vigència biennal, on es recullin els **esdeveniments d'interès general per a la societat que s'han d'emetre per televisió en obert i amb cobertura estatal**. I determinar, també, si els esdeveniments han de ser transmesos totalment o parcialment en directe, o en cas necessari, per raons d'interès públic, totalment o parcialment en diferit.

Així, conforme s'estableix a l'article 20 de la LGCA, els esdeveniments d'interès general per a la societat que es poden incloure en el citat catàleg, s'hauran de triar de l'elenc següent:

- 1) Els jocs olímpics d'hivern i d'estiu.
- 2) Els partits oficials de la selecció espanyola absoluta de futbol i de bàsquet.
- 3) Les semifinals i la final de l'Eurocopa de futbol i del Mundial de futbol.
- 4) La final de la Champions League de futbol i de la Copa del Rei de futbol.
- 5) Un partit per jornada de la Lliga Professional de Futbol de la Primera Divisió, designat per aquesta amb una antelació mínima de 10 dies.
- 6) Grans Premis d'automobilisme que se celebrin a Espanya.
- 7) Grans Premis de motociclisme que se celebrin a Espanya.
- 8) Participació de la Selecció Espanyola Absoluta en els Campionats d'Europa i del Món d'handbol.
- 9) La Volta Ciclista a Espanya.
- 10) El Campionat del Món de ciclisme.
- 11) La participació espanyola a la Copa Davis de tennis.
- 12) La participació de tennistes espanyols a les semifinals i la final de Roland Garros.
- 13) Participació espanyola en els Campionats del Món i d'Europa d'atletisme i natació.
- 14) Grans premis o competicions nacionals i internacionals que se celebrin a Espanya i comptin amb subvenció pública estatal o autonòmica.

A més, en la citada llei, també s'estableixen un conjunt de prescripcions per a assegurar l'emissió en obert i per a tot el territori estatal d'aquests esdeveniments. Al mateix temps que es marquen unes pautes per a garantir-ne l'articulació amb els drets dels operadors i residents en altres Estats membres, i sobre l'adquisició i explotació dels drets audiovisuals de les competicions futbolístiques espanyoles regulars.

3.2.6. Altres drets generals sobre els continguts i la programació

A més de la regulació i els drets esmentats fins al moment, en la legislació referida, especialment a la LGCA, s'estableixen un altre conjunt de drets dels ciutadans i especialment dels usuaris, que hauran de tenir en compte els mitjans audiovisuals en els seus continguts i la seva programació.

En aquesta línia ja hem esmentat el **dret a conèixer la programació** televisiva amb una antelació suficient, que en cap cas serà inferior a tres dies, i no modificar-la, excepte per esdeveniments sobrevinguts d'interès informatiu o de la programació en directe, contemplat a l'article 6.2 de la LGC.

Així mateix, es podrien referir en aquest apartat, encara que a la LGCA estigui recollit com **un dret a la diversitat cultural i lingüística**, les obligacions dels prestadors del servei de comunicació televisiva de cobertura estatal o autonòmica, la **reserva a obres europees** el 51 % del temps d'emissió anual de cada canal o conjunt de canals d'un mateix prestador amb exclusió del temps

dedicat a informacions, manifestacions esportives, jocs, publicitat, serveis de teletext i televenda. I, per als prestadors d'un catàleg de programes, la reserva del 30 % del catàleg per a obres europees.

Al seu torn, la meitat d'aquestes quotes –25 o 15 % sobre el total– queden reservades per a l'emissió d'obres europees de producció original en qualsevol de les llengües oficials espanyoles. A aquestes obligacions, s'afegeix que el 10 % del total d'emissió estarà reservat a productors independents del prestador de servei i la meitat d'aquest percentatge (5 %) ha d'haver estat produït en els últims cinc anys.

També, en el mateix article 5, de la LGCA, s'estableixen les **obligacions d'inversió en producció audiovisual** per als prestadors del servei de comunicació audiovisual televisiva de cobertura estatal o autonòmica, amb una contribució del 5 % dels ingressos reportats en l'exercici anterior segons el seu compte d'explotació, per al finançament anticipat de la producció europea de pel·lícules cinematogràfiques, pel·lícules per a televisió, documentals, pel·lícules i sèries d'animació, o sèries per a televisió.

A més, s'estableixen i especifiquen un altre conjunt d'aspectes, com l'ampliació fins al 6 % de la inversió per als prestadors de serveis de comunicació audiovisual de titularitat pública de cobertura estatal o autonòmica.

El finançament de les esmentades obres audiovisuals podrà consistir en la participació directa en la seva producció o en l'adquisició dels seus drets d'explotació. I, dins d'aquest percentatge, el 60 % per als operadors privats i el 75 % per als prestadors de serveis de comunicació audiovisual de titularitat pública (el 3 i 4,5 %, respectivament, dels percentatges indicats sobre els seus ingressos) d'aquesta obligació s'haurà de dedicar a pel·lícules cinematogràfiques de qualsevol gènere, que almenys la meitat d'aquesta inversió s'apliqui a obres de productors independents, etc.

Un altre dret general que es reconeix a l'article 6.5 de la LGCA, encara que després es desenvolupa en els articles 13 i següents, és el dret al fet que la **comunicació comercial estigui clarament diferenciada** de la resta dels continguts audiovisuals, i procurar evitar les confusions i la incidència negativa que aquesta assimilació pogués comportar.

També, des de la perspectiva que estem analitzant, resulta obligat esmentar la regulació sobre la publicitat que s'inclou en els mitjans, però la seva anàlisi ja es realitza a l'apartat corresponent, al que ens remetem.

3.2.7. Dret d'accés a la informació pública

Un dels fonaments del dret a la llibertat d'informació és la **formació de l'opinió pública** i, per a això, la informació que es troba en poder del Govern i de l'Administració pot ser de màxim interès per als professionals de la informació, especialment els dedicats a cobrir la informació política i aquells especialitzats en periodisme de recerca.

Per tant, l'accés a aquesta informació pública s'hauria de considerar una faceta essencial del dret a la llibertat d'informació recollit a l'article 20 de la CE, com així ho ha reconegut el propi TEDH.

No obstant això, a Espanya, els drets dels ciutadans a accedir a la informació pública, arxius i registres, que ja es reconeixia a l'article 105 b) de la CE –encara que no com un dret fonamental–, i s'establia com a principi general en algunes lleis, no tenien la concreció i les garanties suficients per a ser efectius, fins a l'aprovació de la Llei 19/2013, de 9 de desembre, de transparència, accés a la informació pública i bon govern.

Amb aquesta Llei 19/2013, la possibilitat d'accés a la informació pública, segons es reconeix ja en el seu preàmbul, vincula totes les administracions públiques, als òrgans del poder legislatiu i judicial pel que fa a les seves activitats subjectes a dret administratiu, als altres òrgans constitucionals i estatutaris i, fins i tot, a les entitats que, per la seva especial rellevància pública, o per la seva condició de perceptors de fons públics, estan **obligats a reforçar la transparència** de la seva activitat.

A més, es configura com un dret general d'accés a la informació pública, del que són titulars totes les persones i que es podrà exercir sense necessitat de motivar la sol·licitud, amb un procediment senzill i gratuït (art. 19-22). Com estableix l'article 12, s'ha d'entendre per informació pública els continguts o documents, qualsevol que sigui el seu format o suport, que estiguin en poder d'algun dels subjectes inclosos en l'àmbit d'aplicació d'aquest títol i que hagin estat elaborats o adquirits en l'exercici de les seves funcions.

Ara bé, aquest accés estarà limitat en aquells casos que sigui necessari per la pròpia naturalesa de la informació, o per la seva entrada en conflicte amb altres interessos protegits (segons detalla l'article 14). Fonamentalment, perquè la informació suposa un perjudici per a la seguretat nacional, la defensa, les relacions exteriors, la seguretat pública, etc. Així com per afectar la protecció de dades personals (art. 15). Encara que, en tots dos casos, si la informació ho permet, s'hi podrà tenir un accés parcial (art. 16).

No obstant això, i malgrat ressaltar l'avanç innegable que suposa aquesta llei per a l'exercici de l'activitat informativa, s'ha de notar que la seva finalitat no està, directament, entroncada amb els objectius i drets reconeguts a l'article 20, encara que permet avançar en dits objectius, sinó que el seu objectiu directe entronca amb els drets individuals dels administrats, lligats a la transparència i el bon govern. Per això des d'una part de la doctrina i des d'algunes organitzacions internacionals com Access Info Europa (<https://www.access-info.org/es/>) es critiquen algunes deficiències d'aquesta llei, com:

- no reconèixer el dret d'accés a la informació com un dret fonamental; no incloure totes les institucions públiques;
- les mancances en el concepte d'informació (que exclou la informació auxiliar imprescindible, en ocasions, per entendre per què es prenen les decisions);
- imposar un doble silenci administratiu negatiu (si l'organisme consultat no contesta, s'entén que la sol·licitud ha estat denegada i el Consell de Transparència –l'organisme encarregat de vetllar pel compliment de la llei– tampoc estarà obligat a contestar); i, finalment,
- la qüestionable independència del propi Consell de Transparència, el president de la qual el nomena el Govern, encara que ha de ser ratificat pel Parlament.

3.2.8. Seguretat de l'Estat i informació (secrets oficials i estats d'excepció i setge)

A continuació, ens referirem a les limitacions que les lleis imposen als continguts i la informació amb la finalitat de **no afectar la seguretat de l'Estat o dels ciutadans**.

Sobre aquest tema, en l'exercici de l'activitat comunicativa ens afecten, fonamentalment, dos àmbits regulatoris: els secrets oficials i els estats d'excepció i de lloc.

1) Els secrets oficials

L'article 105 b) CE determina que la llei regularà l'accés dels ciutadans als arxius i registres administratius, sempre que no afecti la seguretat i defensa de l'Estat.

La possibilitat que la informació quedi restringida per motius de seguretat nacional, la integritat territorial o la seguretat pública es justifica també a l'article 10.2 del Conveni europeu de protecció dels drets humans i llibertats fonamentals (CEDH).

Quant a la regulació específica sobre aquesta matèria, hem de ressenyar la Llei 9/1968, de 5 d'abril, sobre secrets oficials, reformada en alguns articles a fi d'adequar-la al nou règim democràtic per la Llei 48/1978, de 7 d'octubre.

Així, l'encara vigent Llei 9/1968, de secrets oficials (LSO), estableix a l'article 1:

«Els òrgans de l'Estat estaran sotmesos en la seva activitat al principi de publicitat, d'acord amb les normes que regeixin la seva actuació, excepte en els casos que, per la naturalesa de la matèria, sigui aquesta declarada expressament classificada, el secret o limitat coneixement de la qual quedarà emparat per la present Llei. Tindran caràcter secret, sense necessitat de prèvia classificació, les matèries així declarades per Llei».

Segons la LSO, **podran ser declarades matèries classificades** (secretades o reservades, segons el grau de protecció) els assumptes, actes, documents, informacions, dades i objectes el coneixement dels quals per persones no autoritzades podrien danyar o posar en risc la seguretat i defensa de l'Estat (art. 2).

Les matèries classificades no podran ser comunicades, difoses, ni publicades. L'incompliment d'aquesta limitació serà sancionat, si escaigués, conforme a les lleis penals i, a més, per via disciplinària si la difon un funcionari públic (art. 13 LSO).

La **competència per a acordar aquesta qualificació** correspon exclusivament, en l'esfera de la seva competència, al Consell de Ministres i a la Junta de Caps de l'Estat Major, organismes que no poden delegar ni transferir aquesta responsabilitat. La cancel·lació de les qualificacions correspon als mateixos organismes.

Per tant, una vegada classificades, el seu coneixement està limitat als òrgans o a les persones degudament facultades per a això que en cada cas es determinin. A més, existeix una obligació de mantenir el secret i lliurar-la a l'autoritat civil o militar més propera, quan qualsevol persona no autoritzada tingui documents o informació classificada.

D'especial interès per al dret de la informació és l'article 9.2 de la LSO, que estableix que

«Quan una matèria classificada permeti preveure que pugui arribar a coneixement dels mitjans d'informació, es notificarà a aquests la classificació de secret o reservat».

La pregunta que ens hem de formular es refereix a les conseqüències de la difusió d'informació obtinguda pels redactors d'un mitjà de comunicació sobre una matèria classificada que no ha estat comunicada als mitjans informatius per l'autoritat pública. Entenem que, si el periodista ha obtingut la informació de fonts legítimes i desconeix la declaració de matèria classificada, sembla que no pot ser sancionat per la difusió de la informació. Si els mitjans de comunicació desconeixen legítimament l'acord de classificació, ha de prevaler el principi general de publicitat de l'actuació pública de l'Administració, del que la matèria classificada n'és una excepció. El deure l'Administració d'ocultar diligentment les activitats classificades o guardar amb zel la documentació reservada no té cap motiu per estendre's als mitjans informatius, que no seran responsables de la negligència de funcionaris poc curosos.

2) Els estats d'excepció i de setge

Ja s'ha comentat, en pàgines precedents, que l'article 55 de la CE contempla la possibilitat de suspensió de determinats drets i llibertats informatives quan es declari l'estat **d'excepció o de setge**.

Conforme a aquest mandat constitucional, es va aprovar la Llei orgànica 4/1981, d'1 de juny, reguladora dels estats d'alarma, excepció i setge (LOEAES). Segons l'article 1 de la LOEAES, convindrà la declaració dels estats d'alarma, excepció o setge quan:

«circumstàncies extraordinàries fessin impossible el manteniment de la normalitat mitjançant els poders ordinaris de les autoritats competents. Dos. Les mesures a adoptar en els Estats d'Alarma, Excepció i Setge, així com la durada dels mateixos, seran en qualsevol cas les estrictament indispensables per a assegurar el restabliment de la normalitat. La seva aplicació es realitzarà en forma proporcionada a les circumstàncies...».

- En concret, **es podrà declarar l'estat d'excepció** quan l'exercici de les potestats ordinàries sigui insuficient per a restablir o mantenir les greus alteracions del lliure exercici dels drets i llibertats dels ciutadans, el normal funcionament de les institucions democràtiques, els serveis públics essencials o qualsevol altre aspecte d'ordre públic (art. 13 LOEAES).
- Mentre que **l'estat de setge es podrà declarar** quan es produeixi o amenaci una insurrecció o acte de força contra la sobirania o independència d'Espanya, la seva integritat territorial o l'ordenament constitucional (art. 32 LOEAES).

Abans de res, en els aspectes que ara ens interessin, s'ha d'apuntar que aquesta declaració, a més de publicar-se en el Butlletí Oficial de l'Estat, haurà de ser difosa obligatòriament per tots els mitjans de comunicació públics i pels privats que es determinin. També seran de difusió obligatòria les disposicions que l'autoritat competent dicti durant la vigència de cadascun d'aquests estats.

Quant al **procediment i l'abast** que preveu la LOEAES per a aquestes situacions, ens interessa destacar els aspectes següents:

1) Requereix autorització prèvia del Congrés dels Diputats perquè el Govern declari els estats d'excepció o de setge i s'hi haurà de determinar l'àmbit de suspensió de les garanties constitucionals i l'abast de les mesures que s'adoptin (suspensió dels drets fonamentals que es determinin), sempre dins de les enumerades a l'article 55 CE.

2) També s'haurà de delimitar l'àmbit territorial de les mesures extraordinàries, que podrà ser la de tot l'Estat o solament d'una part, així com la durada màxima.

3) Segons l'article 21 de la LOEAES, enfront els estats d'excepció o de setge, l'autoritat governativa podrà suspendre tot tipus de publicacions, emissions de ràdio i de televisió, projeccions cinematogràfiques i representacions teatrals, sempre que l'autorització del Congrés dels Diputats compregui la suspensió de l'article 20.1a i d i de l'article 5 CE.

4) L'autoritat governativa, també, podrà intervenir tota classe de comunicacions postals, telegràfiques o telefòniques si resulta necessari per al manteniment de l'ordre públic o la persecució de delictes relacionats amb la situació d'anormalitat.

5) El Govern, així mateix, podrà ordenar el segrest de publicacions, que, excepte aquests supòsits, és competència exclusiva dels jutges.

6) Es manté la prohibició de la censura prèvia. En cap cas la pot practicar el Govern ni cap altra institució de l'Estat.

3.2.9. Els drets i el tractament informatiu dels processos judicials

El tractament informatiu dels judicis s'haurà d'ajustar a dos principis constitucionals:

- d'una banda, els acusats tenen dret a un procés públic sense dilacions indegudes i amb totes les garanties (art. 24.2 CE);

- i, de l'altra, els ciutadans tenen dret a rebre i comunicar lliurement informació veraç (art. 20.1 d) CE), a través dels mitjans de comunicació.

Estem, doncs, davant dos drets constitucionals que poden i s'han d'exercir, però que en determinades ocasions poden tenir certes arestes de confrontació.

A priori, les llibertats d'expressió i d'informació són drets prevalents sobre els altres drets fonamentals quan el seu exercici es realitza en el marc de la veracitat informativa, el respecte a les persones i l'interès general.

Aquesta prevalença es justifica, segons la doctrina del TC, per ser aquestes llibertats la garantia d'una **opinió pública lliure**, pressupòsit del pluralisme polític i social, que és condició indispensable del règim democràtic.

No obstant això, com disposa l'article 10.2 del Conveni europeu de drets humans, l'exercici d'aquestes llibertats comporta deures i responsabilitats per part dels mitjans de comunicació i podrà ser sotmès a certes restriccions amb la finalitat, entre altres, de protegir la reputació de les persones o per a garantir l'autoritat i la imparcialitat del poder judicial, com pot ocórrer en determinats supòsits.

Vegem les possibles arestes i com es poden articular conforme a la regulació vigent.

1) El principi de presumpció d'innocència i els judicis paral·lels

La **presumpció d'innocència** és un principi democràtic bàsic i un dret fonamental reconegut a l'article 24 CE al qual totes les persones tenen dret, per a això, a més de les garanties processals que es preveuen a l'esmentat article i a les lleis de procediment, hauran de ser protegides en la seva innocència fins que un tribunal no les condemni per sentència ferma, és a dir, per una resolució judicial que no pugui ser ja recorreguda davant un tribunal superior i que, per tant, és definitiva.

Així doncs, la **informació sobre casos criminals** té com a requisit ineludible la preservació de la presumpció d'innocència. Solament als jutges correspon declarar la culpabilitat d'una persona per la comissió d'un delictes, després d'un procés just, amb totes les garanties legals i processals.

Per això el tractament informatiu sobre les causes judicials ha de respectar aquest principi, sense que això perjudiqui la informació que els ciutadans tenen dret a rebre.

No es tracta de limitar la informació de successos o de causes criminals que, per la seva naturalesa, revesteixen sempre interès públic. La informació s'ha de donar amb els requisits de veracitat que li són inherents i no s'ha de descartar la narració del succés o del desenvolupament del judici de manera no coincident amb el discórrer del judici o la sentència dels jutges. Però sempre s'haurà d'informar del discórrer del judici, que aquella persona no ha estat condemnada per sentència ferma, o que ha estat declarada innocent pels tribunals. Per tant, la informació ha de preservar:

- la presumpció d'innocència fins a la condemna definitiva;
- la innocència declarada pels tribunals.

Però, a més, la presumpció d'innocència en el tractament de la informació ha de resultar tant del context, com del contingut de la informació. No es pot recórrer a subterfugis que portin al lector, a l'oïdor o al telespectador a arribar al convenciment que s'està acusant algú.

La mera utilització del qualificatiu *presumpte* és un ús periodístic adequat, però no suficient, de preservació de la presumpció d'innocència, que no queda emparada si de la resta de la informació sobre incerteses o fets no provats es projecta una clara i palesa culpabilitat. En aquest cas, la presumpció d'innocència es pot veure greument amenaçada quan una persona es troba sotmesa, sense les garanties judicials, a un **judici paral·lel en els mitjans de comunicació**, que pot comportar una condemna social fins i tot després de dictada una sentència absolutòria.

S'ha de destacar també la possible influència i els efectes perniciosos que el judici paral·lel pot generar sobre els que intervenen en el procés (jutges, fiscals, advocats, testimonis o perits), i molt especialment sobre el jurat popular.

2) El secret del sumari

La **publicitat dels judicis penals** és una garantia del processat, establerta, amb caràcter general, a la pròpia CE, encara que reconeix la possibilitat d'establir excepcions a través de la legislació processal:

«les actuacions judicials seran públiques, amb les excepcions que prevegin les lleis de procediment» (art. 120.1).

Entre les excepcions, en primer lloc, podem assenyalar les diligències del sumari, que són reservades, excepte per a les parts, conforme es recull a la Llei 1/1982 d'enjudiciament criminal (LECr), que estableix que

«Les diligències del sumari seran reservades i no tindran caràcter públic fins que s'obri el judici oral, amb les excepcions determinades a la present llei» (art. 301).

Així mateix, la pròpia LECr estableix que

«podrà el jutge d'instrucció, a proposta del Ministeri Fiscal, de qualsevol de les parts personades o d'ofici, declarar-lo, mitjançant acte, totalment o parcialment secret per a totes les parts personades, per temps no superior a un mes i havent-se d'aixecar necessàriament el secret amb deu dies d'antelació a les conclusions del sumari» (art. 302).

El «secret del sumari» no suposa un límit a la llibertat d'informació sobre els fets objecte del delictes, sinó que l'única cosa que pretén mantenir en secret són les actuacions sumariales que el jutge està portant a terme per a la investigació de tots els detalls del delictes, amb la finalitat d'assegurar l'efectivitat de les recerques dels fets delictius.

Per tant, no es pot considerar atemptatòria contra el secret sumarial, sinó exercici legítim de la llibertat d'informació, una informació obtinguda abans de decretar-se el secret o coneguda al marge de les actuacions judicials mitjançant les pròpies i diligents recerques d'un periodista. És més, en algunes sentències del TC es declara, fins i tot, que la informació periodística es pot fonamentar en dades obtingudes il·legítimament d'un sumari declarat secret, ja que la informació serà veraç, amb independència de les responsabilitats en les quals pogués incórrer qui hagi infringit el secret del sumari i les hagi filtrat al mitjà informatiu.

Es castiga la persona que revela el secret, però no la divulgació de la informació en un mitjà de comunicació. El dret que té el periodista a invocar el **secret professional** per no revelar la seva font d'informació fa molt difícil que es puguin demanar responsabilitats als funcionaris judicials, als advocats i procuradors o als testimonis que l'hagin informat confidencialment de diligències sumariales, perquè serà molt difícil provar que han estat aquestes persones les que han filtrat la informació.

3) Les imatges en els judicis públics

Quan el jutge d'instrucció estima que la recerca dels fets delictius ha acabat, s'obre el període del judici oral, que se substancia davant el tribunal que ha de dictar sentència. A partir d'aquest moment, seran públics tots els actes del procés (art. 649 LECr).

Precisament, l'acte més important és el de la sessió pública del judici, a la qual poden assistir les persones que ho desitgin, però també els mitjans de comunicació.

És més, quan la sala del judici és insuficient per a acollir tots els que hi desitgen assistir personalment, tindran preferència els mitjans de comunicació en raó que actuen com a mediadors de la informació que transmeten perquè arribi a tots els ciutadans, respectant així el dret d'aquests a rebre informació (STC 30/1982).

Així, en un judici oral, la informació queda totalment oberta a la percepció de l'informador, que podrà relatar les seves vicissituds amb total llibertat. El problema es planteja quan la narració del desenvolupament del judici pot afectar l'honor, la intimitat o la imatge, tant dels processats com dels perjudicats pel delictes o fins i tot dels advocats o els que intervenen com a testimonis o perits. En aquest cas, les informacions i imatges recollides i transmeses pels mitjans han de procurar no atemptar contra els drets de la personalitat dels intervinents.

Però també es pot donar el cas que, davant la possible afectació als drets de la personalitat de les imatges, algunes declaracions o el conjunt de la vista – especialment si afecta menors–, s'hi restringeixi l'entrada.

En aquesta línia, el TC, a la STC 156/2004, ha reconegut el principi general de **llibertat d'informació** en els processos d'interès públic, si bé en casos concrets considera que es poden establir **algunes limitacions** a aquesta llibertat per a no interferir en el desenvolupament dels judicis o no afectar els drets personals dels qui hi participen, fins i tot amb prohibicions en atenció als interessos en joc.

Els qui han d'arbitrar aquestes mesures, bé a petició dels intervinents, bé per decisió pròpia, són els jutges i els tribunals davant els quals se celebra el judici, ja que els competeix establir i guardar l'ordre de la sala i decidir sobre els drets que es puguin veure afectats durant el procés.

3.3. L'autoregulació en l'àmbit comunicatiu

És evident que la realitat comunicativa no permet regular al detall totes les qüestions que poden afectar les actuacions del dia a dia i els continguts dels mitjans. Per això, a més d'un marc jurídic definit, resulta aconsellable que es permeti i doni suport a la possibilitat que els operadors dels mitjans de comunicació adquireixin uns compromisos específics d'autoregulació.

3.3.1. Concepte, elements i desenvolupament de l'autoregulació

L'**autoregulació** la podem definir com una decisió voluntària d'un o diversos dels intervinents en el procés comunicatiu per la qual es comprometen a assumir un conjunt de normes i compromisos d'acció o inacció, ajustats al marc legal vigent, sobre els continguts o la seva actuació, en benefici dels destinataris d'aquesta emissió i la societat, o per a un millor funcionament del propi sector.

També la doctrina acostuma a detallar nombrosos **elements que han de confluïr perquè aquesta autoregulació compleixi la seva funció** i que podem resumir en:

- La **participació o el compromís voluntari**. Tant de particulars com de persones jurídiques o institucions públiques. En aquesta decisió i en els compromisos assumits poden influir nombrosos factors de compromís social, de competència lleial, de propaganda societària i institucional, o fins i tot altres factors lligats a l'eficàcia i rapidesa en la detecció i resolució dels problemes derivats de les emissions o de conflictes entre els diferents operadors.
- L'adopció d'unes **normes de conducta** (codis, directrius, principis, estatut, etc.) en les quals es concreten o materialitzen els compromisos o la responsabilitat social o ètica assumits.
- La creació d'un **òrgan o sistema d'interpretació i aplicació** de les normes de conducta adoptades.
- L'establiment d'unes **mesures que garanteixin el seguiment** i compliment de les decisions de l'òrgan d'interpretació i aplicació.

Quant a la **seva implantació en l'àmbit de la comunicació**, al marge d'alguns antecedents²¹ de finals del segle XIX o principis del XX lligats a l'àmbit estrictament publicitari, podem constatar com ja el 1936, als pocs anys de la consolidació de la radiodifusió com un important mitjà de comunicació de masses, es va signar a Gènova la Convenció sobre l'ocupació de la radiodifusió en interès de la pau i com, el 1937, es va adoptar en el si de la Cambra de comerç Internacional el **Codi internacional de pràctiques lleials en matèria de màrqueting**.

Aquest desenvolupament es va anar consolidant i en l'actualitat l'autoregulació en el sector de la comunicació és una pràctica habitual en molts països. Això sí, amb una tradició i implantació més grans en l'esfera publicitària.

A Europa, a més, l'impuls propiciat per les institucions europees en les últimes dècades, que l'han inclòs en moltes de les seves iniciatives i textos normatius, en les quals es ressalta l'eficàcia de l'autoregulació i se li reconeix un marc jurídic i d'actuació, ha incentivat una àmplia utilització d'aquests mecanismes autoreguladors. Així, a aquestes iniciatives els han seguit les normes de desenvolupament als diferents països europeus, i conformen un nou panorama en el qual l'autoregulació en el sector de la comunicació està completant o millorant alguns aspectes en els quals les habituals prescripcions legislatives tenen una difícil articulació i aplicació.

Vegem ara la concreció d'aquestes iniciatives i la seva plasmació jurídica en el sector de la comunicació, tant en la legislació europea com en l'espanyola.

⁽²¹⁾Com el Comitè de control per a reprimir cartells publicitaris obscens, creat el 1890.

3.3.2. El foment de l'autoregulació a la Unió Europea

En el marc jurídic de la UE podem trobar nombrosos mandats relatius a l'autoregulació que afecten el sector de la comunicació en disposicions normatives referides a:

- protecció de consumidors,
- publicitat,
- competència deslleial,
- regulació de mitjans, o
- tractament de dades personals.

En un primer moment, aquestes disposicions es limitaven a constatar l'existència de l'autoregulació i fomentar els mecanismes o pràctiques que els facilitessin. Amb posterioritat, es va anar reconeixent, de manera explícita, la legitimitat dels organismes extrajudicials de resolució de conflictes i, en l'actualitat, fins i tot, s'han integrat alguns codis autoreguladors, com per exemple en les normes sobre competència deslleial.

Així, l'antecedent comunitari més remot en el qual es propiciava l'autoregulació és la **Resolució del Consell, de 18 de febrer de 1972, sobre protecció de consumidors**. S'hi recomanava als Estats membres la creació d'organismes d'autodisciplina publicitària i la cooperació d'aquests amb les associacions de consumidors i els organismes públics del sector.

A partir de la dècada dels noranta ja són molts els preceptes en aquest sentit:

- la Recomanació (98/560/CE) del Consell de la Unió Europea relativa als principis aplicables als òrgans responsables de la solució extrajudicial de litigis en matèria de consum;
- la Directiva 97/55/CE, de 6 d'octubre, que reforma la Directiva 84/450/CE sobre publicitat enganyosa;
- les Conclusions del Consell, de 27 de setembre de 1999, sobre el paper de l'autoregulació en el desenvolupament dels nous serveis dels mitjans de comunicació;
- la Directiva 95/46/CE, relativa a la protecció de les persones físiques pel que fa al tractament de les dades personals;
- la Directiva 2000/31/CE, sobre comerç electrònic;
- la Directiva 2005/29/CE, sobre pràctiques comercials deslleials, etc.

En altres institucions europees també podem trobar determinats pronunciaments, com la Resolució de l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa 1557 (2007), relativa a la **imatge de la dona** en matèria de publicitat, en la qual s'insta els Estats a impulsar la introducció de sistemes d'autoregulació als seus respectius països per a prevenir la difusió d'imatges o missatges que atemptessin contra la dignitat humana o incitessin a la discriminació de les dones.

Però, sobretot, en l'àmbit que ara estem analitzant i en el marc de la Unió Europea, ens interessa destacar les Directives²², comunament anomenades de **televisió sense fronteres**.

A més, amb l'actual Directiva 2018/1808/UE del Parlament Europeu i del Consell, de 14 de novembre de 2018, per la qual es modifica la Directiva 2010/13/UE sobre la coordinació de determinades disposicions legals, reglamentàries i administratives dels Estats membres relatives a la prestació de serveis de comunicació audiovisual (Directiva de serveis de comunicació audiovisual), es reforça aquesta posició de l'autoregulació en l'àmbit comunicatiu, com es pot constatar a l'article 4 bis:

«1. Els Estats membres animaran al fet que s'usi la coregulació i es promogui l'autoregulació mitjançant codis de conducta adoptats a nivell nacional en els àmbits coordinats per la present Directiva en la mesura permesa pels seus ordenaments jurídics. Aquests codis hauran de:

- a) gaudir d'àmplia acceptació entre els principals interessats en els Estats membres de què es tracti;
- b) exposar de manera clara i inequívoca els seus objectius;
- c) preveure un seguiment i avaluació periòdics, transparents i independents de la consecució dels objectius perseguits, i
- d) preveure els mitjans per a una aplicació efectiva, incloses unes sancions efectives i proporcionades.

2. Els Estats membres i la Comissió podran fomentar l'autoregulació mitjançant codis de conducta de la Unió elaborats pels prestadors de serveis de comunicació, els prestadors de plataformes d'intercanvi de vídeos o les organitzacions que els representin, en cooperació, en cas necessari, amb altres interessats com la indústria, el comerç o les associacions o organitzacions professionals o de consumidors. Aquests codis hauran de gaudir d'àmplia acceptació entre els principals interessats en l'àmbit de la Unió i complir el que es disposa a l'apartat 1, lletres b) a d). Els codis de conducta de la Unió s'entendran sense perjudici dels codis de conducta nacionals.

La Comissió, en cooperació amb els Estats membres, facilitarà l'elaboració de codis de conducta de la Unió quan escaigui, de conformitat amb els principis de subsidiarietat i proporcionalitat.

Els signataris dels codis de conducta de la Unió presentaran els projectes d'aquests codis i les seves modificacions a la Comissió. La Comissió consultarà al Comitè de contacte sobre aquests projectes de codis o modificacions.

La Comissió posarà els codis de conducta de la Unió a la disposició del públic i els podrà donar la publicitat adequada».

També a l'article 9.5, en el qual s'indica que

«Els Estats membres i la Comissió podran fomentar l'autoregulació, a l'efecte del present article, mitjançant codis de conducta de la Unió com disposa l'article 4 bis, apartat 2».

Amb tot això queda clara, des de les institucions europees, l'aposta i l'impuls per aquest tipus d'instruments, i de manera específica en l'àmbit dels continguts i la publicitat audiovisual.

⁽²²⁾ 89/552/CEE, 97/36/CE i 2007/65/CE, que posteriorment es van refundre en el text consolidat de la Directiva de serveis de comunicació audiovisual 2010/13/UE del Parlament Europeu i del Consell, de 10 de març de 2010, en la qual ja es va detallar profusament l'autoregulació, en el seu considerant 44, o en els articles 4.7 i 9.2.

3.3.3. El foment de l'autoregulació a Espanya

També a la legislació espanyola, encara que tardanament, s'ha contemplat l'autoregulació en algunes normes que afecten l'àmbit de la comunicació. Entre elles, la primera referència que podem apuntar és la inclosa en el preàmbul de la Llei 38/1988, general de publicitat en establir la possibilitat

«d'un control voluntari de la publicitat que a aquest efecte pugui existir realitzat per organismes d'autodisciplina».

Uns anys més tard, el 1999, l'article 32 de la Llei orgànica 15/1999, de 13 de desembre, de protecció de dades de caràcter personal, reconeix la licitud dels codis deontològics en la protecció de dades personals. També, la Llei 22/1999 –que modificava la Llei 25/1994 i traslladava la Directiva 97/36/CE– reconeix aquesta possibilitat en l'àmbit de la comunicació audiovisual.

Al seu torn, altres lleis, en aspectes que poden afectar l'àmbit de la comunicació, contemplen la possibilitat d'autoregulació, com són la Llei 34/2002, d'11 de juliol, de serveis de la societat de la informació i de comerç electrònic, o la Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere.

Però, en aquest breu recorregut per la legislació espanyola, ens interessa destacar la **Llei 7/2010, de 31 de març, general de comunicació audiovisual (LGCA)**.

Aquesta llei, que, entre altres, deroga la Llei 22/1999 (disposició derogatòria) –la referència l'autoregulació de la qual hem comentat en paràgrafs precedents–, suposa un veritable canvi en les prescripcions legals entorn de l'autoregulació en aquest camp: amplia i reforça l'autoregulació i coregulació com a mecanismes per aconseguir els objectius reguladors proposats fins a paràmetres desconeguts en les regulacions precedents.

Per a això, en el seu preàmbul ja es fa referència a la necessària incorporació d'aquests instruments d'autoregulació i coregulació en l'àmbit de la comunicació audiovisual, que en el seu desenvolupament articulat va concretant fins a donar un salt qualitatiu en la utilització d'aquests instruments, conforme ara detallarem.

En primer lloc, s'ha de destacar que dedica expressament l'article 12, d'aquesta LGCA, a establir les **pautes** que han de regir el dret a l'autoregulació dels prestadors del servei de comunicació audiovisual. Com a aspectes fonamentals podem destacar:

- 1) Els prestadors del servei de comunicació audiovisual tenen el dret a aprovar codis en els quals es regulin els continguts de la comunicació audiovisual i les regles de diligència professional per a la seva elaboració.
- 2) Aquests codis hauran de preveure mecanismes de resolució de reclamacions i es podran dotar d'instruments d'autocontrol previ, individual o col·lectiu.
- 3) Quan un prestador aprovi un codi per si sol, o bé en col·laboració amb altres prestadors, o s'adhereixi a un codi ja existent, ho haurà de comunicar tant a les autoritats audiovisuals competents com a l'organisme de representació i consulta dels consumidors que corresponguin en funció de l'àmbit territorial de què es tracti.
- 4) L'autoritat audiovisual verificarà la conformitat amb la normativa vigent i, si no hi ha contradiccions, disposarà la seva publicació.
- 5) Les autoritats audiovisuals han de vetllar pel compliment dels codis i, entre aquests, del Codi d'autoregulació de continguts televisius i infància.
- 6) Els codis d'autoregulació hauran de respectar la normativa sobre defensa de la competència.

A més, en molts altres articles de la LGCA es realitzen o prescriuen **mandats per a obrir espais d'autoregulació o coregulació**. Així:

- 1) A l'article 5.3 es preveu, respecte al finançament de produccions europees de pel·lícules, sèries o documentals, que «per acord entre un o diversos prestadors de serveis de comunicació audiovisual d'àmbit estatal o autonòmic subjectes a aquesta obligació, i una o diverses associacions que agrupin la majoria dels productors cinematogràfics, es podrà pactar la forma d'aplicació d'aquestes obligacions de finançament». Això sí, respectant les proporcions establertes a la Llei.
- 2) L'article 7.4 també propicia aquesta autoregulació en mandat a l'autoritat audiovisual competent perquè promogui entre els prestadors del servei de comunicació audiovisual televisiva l'impuls de codis de conducta en relació amb la comunicació comercial audiovisual inadequada d'aliments i begudes, que acompanyi els programes infantils o s'hi inclogui.
- 3) Als apartats 4, 5 i 6 de l'article 7, així mateix, es refereix a la catalogació de programes que no hagin de ser d'accés a menors i a la qualificació per edats dels serveis de comunicació audiovisual, que ha de ser homologada pel Codi d'autoregulació de continguts televisius i infància.
- 4) Aquestes referències a l'autoregulació i coregulació, igualment, es contemplan a l'article 9 en regular el dret de qualsevol persona física o jurídica a participar en el control de l'adequació dels continguts audiovisuals amb l'ordenament vigent o amb els codis d'autoregulació. I adverteix que quan el contingut audiovisual contradigui un codi d'autoregulació subscrit pel prestador, l'autoritat requerirà a aquest l'adequació immediata del contingut a les disposicions del codi o la finalització de la seva emissió.

3.4. Codis deontològics, convenis, estatuts de redacció i altres instruments d'autoregulació

Des d'aquesta perspectiva, podem constatar com la legislació permet i fomenta l'existència d'un conjunt de documents o instruments normatius o autoreguladors que intenten marcar unes pautes de comportament dels professionals o de l'activitat informativa o comunicativa en un o diversos mitjans de comunicació de masses. Entre aquests podem ressenyar:

- els codis deontològics;
- els convenis d'autoregulació;
- els manuals o llibres d'estil;

- els estatuts de redacció, etc.

Es tracta de documents els antecedents dels quals els podem trobar al començament del segle XX als Estats Units. Els primers van ser impulsats pels editors, com el de l'Associació d'Editors de Kansas, aprovat el 1910, al qual van seguir els d'altres estats, com Missouri el 1921 i Oregon el 1922, etc. Però va ser el 1923 quan la recentment creada ASNE (Societat Americana d'Editors de Diaris d'EUA) va adoptar el seu famós codi **Cànons del periodisme**, un dels més importants del segle XX –codi que encara es manté vigent, si bé amb importants canvis i una altra denominació. Per la seva banda, els professionals també van propiciar altres instruments, com la **Carta de deures professionals dels periodistes**, aprovada el 1918 pel Sindicat Nacional de Periodistes Professionals de França, o el **Codi d'ètica**, adoptat el 1926 per la Societat de Periodistes Professionals d'EUA.

Aquesta pràctica es va anar estenent, sobretot després de la Segona Guerra Mundial, a nombroses organitzacions de periodistes o de mitjans dels diferents països, que van anar aprovant els seus propis codis, com també ho van fer les organitzacions internacionals del periodisme o la informació (OIP, FELAP o FAJ). D'altra banda, alguns organismes internacionals com la Unesco o el Consell d'Europa, així mateix, han aprovat sengles documents sobre aquests temes.

3.4.1. Instruments de regulació o autoregulació en l'activitat comunicativa

Entre els nombrosos tipus de documents que regulen o autoregulen l'activitat comunicativa podem destacar:

1) Codis deontològics

Són documents en els quals es descriuen els diferents criteris, normes i valors que formulen i assumeixen els qui duen a terme una activitat professional de la informació o la comunicació.

El distintiu dels codis pròpiament dits és que solen estar aprovats pels qui més directament es relacionen amb l'activitat dels mitjans. Per això reben la denominació de deontològics. Amb això, també, es projecta un reconeixement públic més gran d'una professió, al mateix temps que es reforça un compendi de valors i normes plantejades com a requisit necessari d'actuació.

Espanya ha estat un dels últims països a tenir codis deontològics. No obstant això, en els últims anys s'han introduït dues novetats fonamentals: aprovació de **codis interns d'autoregulació** i redacció de **codis més específics** per a temàtiques conflictives, etc.

- Els primers codis eren textos redactats i publicats per agrupacions d'un **mateix àmbit geogràfic**.
- A partir dels anys setanta, va començar a proliferar la creació de nous codis de conducta, aquesta vegada, impulsats per **empreses de comunicació**.

El primer exemple a Espanya va ser el d'Antena 3 TV.

- Una altra varietat de codis són els **codis temàtics**, on s'aborden qüestions d'alta sensibilitat social i es donen orientacions com a ajuda als professionals sobre possibles dubtes ètics. Gairebé sempre es dediquen a aspectes nous o que irrompen en el panorama mediàtic ràpidament i on els informadors o comunicadors necessiten comptar amb criteris.

Quant a l'**estructura**, encara que existeixen una gran varietat de codis, gairebé tots solen mantenir una estructura similar, amb:

- **Presentació**: es descriu l'organització i els objectius de la redacció del codi.
- **Articulat**: part central on es recullen les directrius, que sempre seran de tres tipus: recomendatori, normatiu i prohibitiu.
- **Recomanacions o consideracions finals**: referències al compromís de complir-lo, divulgar-lo, modificacions, ampliacions, etc.

Entre els **principis més comuns** i també genèrics que contenen els codis deontològics podem destacar:

- deure de proporcionar una informació objectiva i veraç;
- prohibir tota representació manipulada de la realitat i manipuladora cap al receptor;
- confidencialitat;
- deure de la professionalitat, estar capacitats per a la tasca que es desenvolupa; desenvolupament de la seva tasca amb independència i amb total autonomia.

2) Convenis o codis d'autoregulació

Solen ser documents, fruit de l'acord negociador entre diversos agents del sector de la comunicació, per a adquirir un compromís sobre determinats aspectes entorn de l'actuació o activitat dels mitjans de comunicació.

Per exemple:

- la publicitat,
- el tractament dels judicis per televisió,
- el tractament de la infància i la joventut, etc.

Aquests codis i convenis solen tenir una important càrrega reguladora i un caràcter vinculant per als mitjans o professionals que els han subscrit.

3) Consells deontològics o d'autoregulació

Lligats als codis deontològics, en la major part dels casos, o a altres instruments d'autoregulació, se solen crear aquests consells.

Es tracta d'òrgans que realitzen funcions de control sobre l'autoregulació de la qual es doten els professionals o els diferents mitjans.

Es configuren com un **organisme independent** que estudia les queixes que li arriben sobre l'actuació dels mitjans i que, posteriorment, emet una resolució. La seva tasca consisteix a jutjar públicament i en casos concrets si aquesta activitat s'ajusta o no a les normes ètiques o d'autoregulació.

El consell de premsa més conegut és el britànic. A Espanya, fins a la creació del **Consell Deontològic de la FAPE**, el **Consell de la Informació de Catalunya** (CIC), promogut pel Col·legi de Periodistes de Catalunya el 1996, era l'únic organisme que s'encarregava de vetllar pel compliment del Codi deontològic de la professió.

Encara que la composició varia, tenen punts en comú: una part han de ser persones no pertanyents als mitjans de comunicació per a evitar que es deixin influir per grups o mitjans poderosos. També és necessari que en formin part persones properes al mitjà, persones de prestigi i credibilitat moral i professional.

Entre les seves **funcions**, poden destacar les de rebre les queixes relatives al comportament dels mitjans, investigar i, quan es consideri justificat, emetre una resolució de condemna. No obstant això, s'ha de matisar que aquesta condemna té, fonamentalment, un caràcter moral.

4) Recomanacions, pautes i llibres d'estil

Aquest tipus de documents estableixen pautes, generals o específiques, sobre determinats aspectes de l'actuació dels professionals o els mitjans.

Poden ser fruit del compromís autoregulator dels propis mitjans o els professionals.

Entre aquests podem destacar els **llibres d'estil**. Els seus objectius inicials eren lingüístics, però també poden ser professionals i ideològics. Serveixen per a tecnificar i millorar l'ús de l'idioma, consolidar l'ètica professional dels periodistes i expressar la ideologia de l'empresa informativa patrocinadora.

5) Estatuts de redacció

Els estatuts de redacció solen ser normes internes, amb plena validesa jurídica per a regular i ordenar les relacions professionals dels membres de la Redacció entre si i amb la Direcció del mitjà de comunicació; a l'articulat especifica els drets i deures dels informadors i crea un òrgan, el «Consell» o «Comitè de Redacció», que vigila el compliment del propi estatut i defensa els interessos professionals enfront de les actuacions no ajustades a l'estatut de la direcció del mitjà de comunicació.

Qüestions laborals en els Estatuts de redacció

Les normes dels Estatuts de redacció no afecten qüestions estrictament laborals o salarials, que es regulen en els convenis col·lectius, en els quals es pot incloure com un annex.

A Espanya, són nombrosos els mitjans de comunicació, tant públics com privats, que compten amb aquests estatuts i Consell o Comitè de Redacció, entre aquests: els diaris *El País*, *El Mundo*, *La Vanguardia*, *El Periódico de Catalunya* i *La Voz de Galicia*, el diari català *El Punt*, o els ens autonòmics de ràdio i televisió de Catalunya (CCMC), Comunitat Valenciana (CVMC), Andalusia (RTVA), etc.

3.4.2. Principals instruments adoptats per organismes internacionals

En aquesta breu anotació sobre les principals iniciatives autoreguladores adoptades pels organismes internacionals en l'àmbit comunicatiu, podem destacar: l'aprovació el 1983 per la Unesco dels **Principis internacionals d'ètica professional del periodisme**, i l'aprovació el 1993 del **Codi europeu de deontologia del periodisme** per l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa.

1) Els Principis internacionals d'ètica professional del periodisme de la Unesco

Aquests «Principis», aprovats el 1983, per aquest organisme internacional, contenen una espècie d'estatut universal dels periodistes, el valor jurídic dels quals no va més enllà de constituir un fonament internacional comú i convertir-se en font d'inspiració per als codis nacionals o regionals o de qualsevol tipus sobre aquestes qüestions.

El seu origen el podem associar a la preocupació que ja existia a l'ONU per la llibertat d'informació i el seu exercici, i la iniciativa, que ja es va plantejar el 1948, d'elaborar un codi universal d'ètica periodística. Des de llavors, les raons que van portar fins a l'aprovació d'aquests documents són moltes, totes elles lligades a conscienciació de la importància dels problemes de la comunicació i la informació, que no podien ser abordats, únicament, en l'àmbit nacional, sinó des d'una perspectiva global que els impliqués a tots a l'hora d'abordar els problemes i les qüestions de la comunicació.

Sobre aquest tema, també es poden citar algunes iniciatives de l'ONU, com:

- els treballs amb l'objectiu comú de fomentar el que van anomenar el «Nou ordre mundial de la informació i la comunicació»;
- l'informe Jones (1980) sobre codis deontològics i mecanismes d'autocontrol; o
- l'informe McBride (1980) sobre els problemes de la comunicació i el periodisme en l'àmbit global.

Sobre aquestes bases, la Unesco, organisme especialitzat de l'ONU, va fer seu aquest objectiu i el 1978 va aprovar la **Declaració sobre els mitjans de comunicació** de la Conferència de la Unesco, establint els principis ètics fonamentals que han de guiar l'actuació dels mitjans de comunicació i creant el Consultative Club sobre els principis ètics del periodisme. Finalment, a la Conferència General de París el 21 de novembre de 1983 es van aprovar els **Principis internacionals d'ètica professional del periodisme**.

Aquests «Principis» són, en realitat, deu enunciats de diferent naturalesa que recullen un conjunt de drets i deures, com són:

- el dret del poble a una informació verídica;
- el dret de les persones a la vida privada i a la dignitat humana;
- el dret a la propietat intel·lectual, a la participació i l'accés als mitjans públics;
- el compromís ètic amb els valors universals de l'humanisme i la convivència pacífica entre pobles;
- la defensa de la pau, drets humans, democràcia, progrés social; i
- el diàleg entre nacions i justícia; o
- la lluita contra el racisme, violència, guerra, gana i misèria, que conclouen amb l'obligació de promoure aquest ordre internacional més just i democràtic en l'àmbit de la informació i la comunicació.

2) El Codi europeu de deontologia del periodisme

L'1 de juliol de 1993 l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa va aprovar per unanimitat la Resolució 1003 sobre els principis ètics del periodisme.

En els seus **38 punts**, aquests principis o **Codi europeu de deontologia del periodisme** aborden una sèrie de qüestions per donar suport i reforçar la responsabilitat que tenen els informadors en exercir la seva professió. Així, juntament amb el reconeixement dels deures tradicionals de la deontologia pe-

riodística i de la importància dels mitjans de comunicació, el document del Consell d'Europa planteja qüestions ètiques respecte al poder dels mitjans i a la influència de la seva configuració empresarial en els seus continguts i en l'activitat dels informadors.

3.4.3. Principals experiències d'autoregulació a Espanya

A Espanya, a més dels codis deontològics dels Col·legis de Periodistes i, especialment, el Codi deontològic de la professió periodística²³ de la FAPE, o els estatuts de redacció, llibres d'estil, etc., que ja hem esmentat, des d'una perspectiva més general, s'ha d'apuntar que ja a la dècada dels noranta s'ha recorregut a l'autoregulació –o autocontrol– dels operadors i els restants intervinents en el procés de comunicació social, com un mecanisme complementari, alhora que necessari, per a garantir els drets dels usuaris, enfront de la impossibilitat que la legislació vigent pogués regular al detall totes les situacions *de facto* que es donen en els processos audiovisuals de comunicació de masses.

(23) Aprovat en Assemblea Ordinària celebrada a Sevilla el dia 27 de novembre de 1993 i actualitzat en Assemblea Ordinària celebrada a Mèrida el dia 22 d'abril de 2017.

Aquesta autoregulació s'ha realitzat a través de diferents instruments jurídics: codi deontològic, estatut de redacció, llibre d'estil, defensor del públic, conveni, etc. I també, en la major part dels casos, s'han previst mecanismes de denúncia, comissions de seguiment o avaluació, etc. No obstant això, la incidència pràctica i el resultat, fins al moment, ha estat molt dispar. Apuntarem les principals experiències, seguint una pauta cronològica.

Entre els primers instruments autoreguladors hem de destacar, per ser el pioner en el camp de l'autoregulació de continguts dels mitjans audiovisuals, el Conveni sobre principis per a l'autoregulació de les cadenes de televisió en relació amb determinats continguts de la seva programació referits a la protecció de la infància i la joventut, adoptat pel Ministeri d'Educació i Ciència, les Conselleries d'Educació de les comunitats autònomes i les cadenes de televisió el 26 de març de 1993.

També, en l'àmbit de la publicitat, s'ha de ressenyar que el 1977 l'Associació Espanyola d'Anunciants i la Junta General de Publicitat (ja desapareguda) van propiciar la creació de la Societat d'Autocontrol de la Publicitat, que, davant el desfasament de l'Estatut de la publicitat, va anar elaborant diverses normes sobre publicitat de begudes alcohòliques, publicitat infantil, publicitat de productes cosmètics i publicitat de productes alimentaris. No obstant això, no va tenir el ressò desitjat pel reduït nombre d'associats i l'escàs suport de l'Administració. Aquestes experiències, no obstant això, van servir perquè al juny de 1995 es constituís l'Associació per a l'Autoregulació de la Comunicació Comercial (Autocontrol), en la qual s'han integrat grans anunciants, agències, mitjans de comunicació i associacions relacionades amb la publicitat, i que van propiciar que el 1999 s'aprovés el Codi de conducta publicitària com a norma ètica i d'autoregulació del mercat publicitari, que després s'ha anat modificant i ampliant.

A més, en l'actualitat **Autocontrol** compleix també una important funció com a jurat arbitral en la solució extrajudicial de nombrosos conflictes entre els diferents operadors publicitaris i participa en bona part dels convenis d'autoregulació que poden afectar la publicitat, signats entre els mitjans de comunicació audiovisual i altres institucions.

D'altra banda, des de la perspectiva particular de cada mitjà, hem de constatar que han estat molt nombrosos els instruments autoreguladors en els quals es plasma el compromís individual dels operadors audiovisuals davant els seus propis usuaris. Sobre aquest tema, podem citar:

- el Llibre d'estil de Telemadrid (26/7/1993);
- el Codi d'ètica de Canal Sur (4/1/1995);
- l'Estatut de redacció de Radiotelevisió Valenciana (19/9/1996);
- el Defensor de l'oient i espectador de Radiotelevisión de Andalucía (5/3/1997);
- el Codi de conducta d'Antena 3 Televisión (18/8/1997);
- el Defensor de l'espectador d'Antena 3 Televisión (1/12/1997);
- l'Estatut de redacció de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió (17/3/1998), etc.

En aquest breu repàs als instruments pràctics de l'autoregulació, també hem de recordar com d'acord amb el previst a la Llei 25/1994, segons la reforma introduïda per la Llei 22/1999 –que ja hem comentat abans–, es preveia que fossin els propis operadors de televisió els qui, en un termini de tres mesos des de l'entrada en vigor de la Llei, es possessin d'acord en un sistema uniforme de presentació de les classificacions dels programes televisius. Aquesta proposta va tenir la seva plasmació en el Conveni signat el 21 d'octubre de 1999 pel qual s'establí un sistema uniforme de senyalització de la classificació de programes de televisió. No obstant això, el poc compromís en la seva aplicació generalitzada i la seva falta d'acceptació per alguns operadors audiovisuals van motivar que s'aprovés el Reial decret 410/2002, que, recollint l'esperit i bona part dels postulats del citat Conveni, va regular mitjançant un text normatiu la classificació i senyalització dels programes de televisió.

En el marc de les polítiques d'igualtat i els mitjans de comunicació, fonamentalment a partir de la Llei orgànica 1/2004, de mesures per a la protecció integral de la violència de gènere, hi ha hagut nombroses iniciatives, entre aquestes, podem destacar la creació, el 12 d'abril de 2007, de la Comissió Assessora de la Imatge de les Dones en la Publicitat i els Mitjans de comunicació, en la qual participen tant les institucions públiques com la major part dels mitjans i anunciants per a fomentar un tractament igualitari de la imatge de les dones en la publicitat i els mitjans de comunicació. També es podrien ressenyar altres iniciatives que es van concretar amb determinats operadors, com per exemple

el Conveni de col·laboració RTVE-Ministeri d'Igualtat, signat el 2009, pel qual RTVE es comprometia a tenir una programació específica en tots els seus canals per a afavorir la igualtat i erradicar la violència de gènere.

Però, sobretot, entre els instruments acordats per a l'autoregulació dels continguts televisius hem d'apuntar l'Acord del 9 de desembre de 2004 subscrit entre el Govern i els operadors nacionals i autonòmics de televisió per a l'aprovació d'un Codi d'autoregulació de continguts televisius i infància. Aquest codi, tant per les seves prescripcions com pel seu compromís i aplicació, va suposar un impuls a l'autoregulació sobre els continguts televisius i infància.

No obstant això, el salt qualitatiu i la veritable prova de foc sobre la incidència i eficàcia de l'autoregulació i coregulació dels mitjans de comunicació audiovisual al nostre país se situen a la **Llei 7/2010, de 31 de març, general de comunicació audiovisual**, amb els nous mecanismes i les possibilitats que s'hi contemplen i que en pàgines anteriors hem exposat. Els nous espais que es van obrir per a aquest tipus de possibilitats d'autoregulació i coregulació, el reforç del paper d'aquestes, les garanties que es preveuen per al seu funcionament i el compliment dels pactes, la tutela de l'alta autoritat audiovisual, etc., ofereixen una nova perspectiva a l'autoregulació en l'àmbit dels mitjans audiovisuals.

3.5. Les reclamacions i accions enfront dels continguts de l'activitat comunicativa

És evident que els continguts de les emissions dels mitjans de comunicació poden vulnerar els drets de les persones, tant físiques com jurídiques, o fins i tot de determinats col·lectius –conforme reconeix la jurisprudència– i que també poden influir en les actituds i els valors d'una societat determinada, i fomentar aspectes positius o incitar uns altres que promoguin conductes delictives o contràries a la societat o a algun dels seus col·lectius.

Davant aquesta realitat i igual que existeixen els procediments generals, tant en l'àmbit civil com penal, per a les **reclamacions pertinents**, fonamentalment, per la transgressió dels drets de la personalitat reconeguts per l'article 18 del text constitucional, s'han previst en els diferents àmbits regulatoris alguns mecanismes específics, tant extrajudicials o previs a la interposició de les corresponents demandes com a procediments específics de reclamacions judicials.

Es tracta d'uns mecanismes o procediments per a reclamar una acció, una cessació o un rescabament per la possible transgressió de la legislació vigent en la qual hagin pogut incórrer les emissions o els continguts dels mitjans de comunicació.

Per al seu estudi, en primer lloc, ens referirem als procediments judicials, recollits en la legislació civil i penal, que es puguin interposar en relació amb la vulneració dels drets a l'honor, intimitat o pròpia imatge que ja s'han comentat en pàgines precedents, per a, tot seguit, comentar els procediments específics previstos a la Llei 7/2010 i altra regulació audiovisual, en relació amb la informació o les emissions audiovisuals. Finalment, analitzarem el dret de rectificació davant informacions difoses per qualsevol mitjà de comunicació, que considerem inexactes i que ens puguin perjudicar.

3.5.1. Les reclamacions per l'afectació dels drets de la personalitat

Davant les intromissions dels continguts o les informacions difoses pels mitjans que puguin afectar els drets de la personalitat, la persona afectada –natural o jurídica– i fins i tot els col·lectius, com ja s'ha exposat en apartats precedents, en comentar la titularitat d'aquests drets, pot interposar una reclamació davant els tribunals ordinaris, que s'haurà de desenvolupar pel procediment de preferència i sumarietat.

A més, tindrà la possibilitat d'interposar el recurs d'empara davant el Tribunal Constitucional (article 53 de la CE).

Les reclamacions davant la jurisdicció ordinària es podran interposar en els tribunals civils o penals, en raó que la transgressió denunciada sigui una mera afectació dels drets de la personalitat o hagi comportat la comissió d'un delictes tipificat com a tal en el Codi penal. En tots dos supòsits, com ja s'ha exposat, els terminis de prescripció, el procediment i les sentències o condemnes que es poden donar són diferents. Aquestes diferències s'hauran de tenir en compte abans de la interposició de la corresponent demanda en raó de la transgressió que es pretén denunciar, del perjudici causat i de les pretensions del demanant. No obstant això, no convé aquí detallar totes aquestes qüestions i ens remetem al que hem apuntat en apartats precedents.

3.5.2. Les reclamacions previstes en la legislació audiovisual

L'aprovació de la Llei 7/2010 (LGCA) va suposar un canvi important en la possibilitat d'entaular accions i reclamacions enfront de la transgressió de les obligacions legals previstes per a la informació i els continguts de les emissions audiovisuals.

Aquest canvi es produeix perquè deroga nombroses lleis en les quals es recullen un conjunt de principis o determinades obligacions sobre els continguts i la programació, però també perquè es van eliminar, en l'àmbit de la legislació audiovisual, determinats recursos previs a la interposició de determinades accions –com l'acció de cessació– que, donada la necessària immediatesa

Reclamacions per afectació dels drets de la personalitat

Generalment se solen plantejar per l'afectació en el dret a l'honor, la intimitat personal i familiar o la pròpia imatge, reconeguts a l'article 18 del text constitucional, però es pot reclamar sobre la base de qualsevol dret reconegut a la secció primera del capítol II del text constitucional.

d'aquest àmbit, podien resultar útils, al mateix temps que es van obrir noves possibilitats d'accions o reclamacions davant qualsevol transgressió de la regulació de la programació o els continguts.

- Així, d'una banda, conté nombrosos preceptes en els quals es contempla la possibilitat de revisió o reclamació de les actuacions dels mitjans audiovisuals que les persones, quant als seus drets individuals o com a usuaris dels mitjans, poden plantejar davant les autoritats audiovisuals, de telecomunicacions o de la competència. No obstant això, no convé entrar en el detall i s'analitzarà als apartats corresponents relatius als mitjans audiovisuals o la publicitat.
- I, de l'altra, s'encomana a una autoritat independent i al Ministeri competent, que, al costat dels altres organismes autonòmics de naturalesa similar amb competència en l'àmbit audiovisual, van obrir noves possibilitats de plantejar un conjunt de reclamacions i accions en defensa dels drets del públic, i fins i tot dels propis mitjans, enfront de les possibles transgressions de la legislació que regula els continguts i les emissions audiovisuals.

3.5.3. El dret de rectificació

El dret a la rectificació, en una primera aproximació, el podem definir com la facultat que es reconeix a tota persona natural o jurídica perquè, bé personalment o a través del seu representant, pugui sol·licitar la rectificació d'una informació difosa per un mitjà de comunicació quan consideri inexactes els fets que l'al·ludeixen i la divulgació dels quals li pugui causar perjudici, incloent la seva versió sobre els fets, en una difusió de similars característiques i gratuïta.

Aquest dret, relacionat amb les llibertats d'expressió i informació recollides a l'article 20 de la Constitució espanyola i els límits d'aquestes, encara que no recollit a cap enunciat del text constitucional, es va desenvolupar a la Llei orgànica 2/1984, de 26 de març, reguladora del dret de rectificació (LODR).

A aquest dret també es refereixen l'article 68 de la Llei orgànica 5/1985 de règim electoral general per a detallar els temps i procediments que s'han d'aplicar en els períodes electorals, i l'article 4.4 de la Llei 7/2010, en establir que els operadors audiovisuals han de garantir al públic en les seves emissions el dret de rèplica, o rectificació, conforme el denomina la LODR.

Així mateix, la Llei orgànica 3/2018, de 5 de desembre, de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals (LOPDgdd), en virtut de l'article 85, ha introduït una novetat en la regulació del dret de rectificació per a ampliar l'abast d'aquest dret, reconegut i regulat conforme a la LODR, a les xarxes

socials i a altres plataformes digitals, així com per a obligar els mitjans de comunicació digitals a publicar en els seus arxius digitals un avís aclaridor que posi de manifest que la notícia original no reflecteix la situació actual de la persona afectada.

A Espanya, al marge d'antecedents remots que podem trobar en el Reglament de censura de 1834, la Llei d'impremta de 1837 o la Llei Romero Robledo de 1879, els drets de rèplica i rectificació s'havien recollit en els articles 58 al 62 de la Llei de premsa i impremta de 1966 i continuaven vigents fins que els va derogar expressament la citada llei orgànica. També a l'article 25 de la Llei 4/1980, de l'Estatut de ràdio i televisió es concretava un dret específic de rectificació que va ser expressament derogat per la Llei orgànica 2/1984.

Des de l'òrbita europea, així mateix, es postulava la necessitat de reconèixer aquest dret de rèplica, com s'acostuma a denominar a molts altres països europeus i, com a tal, es va incloure a la Directiva de televisió sense fronteres. També l'article 8 del Conveni europeu de televisió transfronterera va establir un dret de rèplica en el marc de les disposicions relatives a «la programació».

1) Objecte

L'objecte del dret de rectificació, contemplat a la LODR, consisteix en la facultat atorgada a tota persona, natural o jurídica, de

«rectificar la informació difosa, per qualsevol mitjà de comunicació social, de fets que l'al·ludeixin, que consideri inexactes i la divulgació dels quals li pugui causar perjudici» (art. 1).

Es tracta d'un dret de rèplica dels ciutadans, un dret a oferir una altra versió o a contradir una informació difosa per un mitjà de comunicació.

Per a exercitar-lo, és necessari que hi hagi hagut una al·lusió, directa o indirecta, a una determinada persona i que aquesta al·lusió li pugui causar perjudici. La Llei, no obstant això, no exigeix provar la inexactitud de les notícies divulgades. La persona que desitgi exercitar aquest dret no està obligada a desvirtuar mitjançant dades o informes els fets difosos.

La persona al·ludida que desitgi rectificar no té l'obligació de rebatre o desmentir mitjançant dades o informes complementaris els fets que han estat difosos. Únicament haurà de referir els fets de la informació difosa que desitgi rectificar, en els termes i la forma que la Llei assenyala (art. 2 i 3 de la LODR), amb independència de quina sigui la veritat dels fets. Amb això, el dret de rectificació es concep com un dret subjectiu de la persona al·ludida en una notícia, en nom del fet que s'admeti la seva versió dels «fets» i mirant d'igualar les persones enfront dels mitjans de comunicació social.

Rectificació de fets

El dret de rectificació està emparat en el dret a la informació, no sobre la llibertat d'expressió, per la qual cosa és una rectificació de fets, mai de pensaments o valoracions alienes.

Al seu torn, respecte als mitjans, es planteja com una obligació de difondre una nova versió dels fets, sempre que el dret s'exerciti per la persona al·ludida i de conformitat amb els terminis i les condicions que marca la Llei, sense que això limiti la facultat del mitjà de comunicació a ratificar-se en la informació inicialment subministrada o, si escau, aportar, ampliar i divulgar totes aquelles dades que la confirmin o l'avalin. La inacció per part del mitjà –fer cas omís a la rectificació– no és sancionable, però sí deixa la porta oberta a un procediment judicial urgent i sumari per a exigir la difusió de la rectificació.

2) Finalitat

El dret de rectificació és, per tant, un límit a la llibertat d'expressió, amb la finalitat de conciliar dos interessos en col·lisió: la llibertat d'expressió i el dret a l'honor.

Per tal motiu, el dret de rectificació, suposa:

- La defensa de la persona al·ludida i la seva satisfacció moral (element subjectiu), i restableix, en alguna mesura, una posició d'igualtat entre els particulars i els mitjans de comunicació.
- Al mateix temps que es converteix en una via complementària per a l'esclariment de la veritat i la consecució d'una informació més plural, que pot coadjuvar la consecució dels objectius de veracitat i pluralitat, també reconeguts a l'article 20 de la CE, per a una millor formació de l'opinió pública lliure (element objectiu).

Per tant, el dret de rectificació permet la difusió d'informacions contraposades que no hagin estat acreditades com a exactes o veraces, sense lesionar el principi de veracitat, i des de la garantia d'una opinió pública, lliure i plural.

3) Procediment

Les pròpies característiques del dret de rectificació que hem constatat fins al moment propicien que s'hagi d'ajustar a un formalisme rígid, l'incompliment del qual fa decaure l'esmentat dret. Aquest formalisme, no obstant això, resulta necessari per a garantir una efectivitat temporal i de contingut del dret reclamat.

En primer lloc, ha d'existir una informació, difosa per qualsevol mitjà de comunicació social, de fets que al·ludeixin a una determinada persona natural o jurídica, que aquesta persona els consideri inexactes i la divulgació dels quals

li pugui causar perjudici. Quan això ocorri, el perjudicat o el seu representant i, si hagués mort, els seus hereus o els representants d'aquests podran exercitar un dret de rectificació.

Aquest dret s'haurà de sol·licitar mitjançant la remissió d'un escrit en el qual es detallarà la informació que es desitgi rectificar i el sentit d'aquesta rectificació, dirigit al director del mitjà de comunicació dins dels set dies naturals següents als de la publicació o difusió de la informació que es desitja rectificar, de tal manera que permeti tenir constància de la seva data i de la seva recepció.

La sol·licitud de rectificació haurà de

«limitar-se als fets de la informació que es desitja rectificar» (art. 2).

Aquesta obligació de cenyir-se als «fets» s'ha de, no obstant això, matisar, ja que s'està referint al «fet informatiu com a missatge», enfront del que puguin ser «les opinions» dels intervinents, que tenen altres vies de reclamació, alhora que altres conseqüències jurídiques.

Dins dels tres dies següents a la recepció, el director del mitjà, conforme a la decisió adoptada per l'òrgan competent o per ell mateix, en cas de considerar adequada la sol·licitud de rectificació, procedirà a ordenar la difusió íntegra de la rectificació sol·licitada, amb una rellevància semblant a la qual va tenir la informació que es rectifica, sense comentaris ni postil·les que puguin desvirtuar tal rectificació.

Si la notícia o informació que es rectifica es va difondre en un espai radiofònic o de televisió que no permeti, per la periodicitat de la seva emissió, divulgar la rectificació en el termini de tres dies, podrà exigir el sol·licitant de la rectificació que es difongui en un espai d'audiència i rellevància semblants, dins d'aquest termini. Cas que no existeixi una exigència expressa, la difusió es realitzarà en l'emissió següent del programa que va propiciar la sol·licitud de rectificació.

En qualsevol cas, la difusió de la rectificació serà gratuïta per a l'al·ludit i no se li podrà reclamar contraprestació de cap tipus.

4) Accions per incompliment

En garantia del dret de rectificació, el perjudicat que no hagi vist complerta la seva petició podrà exercitar l'acció de rectificació, mitjançant un procediment judicial urgent i sumari per a exigir la publicació de la rectificació, en cas que no s'hagi realitzat voluntàriament en el termini legal o hagi estat denegada pel director del mitjà de comunicació social requerit a aquest efecte.

Aquesta acció de rectificació s'interposarà pel perjudicat davant el jutge de primera instància del seu domicili o davant el del lloc on radiqui l'adreça del mitjà de comunicació (art. 4. LODR).

Per a exercitar aquesta acció, es presentarà un escrit relatant els fets, sense necessitat d'advocat ni procurador, acompanyant-lo amb la sol·licitud de la rectificació, la justificació que es va remetre en el termini establert per la Llei, així com la reproducció o descripció de la rectificació si n'hi va haver.

No serà necessària la reclamació governativa prèvia quan la informació que es desitja rectificar s'hagi publicat o difós en un mitjà de comunicació de titularitat pública (art. 7 LODR).

Sobre la base d'aquests antecedents, el jutge, d'ofici i sense audiència del demandat, dictarà un acte no admetent a tràmit la demanda si estima la rectificació manifestament improcedent o es considera incompetent en aquesta causa. En un altre cas, convocarà el rectificant i el director del mitjà de comunicació o els seus representants a un judici verbal, que se celebrarà dins dels set dies següents a la presentació de l'acció de rectificació.

En els supòsits en els quals el jutge de primera instància es declari incompetent, en la seva resolució haurà d'expressar l'òrgan al que correspongui el coneixement de l'assumpte i el perjudicat disposarà d'un termini de set dies hàbils des de la notificació de la resolució per a presentar una nova acció de rectificació.

El judici d'aquesta acció de rectificació es tramitarà conforme a l'establert a la Llei d'enjudiciament civil per als judicis verbals, encara que amb les particularitats següents: el jutge podrà reclamar d'ofici que el demandat remeti o presenti la informació jutjada, l'enregistrament o la reproducció escrita; solament s'admetran les proves que, essent pertinents, es puguin practicar en l'acte; la sentència es dictarà en el mateix dia o al següent dia del judici (art. 6).

La decisió del jutge es limitarà a denegar o a ordenar, mitjançant una sentència estimatoria de la rectificació, la difusió de la rectificació, en la forma, el moment i els terminis que correspongui segons l'article 3 de la Llei orgànica 2/1984 que ja hem comentat a l'epígraf precedent. Les costes s'hauran d'imposar a la part la petició de la qual hagués estat desestimada.

Aquesta sentència es podrà apel·lar, a un sol efecte, dins dels tres i cinc dies següents a la seva notificació. La interposició de l'acció de rectificació és totalment compatible amb l'exercici d'un altre tipus d'accions penals o civils d'una altra naturalesa que poguessin assistir al perjudicat pels mateixos fets.

3.6. L'exercici professional de l'activitat comunicativa

L'exercici pràctic de l'activitat comunicativa o periodística també revesteix algunes particularitats que hem de comentar. Fins al moment s'ha analitzat la regulació i autoregulació de l'activitat comunicativa des de la perspectiva dels drets i les llibertats fonamentals d'expressió i informació, i la seva incidència en l'activitat comunicativa –fins i tot amb els seus límits, tant per als ciutadans com per als professionals–, així com des de la perspectiva de la regulació i autoregulació, que pot incidir en la informació i els continguts dels mitjans. També, fonamentalment quant als codis deontològics, s'han apuntat alguns aspectes de l'actuació i deontologia que ha de presidir les actuacions dels professionals de la comunicació.

Ara, en aquest apartat, ens hem d'endinsar en les regulacions dels drets específics dels professionals i en les possibles reclamacions que se'ls poden plantejar en l'exercici de la seva activitat.

Per a això, en primer lloc, hem d'assenyalar que l'exercici de l'activitat periodística o comunicativa **no està regit per unes normes específiques i vinculants** que el defineixin o regulin. Ni a la Llei 14/1966, de 18 de març, de premsa i impremta (LP), respecte als professionals de la premsa escrita, ni a la Llei 7/2010, general de comunicació audiovisual, respecte dels periodistes i comunicadors audiovisuals, trobem un marc jurídic específic en el qual s'estableixin unes característiques especials per als professionals d'aquestes activitats.

Tan sols, com ja hem comentat, a partir de l'establert en els seus propis codis deontològics d'àmbit estatal i, en algun cas, també, autonòmics, com el de la Federació d'Associacions de Periodistes Espanyols (FAPE), o el del Col·legi de Periodistes de Catalunya (CPC), o en determinats estatuts de redacció dels diversos mitjans, podem trobar una **autoregulació específica**.

No obstant això, l'exercici d'aquesta activitat professional que suposa la translació a la societat d'uns drets fonamentals per al desenvolupament de la seva personalitat i que, al mateix temps, resulta necessària per al bon funcionament del sistema democràtic, implica per al periodista o el comunicador l'assumpció d'un doble compromís.

- D'una banda, amb la seva empresa, amb la qual ha acordat una relació jurídica i,
- d'altra banda, amb el seu públic, amb el qual ha adquirit una relació de confiança en l'exercici d'aquestes llibertats, sobre uns estàndards que ha de mantenir.

Per això, encara que no tingui una regulació específica, sí que requereix certes normes que garanteixin aquestes particularitats en l'exercici d'aquesta activitat. En aquest apartat aprofundirem en aquestes particularitats, i analitzarem:

- la clàusula de consciència;
- el secret professional, i
- la responsabilitat civil i penal dels comunicadors.

3.6.1. La clàusula de consciència

L'article 20.1 d) de la Constitució espanyola, després de reconèixer els drets i les llibertats d'expressió i informació, afegeix:

«La llei regularà el dret a la clàusula de consciència i al secret professional en l'exercici d'aquestes llibertats».

Estem, doncs, davant un mandat constitucional sobre dos aspectes que tenen a veure amb l'exercici dels drets i l'activitat comunicativa. Vegem-los.

El concepte de clàusula de consciència es va formular normativament per vegada primera a la **Llei francesa de 29 de març de 1935** i va ser reconeguda posteriorment pel Codi de treball com una protecció de l'exercici del periodisme, més enllà de les tradicionals relacions laborals entre l'empresa i el treballador.

La **clàusula de consciència**, per tant, es converteix en un dret i, al seu torn, un instrument per a la protecció del dret a informar. S'exercita enfront de l'empresa titular del mitjà de comunicació per a defensar la llibertat ideològica de l'informador i com una contribució al funcionament de l'estat democràtic.

Aquesta clàusula té per objecte salvaguardar la **llibertat ideològica, el dret d'opinió i l'ètica** dels professionals de la informació. És un element constitutiu del dret a la informació, en la mesura en què es configura com una garantia per al seu exercici efectiu.

És evident que quan una empresa i un «professional de la informació» signen un contracte laboral, adquireixen un compromís mutu d'integració en part del que serà el resultat final que s'oferirà als usuaris o consumidors, tant per part de l'empresa que posa la seva capçalera i la resta del producte, com del treballador que exposa directament al públic el seu propi treball. És un compromís que va més enllà de la pròpia relació laboral.

Així, l'informador està, a més, adquirint un altre compromís directe amb el públic, sobre la base d'una relació intel·lectual que fa néixer al seu favor una espècie de dret moral d'autor capaç de legitimar la clàusula de consciència.

Tant l'autor de la informació com el comunicador en el seu treball tenen aquest doble compromís moral i intel·lectual amb el públic, afegit a la seva relació laboral.

L'empresa, per la seva banda, té una línia ideològica manifestada a través dels seus principis editorials, la qual cosa condiciona l'autonomia del professional de la informació en una relació que també va més enllà de la simple relació laboral.

A partir d'aquests mandats constitucionals, la seva concreció en l'ordenament jurídic espanyol es realitza a través de la **Llei orgànica 2/1997, de 19 de juny, reguladora de la clàusula de consciència dels professionals de la informació (LOCC)**.

En aquesta llei es remarca que la clàusula de consciència és un dret constitucional que té per objecte garantir la independència dels professionals de la informació en l'acompliment de la seva funció professional, sobre la base de la qual, segons l'**article 2**, tenen el **dret a sol·licitar la rescissió de la seva relació jurídica** amb l'empresa de comunicació en la qual treballin quan:

- en el mitjà de comunicació amb el qual estiguin vinculats laboralment es produeixi un canvi substancial d'orientació informativa o línia ideològica;
- l'empresa el traslladi a un altre mitjà del mateix grup que pel seu gènere o la seva línia suposi una ruptura palesa amb l'orientació professional de l'informador.

En tots dos casos, l'exercici d'aquest dret donarà lloc a una indemnització, que no serà inferior a la pactada contractualment o, en defecte d'això, a l'establerta per la LOCC per a l'acomiadament improcedent.

D'altra banda, segons es constata a l'**article 3**, els professionals de la informació es podran **negar, de manera motivada, a participar en l'elaboració d'informacions contràries als principis ètics de la comunicació**, sense que això pugui suposar sanció per part de l'empresa o causar-los algun perjudici en la seva relació laboral.

Sobre aquest tema, hem d'apuntar que, a la LOCC, des del **punt de vista subjectiu**, s'adverteix la falta d'una definició i acotació de qui són «**els professionals de la informació**» que es poden acollir a aquesta clàusula, encara que exigeix que la **relació sigui laboral**. A aquests efectes, la STC 199/1999 estableix que

«la delimitació subjectiva del dret no es pot fer amb abstracció de les funcions realitzades, com tampoc limitar-se indègudament a determinades categories professionals exclouent-ne d'altres potencialment susceptibles de ser integrades en la regulació de la clàusula».

No obstant això, com que tampoc és aquesta obra el lloc oportú per a analitzar les diverses postures quant als elements subjectius i objectius entorn de la clàusula de consciència, podem apuntar, de manera sintètica, que, quant a l'element subjectiu, en la realitat actual l'haurem d'interpretar en sentit ampli per a tots aquells treballadors que participen en el procés comunicatiu en el seu doble vessant intel·lectual o creatiu i de relació amb els lectors o l'audiència.

Quant a l'**element objectiu**, les dificultats poden ser més grans a l'hora de determinar o mesurar el grau en el qual la cessió, venda o modificació de la línia editorial del diari és capaç de provocar en el treballador greus trastorns que justifiquin l'aplicació de la clàusula de consciència. Encara més difícil pot ser la determinació del grau d'afectació quan la cessió o venda es produeix sense que canviï la ideologia del mitjà de comunicació, qüestió sobre la qual hi ha més discrepància de criteris i que, en últim terme, haurà de ser la jurisprudència la que ho determini en cada supòsit concret.

Finalment, respecte al **moment d'exercir la clàusula de consciència**, el propi TC, a la Sentència 225/2002, reconeix la procedència d'abandonar unilateralment la feina una vegada invocada la clàusula, sense necessitat d'esperar a la resolució judicial. El TC entén que –en haver-se declarat provat el canvi ideològic del diari– no seria lògic esperar a la declaració judicial, perquè això implicaria acceptar que s'obliga el periodista a marxar (encara que sigui transitoriament), un estat de vulneració del dret fonamental pel fet de romandre en un mitjà de comunicació «en una situació angoixant i incòmoda» des del punt de vista de la seva llibertat ideològica i la seva independència professional. En conseqüència, el moment de la invocació de la clàusula és també el del cessament de la relació laboral, encara que això suposi el risc que, si l'empresa no la reconeix i la controvèrsia ha de ser jutjada pels tribunals, la resolució judicial pugui no reconèixer la clàusula i, en conseqüència, tampoc la indemnització.

3.6.2. El secret professional

Al nostre país la consideració legal del **secret professional** de la informació s'enquadrava com un deure dels periodistes en el marc de la seva deontologia professional, fins que es va reconèixer com a dret i amb el mandat explícit de la seva regulació per llei a l'article 20.1.d) de la Constitució espanyola de 1978, que reconeix el dret

«a comunicar o rebre lliurement informació veraç per qualsevol mitjà de difusió. La llei regularà el dret a la clàusula de consciència i al secret professional en l'exercici d'aquestes llibertats».

Amb això la Constitució concedeix a aquest dret la naturalesa de dret fonamental i li confereix no solament la protecció i tutela dels tribunals ordinaris per un procediment basat en els principis de preferència i sumarietat, o la possibilitat de plantejar el recurs d'empara davant el Tribunal Constitucional, sinó que també contempla la regulació per llei del seu exercici.

El **fonament del secret professional** de l'informador, que condiona la seva naturalesa jurídica, es basa en la necessitat ineludible que aquest té d'estar informat per a poder complir precisament amb la seva tasca d'informar.

La utilització de fonts confidencials pot constituir una necessitat professional de primer ordre, no revelant la seva font d'informació ni als poders públics (Administració, comissions parlamentàries o poder judicial) ni a la seva pròpia empresa, davant la possible fallida d'uns drets fonamentals de més entitat com són el dret a informar i el dret a ser informat.

Així entès, aquest dret al secret professional se sustenta sobre dues dimensions:

- L'objectiva o sobre el seu contingut, emparada en l'interès col·lectiu del dret a la informació al que té dret el conjunt de la societat.
- La subjectiva o interès subjectiu de l'informador per no desvetllar la identitat del subjecte productor de la notícia, preservar-ne la identitat en aquesta i en altres ocasions futures, en la mesura en què també està en joc la seva pròpia credibilitat davant la font informativa. I fins i tot, en alguns casos, l'interès subjectiu del propi confident, que pot sofrir algun tipus de represàlies per haver donat a conèixer determinada informació.

D'altra banda, resulta obligat preguntar-se com s'ha d'interpretar el mandat de l'article 20.1.d) de la CE i si és **necessària una llei que el desenvolupi**.

Sobre aquest tema, existeixen posicions doctrinals oposades, que podem resumir en les següents:

1) La dels qui consideren el dret reconegut com un dret absolut que té vigència i recorregut per si mateix sense necessitat de desenvolupament legal, la qual cosa significaria exonerar els periodistes del deure de testificar en qualsevol circumstància.

2) La dels qui defensen que és necessària l'existència d'una llei que estableixi i reguli els límits als quals s'ha de sotmetre tal dret, amb l'argument que de l'article 24.2 de la Constitució no deriva un dret absolut al secret professional enfront de l'actuació judicial, sinó que és la llei la que haurà de ponderar els casos en els quals aquest secret ha de cedir davant el jutge penal, ja que no essent absoluta la garantia enfront d'aquest, caldria indagar-ne els límits racionals.

3) Una interpretació més flexible que contempla la possibilitat no de promulgar una llei especial, sens dubte més restrictiva, per al desenvolupament del mandat constitucional, sinó la d'atendre'l mitjançant la reforma de les lleis processals que alliberin el periodista de l'obligació de declarar com a altres professionals.

Amb tot i sense entrar en un debat que no correspon a aquest apartat, podem concloure que l'article 20.1.d) no configura un model necessàriament limitat de secret professional que remeti a la llei l'obligada concreció dels límits, sinó que és una norma oberta que constitucionalitza un contingut essencial mínim sobre el dret al secret professional, però que en la resta deixa a la decisió del legislador l'establiment de determinats límits en la seva utilització, que mai podran anar més enllà del procés criminal.

Mentre no procedeixi el legislador d'una altra manera, correspon al jutge interpretar l'abast d'aquest dret en cada supòsit.

A més, existeixen unes **particularitats del secret professional en l'àmbit periodístic** que no trobem en altres professions i que el jutge les ha de considerar, com són:

- **El fonament del secret:** en el secret dels professionals liberals, és la relació de confiança amb els clients; en els periodistes no és precisa la relació de confiança.
- **En l'obligatorietat:** en els professionals, és un haver de guardar secret i el seu incompliment és un delictes; en els periodistes, solament és un dret, no un deure, i si s'incompleix solament pot tenir conseqüències ètiques, no jurídiques.
- **En el contingut de la informació:** en els professionals liberals o els funcionaris o empleats, el que es protegeix és el contingut de la informació; en els periodistes, el que es protegeix és la font perquè la informació pugui arribar a l'opinió pública.

Finalment, s'ha d'apuntar que aquesta falta de regulació és una constant a molts altres països europeus i que, fins i tot, davant la necessitat d'atendre aquest dret en l'àmbit de la Unió Europea, hi va haver una proposta de la Comissió d'Assumptes Jurídics i de Drets dels Ciutadans del Parlament Europeu que finalment es va convertir en una resolució aprovada el 18 de gener de 1994 pel Parlament Europeu.

També, el Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH) va dictaminar en una sentència de 14 de setembre de 2010 que la policia no pot investigar les instal·lacions dels mitjans de comunicació, ni decomissar material periodístic, conforme als drets dels periodistes a protegir les seves fonts en l'exercici del dret a la informació, encara que no existeixi una regulació explícita d'aquest dret al secret professional en un determinat país europeu.

3.6.3. La responsabilitat civil dels comunicadors

L'exercici pràctic de l'activitat comunicativa pot provocar que **terceres persones se sentin perjudicades** per entendre que amb la difusió pública de determinats continguts s'ha produït una afectació en els seus drets de la personalitat o els ha produït uns danys morals o materials i, per això, ens demanden per a exigir una reparació.

Sobre això, **des d'una perspectiva general**, hem d'apuntar que la legislació espanyola estableix a l'article 1902 del CC:

«El que per acció o omissió causa dany a un altre, intervenint culpa o negligència, està obligat a reparar el dany causat».

I el primer paràgraf de l'article 1903 CC disposa:

«L'obligació que imposa l'article anterior és exigible, no només pels actes o omissions propis, sinó pels d'aquelles persones de qui s'hagi de respondre».

És a dir, es contempla la possible responsabilitat civil per culpa extracontractual, és a dir, que deriva d'una acció que causa dany a un altre sense que intervingui entre les dues parts cap obligació recíproca, ni cap contracte. I, a més, encara que és una responsabilitat personal, pot assolir una pluralitat de subjectes necessaris per a dur a terme aquesta activitat, de manera solidària o subsidiària.

Així mateix, segons l'article 65.2 de la Llei 14/1966, de 18 de març, de premsa i impremta (LP),

«la responsabilitat civil per actes o omissions no punibles serà exigible als autors, directors, editors, impressors (i importadors o distribuïdors d'impressos estrangers), amb caràcter solidari».

El terme *punible* es refereix a actes o omissions que revesteixen el caràcter de delictes penal o de falta administrativa. El TC ha declarat l'expressa vigència de l'article 65.2 de la Llei de premsa («l'aplicació de l'article 65.2 d'aquesta Llei no és incompatible amb el dret de lliure informació»).

Per tant, en l'àmbit de la **premsa escrita** aquesta responsabilitat solidària afecta, fins i tot, l'empresa editora i els impressors de la publicació. No obstant això, aquesta responsabilitat genèrica xoca amb altres postulats de la pròpia LP, que a l'article 37 atribueix, únicament, la responsabilitat plena de la difu-

sió pública a l'autor de l'article o la notícia i al director de la publicació, que decideix sobre la seva difusió. Així que, si l'objecte de la responsabilitat solidària era la d'assegurar el pagament de la indemnització, seria suficient amb la declaració de responsabilitat subsidiària de l'empresa editora.

Quant als mitjans audiovisuals, no havent-hi un precepte específic que reguli la responsabilitat civil en dits mitjans, ens basarem en el règim general de l'article 1902 i següents del CC. Així mateix, l'existència d'autoritats audiovisuals pot possibilitar també un altre tipus d'accions, lligades a l'incompliment del preceptuat a la LGCA, en tant que pugui causar algun tipus de perjudici o dany a terceres persones.

També procedeix apuntar que la **responsabilitat** per l'actuació o els continguts de terceres persones que intervenen en l'activitat comunicativa, tant en els mitjans escrits com audiovisuals, s'haurà d'atribuir a ells mateixos, bé com a signants de les cartes al director, o com a intervinents en programes d'accés (debats, entrevistes, reportatges), essent directament responsables de les seves pròpies manifestacions, i quedant supeditada la responsabilitat dels professionals intervinents en l'activitat comunicativa i les seves empreses a l'obligada diligència i bon fer professional.

Quant a la **caducitat d'aquest tipus d'accions** civils, en termes generals i també en l'afectació dels drets de la personalitat, segons l'article 9.5 LOPC,

«les accions de protecció enfront de les intromissions il·legítimes caducaran transcorreguts quatre anys des que el legitimat les va poder exercitar».

Per la qual cosa, passat aquest termini ja no es podran reclamar. Una altra qüestió poden ser determinades accions específiques que es contemplen en la legislació audiovisual o en l'àmbit de la publicitat, que ja es tractaran en el mòdul corresponent i sobre les quals ara no convé aprofundir.

Quant a la **determinació dels possibles danys** materials o morals causats, se segueixen dos procediments. En els danys materials, el perjudicat n'ha de provar l'existència. En canvi, qui ha sofert danys morals no ha de provar quins són, ja que la LOPC en presumeix per si mateixa l'existència. La persona ofesa haurà d'al·legar i provar que ha sofert una intromissió il·legítima, però res més.

Per a la **valoració dels possibles danys** també s'haurà de distingir entre els danys materials que es podran establir a partir d'un peritatge dels béns afectats. Mentre que, per als danys morals, no existeix cap element material que serveixi de referència, encara que en la responsabilitat civil també s'hauran de quantificar en diners. Per a això, la Llei deixa a la decisió dels jutges la fixació de l'import de la indemnització per danys morals, i estableix uns criteris de valoració de caràcter abstracte que s'apliquen sobre els paràmetres següents,

recollits per l'article 9.3 de la LOPC: avaluació de les circumstàncies del cas; gravetat de la lesió efectivament produïda; difusió o audiència del mitjà a través del que s'hagi produït; el possible enriquiment de l'infractor.

3.6.4. La responsabilitat penal dels comunicadors

En apartats precedents ja s'han analitzat les intromissions il·legítimes en els drets de la personalitat (injúries i calúrnies) a través de la difusió per un mitjà de comunicació i la protecció penal pels delictes contra l'honor, intimitat i pròpia imatge, per la qual cosa ens remetem a aquests comentaris.

Ara, convé que ressenyem les responsabilitats que s'estableixen en el Codi penal pels **delictes realitzats a través dels mitjans de comunicació**.

En el dret penal solament poden atribuir delictes a les persones físiques. A diferència del que succeeix en la legislació civil, la responsabilitat penal per la comissió d'un delicte no pot ser mai solidària ni es pot atribuir a una persona jurídica.

Per tant, es tracta de determinar a quines persones se'ls ha d'atribuir la responsabilitat criminal per fets jurídicament realitzats a través dels mitjans de comunicació. Així, l'article 30.1 CP es refereix «als delictes que es cometin utilitzant mitjans de difusió mecànics» (com és el cas dels mitjans de comunicació). I, a continuació, l'article 30.2 CP concreta la responsabilitat dels autors:

«Els autors [...] respondran de forma escalonada, exclouent i subsidiària d'acord amb l'ordre següent:

- 1) Els que realment hagin redactat el text o produït el signe de què es tracti, i els qui els hagin induït a realitzar-lo.
- 2) Els directors de la publicació o programa en el qual es difongui.
- 3) Els directors de l'empresa editora, emissora o difusora.
- 4) Els directors de l'empresa gravadora, reproductora o impressora».

D'aquesta manera, els autors del delicte a la **premsa escrita** seran, de manera escalonada, exclouent i subsidiària:

- 1) Els signants de la informació o els qui expressin l'opinió.
- 2) Qui hagi redactat el titular, entradeta, peu de foto, etc., mitjançant el qual es comet el delicte.
- 3) El director del mitjà, en concepte d'autor, de tot el que es publica sense signatures²⁴. Quan no consti la font d'informació d'una notícia, s'entén que el director l'ha obtingut per mitjà de fonts pròpies (art. 38 de la Llei de premsa).

⁽²⁴⁾L'editorial, les informacions no subscrietes, la publicitat que revesteixi caràcter de delicte.

Mentre que, **en els mitjans audiovisuals**, l'autoria del delictes correspondrà a les persones intervinents i responsables directes de l'acte delictiu i, en cas de ser desconegudes, als directors dels programes o de les obres audiovisuals, segons els casos.

A més, si el fet delictiu es produeix durant una entrevista en directe, el responsable serà qui hagués realitzat les afirmacions objecte del fet punible, encara que també ho podrà ser l'entrevistador si «l'indueix a cometre el delictes». En un debat per ràdio o televisió, els intervinents són els responsables dels seus actes.

Finalment, cal apuntar que la comissió d'un delictes pot generar, a més de les responsabilitats penals, **altres responsabilitats civils**, és a dir, el rescabament de danys i perjudicis ocasionats a la víctima que correspon als autors del delictes. Però també existiran:

- **Responsabilitat solidària.** En els delictes d'injúria i calúmnia fets amb publicitat, encara que no sigui autor, el propietari del mitjà informatiu serà responsable solidari amb els autors (art. 212 CP).
- **Responsabilitat civil subsidiària.** En els altres delictes que es puguin cometre a través dels mitjans de comunicació (excepte calúmnia i injúries), les persones naturals o jurídiques titulars d'editorials, diaris, revistes, estacions de ràdio o televisió o de qualsevol altre mitjà de difusió escrita, parlada o visual seran responsables subsidiaris. Així ho estableix l'article 120.2 del CP, atenent a la possibilitat d'insolvència dels autors condemnats.

Resum

En el present mòdul hem pogut constatar com els drets i les llibertats d'expressió i informació són un element bàsic i necessari de qualsevol societat democràtica, i el seu exercici resulta clau per a l'existència d'un pluralisme democràtic. Però, al seu torn, són el fonament sobre el qual s'assenten tots els conceptes i l'activitat de la comunicació de masses i, per tant, del règim jurídic de la comunicació.

Així mateix, hem abordat els drets fonamentals de la persona, definits en els tractats internacionals de drets humans i garantits per la CE, i hem pogut comprovar que una democràcia no és real fins que no existeix una opinió pública formada pel lliure exercici de les llibertats d'expressió i informació. Per això, la legislació vigent prohibeix la censura prèvia en matèria informativa, la discriminació de les persones i, fins i tot, tipifica com a delictes algunes d'aquestes pràctiques restrictives de la llibertat d'expressió.

Quant al concepte i els elements fonamentals de la llibertat d'expressió, a partir dels mandats constitucionals, la legislació vigent i la jurisprudència, hem constatat els seus tres elements constitutius: la llibertat ideològica (art. 16.1 CE), el dret a rebre informació (art. 21.1 d) CE) i la denominada llibertat d'expressió activa (art. 20.1 CE). Ara bé, l'exercici de la llibertat d'expressió pot afectar terceres persones, i per això s'ha d'exercir amb responsabilitat i no sobrepasar els límits de la degradació o l'insult.

D'altra banda, hem aprofundit en la llibertat d'informació, com un dret substancial a la professió periodística, i analitzat els trets fonamentals del seu exercici, fonamentalment, el criteri de veracitat, la preceptiva diligència informativa i el contingut de les seves informacions, basat en la narració de la realitat dels fets.

Sobre aquest tema, convé recordar que la protecció de les llibertats d'expressió i informació responen a una mateixa finalitat: la formació de l'opinió pública. Per això, l'interès públic es configura com l'element comú d'ambdues llibertats.

Al seu torn, hem analitzat els altres drets constitucionals que es poden veure afectats en l'exercici de l'activitat comunicativa i, especialment, els que poden afectar la dignitat de les persones, entre ells, els drets a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge, i hem detallat els tipus d'intromissió il·legítima que es poden donar en exercir les llibertats d'expressió i informatives i els mecanismes de protecció dels drets de la personalitat, així com el

sistema de ponderació judicial en la resolució dels conflictes entre els drets i les llibertats d'expressió i informació, amb els drets de la personalitat (honor, intimitat personal i familiar, i pròpia imatge).

Des de l'àmbit dels drets col·lectius que s'han de respectar en l'exercici de l'activitat comunicativa, també hem concretat els elements fonamentals dels drets a difondre i rebre lliurement informació veraç per qualsevol mitjà de difusió, la regulació per llei de l'organització i el control parlamentari dels mitjans de comunicació públics, o l'accés dels grups polítics i socials a dits mitjans.

Tot seguit, ens hem endinsat en l'anàlisi de les principals projeccions d'aquests drets i d'aquestes llibertats d'expressió i informatives en l'activitat pràctica de periodistes i comunicadors. Per a això, s'ha descrit el marc jurídic general que regeix per a la premsa escrita, els mitjans audiovisuals i internet, i el que regeix per als continguts que inclouen aquests mitjans (especialment en el que afecta la pluralitat, no discriminació, infància i joventut, discapacitat, interès general, informació sobre secrets oficials i seguretat, etc.).

També s'han estudiat els desenvolupaments de l'autoregulació en aquest àmbit i els diversos instruments utilitzats (codis deontològics, convenis, estatuts de redacció, etc.).

Finalment, s'han detallat les possibles reclamacions i accions enfront dels continguts de l'activitat comunicativa i els drets específics dels professionals, com són la clàusula de consciència i el secret professional.

Abreviatures

BOE *m* Butlletí Oficial de l'Estat

CDFUE *f* Carta dels drets fonamentals de la Unió Europea

CE *f* Constitució espanyola

CP *m* Codi penal

CEDH *m* Conveni europeu per a la protecció dels drets humans i de les llibertats fonamentals

CEMA *m* Consell Estatal de Mitjans Audiovisuais

CNMC *m* Comissió Nacional de Mercats i Competència

DUDH *f* Declaració Universal de Drets Humans

LECr *f* Llei 1/1882, d'enjudiciament criminal

LGCA *f* Llei 7/2010, general de la comunicació audiovisual

LO *f* Llei orgànica

LOCC *f* Llei orgànica 2/1997, reguladora de la clàusula de consciència dels professionals de la informació

LODR *f* Llei orgànica 2/1984, reguladora del dret de rectificació

LOPDGDD *f* Llei orgànica 3/2018, de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals

LOEAES *f* Llei orgànica 4/1981, reguladora dels estats d'alarma, excepció i setge

LOPC *f* Llei orgànica 1/1982, de protecció civil del dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge

LOPJM *f* Llei orgànica 1/1996, de protecció jurídica del menor

LP *f* Llei 14/1966, de premsa i impremta

LSSI *f* Llei 34/2002, de serveis de la societat de la informació i de comerç electrònic

LSO *f* Llei 9/1968, sobre secrets oficials

ONU *f* Organització de les Nacions Unides

PDCP *m* Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics

STC *f* Sentència del Tribunal Constitucional

TC *m* Tribunal Constitucional

TEDH *m* Tribunal Europeu de Drets Humans

TJUE *m* Tribunal de Justícia de la Unió Europea

TL *m* Tractat de Lisboa

TS *m* Tribunal Suprem

UE *f* Unió Europea

Bibliografia

Azurmendi, A. (2016). *Derecho de la comunicación: Guía jurídica para profesionales de los medios*. Pamplona: EUNSA.

Bel, I.; Corredoira, L. (2003). *Derecho de la Información: periodistas y medios de comunicación*. Barcelona: Ariel Comunicación.

Bel Mallén, I.; Corredoira y Alfonso, L. (dirs.) (2015). *Derecho de la información: El ejercicio del derecho a la información y su jurisprudencia*. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales.

Bernardo, J. M.; Martínez, E.; Montiel, G. (coord.) (2009). *Retos de la comunicación ante la violencia de género. Marco jurídico, discurso mediático y compromiso social*. València: Tirant lo Blanch.

Boix, A.; Vidal, J. M. (coords.) (2014). *La nueva regulación del audiovisual: medios, derechos y libertades*. Aranzadi.

Carreras Serra, F. de i altres (1990). *Llibertat d'expressió. Anuari 1990*. Departament de Ciència Política i Dret Públic. Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Carreras Serra, Ll. de (2008). *Las normas jurídicas de los periodistas: derecho español de la información*. Barcelona: UOC.

Carrillo, M. (1987). *Los límites a la libertad de prensa en la Constitución española de 1978*. Barcelona: PPU.

Carrillo, M. (1993). *La cláusula de conciencia y el secreto profesional de los periodistas*. Madrid: Civitas.

Català, A. (2001). *La libertad de expresión e información. La jurisprudencia del TEDH y su recepción por el Tribunal Constitucional*. València: Ediciones Revista General de Derecho.

Cremades, J. (1995). *Los límites de la libertad de expresión en el ordenamiento jurídico español*. Madrid: La Ley-Actualidad.

Desantes, J. M. (2004). *Derecho a la información: materiales para un sistema de comunicación*. València: Fundación Coso.

Escobar de la Serna, L. (1997). *Manual de Derecho de la información*. Madrid: Dykinson.

Fernández-Miranda, A. (1990). *El secreto profesional de los informadores*. Madrid: Tecnos («Temas clave de la Constitución española»).

Guichot, I. (coord.) (2018). *Derecho de la Comunicación* (5a ed.). Madrid: Iustel.

Linde, E.; Vidal, J. M.; Medina, S. (2013). *Derecho Audiovisual*. Madrid: Colex.

Llamazares, M. C. (1999). *Las libertades de expresión e información como garantía del pluralismo democrático*. Madrid: Civitas.

O'Callaghan, X. (1991). *Libertad de expresión y sus límites: honor, intimidad e imagen*. Madrid: Editoriales de Derecho Reunidas (EDERSA).

Ramos Fernández, L. F. (2000). *Manual de Derecho de la Información y la Publicidad*. Santiago de Compostel-la: Laverde.

Rebollo, R. (1992). *Aproximación a la jurisprudencia constitucional: libertad de expresión e información y sus límites*. Barcelona: Promociones y Publicaciones Universitarias.

Saavedra, M. (1987). *La libertad de expresión en el Estado de Derecho*. Barcelona: Ariel.

Sánchez, R. (2004). *Límites a las libertades informativas*. València: Tirant lo Blanch.

Simón Castellano, P. (2015). *El reconocimiento del derecho al olvido digital en España y en la UE*. Barcelona: Bosch.

Urías, J. (2014). *Principios de derecho de la información* (3a ed.). Madrid: Tecnos.

Vidal, J. M. (2019). *Libertades informativas y medios de comunicación*. València: Tirant lo Blanch.

